

Planinski vestnik 6

glasilo Planinske zveze Slovenije junij 1985

DV 90 LET

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

junij 1985

6

letnik LXXXV izhaja od leta 1895

vsebina

Prof. Evgen Lovšin	Planinstvo danes — planinstvo jutri	241
Dr. Vladimir Škerlak	90 let Planinskega vestnika	243
	Planine kot jezikovno vprašanje,	
	III. del	246
Dietrich Hasse	Plezalna »scena« in modna smrt	251
Mitja Košir	Med mitom in romantiko	253
Viktor Konjar	Tragični bojevniki	255
	Pripoved o Čangu	258
Iztok Kogelnik	Morača	259
	91. občni zbor PD Ljubljana-Matica	260
	Letos bodo brigadirji delali	
	v bohinjskih planinah	261
Matjaž Čuk	V Prokletijah	263
Janez Lončar	Še ena ali dve vevnici pobrankov	
	izpod rete	265
Štefan Rehar	Potepanje	267
	Društvene novice	268
	Iz planinske literature	272
	Alpinistične novice	275
	Razgled po svetu	278
	Na kratko...	285

Naslovna stran:

Jože Ftičar: Naturna plastika — orei

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marijan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: Tomaž Banovec, Janez Bizjak, Stanko Hribar, Mitja Košir, Boštjan Lajovic, Božidar Lavrič, Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Naca Praprotnik, Janez Pretnar, Albert Sušnik, Pavlo Segula, Franci Savenc, Franc Vogelčnik, Tone Wraber. Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černe, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Klinar, Milan Cilenšek, Marijan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvočrakovna 9, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 60101-678-47046, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1500 dinarjev in jo je treba plačati do 31. marca v tekočem letu; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Upoštevamo pismono odgovori do 1. decembra za prihodnje leto, med letom odgovori ne sprejemamo. Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišaje izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

PLANINSTVO DANES – PLANINSTVO JUTRI*

Planinstvo je z vsemi svojimi oblikami, od izletov v gore do ekstremnega alpinizma, prišlo v modo. Zanj dela cela veja industrije in si iz tega kuje dobičke. Planinska organizacija pa je v vedno večjih težavah. Ena od teh težav je finančne narave. Vzdrževati mora velikansko mrežo planinskih poti in postojank, kar zelo veliko stane, denarja pa je premalo.

Ena od osrednjih tem je bila tudi — planinstvo širokih množic. V zadnjih desetletjih se je tako planinstvo, prav gotovo tudi zaradi dobrega dela planinskih organizacij, tako razvilo, da v zadnjem času doživlja vse hujše kritike. Mnogo ljudi zdaj preživlja »vikende« in letni dopust v gorah, drug drugemu so odveč, vsak skuša domov odnesti svoje lastno doživetje gora. Planinska organizacija že nekaj let opozarja na problem varstva narave; njeni vzgojni programi vsebujejo tudi take naloge. Na simpoziju se je takorekoč kar samo od sebe zastavilo vprašanje, če ni mogoče masovno planinstvo tisto, česar se je treba bati, in če je tako, kako je potem mogoče vplivati, da bi to masovnost tudi usmerjali. V različnih delovnih skupinah so obdelali tudi to vprašanje. Izkazalo se je, da nikomur ni mogoče prepričati, da bi svoj prosti čas preživel v gorah in da so planinstvo, alpinizem in turno smučanje tiste pozitivne aktivnosti, s katerimi se lahko ljudje aktivno odpočijejo od naporov na delovnih mestih. Pred planinskimi organizacijami je torej pomembna naloga — pridobivati kar največ organiziranih članov, ki jih zanimajo gore, hkrati pa jim ponuditi kar najboljše vzgojne možnosti, ko bi v to vključevali tudi odgovornost in čut za obnašanje do drugih planincev.

Je planinska organizacija dandanes še tista organizacija, kar je bila, ali pa jo razvoj že prehiteva? Zakaj mnogi planinci, predvsem mladi, niso člani planinske organizacije? Posebno zadnje vprašanje je zelo pomembno. Starostni profil članstva teh treh organizacij kaže, da je razmeroma malo članov, starih med 15 in 20 leti. Ugotovili so, da mnogo mladih zapusti planinsko organizacijo, ko starši zanje prenehajo plačevati članarino. Drugi pa spet vstopajo vanjo, ko si osnujejo družino in iščejo cenene možnosti za izkoriščanje svojega prostega časa. Se planinska organizacija vedno bolj spreminja v organizacijo, ki nudi le usluge?

Prav zato pa se vse bolj ponuja potreba za delno preusmeritev, če hoče planinska organizacija še obdržati svojo vlogo. To sicer še ne pomeni, da se je treba odpovedati vsem tradicijam. Ravno mladina je bila namreč vedno tista, ki je nasprotovala takim oblikam delovanja, ki so jih imele za okostenele in neživiljenjske in tako pomaga voz razvoja potiskati naprej.

Neverjeten razvoj planinstva pa se še najbolj kaže v alpinizmu, ki s svojo dejavnostjo predstavlja kvaliteten vrh planinskega udejstvovanja. Na simpoziju so se od vseh zastopnikov »vej« v planinstvu in alpinizmu še najbolj organizirano in preprčljivo oglašali prav športni plezalci. Ta relativno mlada veja alpinizma, ki je začela v Evropi doživljati razcvet v zadnjih desetih letih, je med mladino vse bolj priljubljena. Vsi, ki so jo na začetku označevali za muho enodnevnice, za modo ali za nekaj prehodnega, se morajo zdaj spriljzniti z dejstvom, da je športno plezanje postalo močno gibanje, katerega članstvo hitro narašča in v pravem pomenu besede daje vse močnejši pečat. V zadnjih desetih letih o tej temi v planinskih organizacijah sploh niso hoteli razpravljati. Športno plezanje so obremenjevali razni predsodki (da je to plezanje z omejeno mentaliteto, ki z alpinizmom nima nič skupnega, ampak je dopustno kvečjemu le kot oblika treninga). Kljub temu pa se je športno plezanje razvijalo samostojno naprej in to bolj, kot je bilo pričakovati. Ta oblika je začela zanimati predvsem mladino in planinska organizacija je bila tako prisiljena najti prostor tudi tej mladini, sicer bi bila zanjo izgubljena. Predstavniki športnih plezalcev so jasno povedali, da planinske organizacije sicer ne potrebujejo nujno, da pa je to še vedno organizacija, ki jim je nekako najbližja po svoji usmerjenosti.

Nihče od razpravljalcev pa ni znal povedati splošne definicije, ki bi razložila, kaj je to športno plezanje; toliko bolj »zgovorne« pa so bile njihove izjave ob predvajanju nekaterih filmov in diapozitivov.

* V drugi polovici septembra lani je bil v Brixnu simpozij, ki so se ga udeležili predstavniki treh velikih planinskih organizacij v nemško govorečem prostoru: DAV (Nemška planinska organizacija), OAV (Avstrijska planinska organizacija) in AVST (Planinska organizacija Južne Tirolske). Na simpozij so prišli vodilni funkcionarji in delavci v teh organizacijah, politiki, aktivni vrhunski alpinisti in športni plezalci in tudi znana imena v alpinizmu tridesetih in štiridesetih let. Skušali so točno ugotoviti položaj teh treh organizacij in skupaj oblikovati smernice za delo v prihodnje. Sestavek predstavlja povzetek poročil iz revije Deutscher Alpenverein, št. 1/85, prevedel pa ga je M. S.

V Planinskem vestniku pa ga na tem mestu objavljamo zato, ker sporoča vsebino, ki je v marsičem podobna problematiki, s katero se v planinstvu tudi pri nas srečujemo.

Članka tudi nismo bistveno okrnili, čeprav vzemo iz vsebine, da se v alpskih deželah ubadajo še vedno s takimi problemi, ki smo jih pri nas dobro ali pa vsaj za silo že rešili (vzgoja in pre-ventiva, starostni prerezi članstva, načini gospodarjenja v planinskih kočah itd.). Primerjaj vsebino tudi z zapisom v rubriki Razgled po svetu, v članku »Vsakdo naj hodi v gore, kot mu srce narekuje«, stran 279!

»Prosto plezanje smo začeli gojiti preprosto zato, ker se želimo ukvarjati s športom v naravi, ne v telovadnicah. Vsi smo sicer športniki, želimo pa biti v naravi, sicer bi verjetno postali telovadci... Zaradi izrednega razmaha prostega plezanja pa so se seveda pojavili tudi problemi. Plezalni vrtni so navadno v naravnih parkih ali na zasebnem zemljišču, zato se bodo morali tudi prosti plezalci obnašati bolj obzirno tudi do okolja samega.« je v svojem referatu dejal eden znanih športnih plezalcev.

V Nemčiji, pa tudi v nekaterih drugih evropskih državah, se zadnje čase vedno pogosteje dogaja, da ta ali oni plezalni vrtec, ki je namenjen za športne plezalce, zapro zaradi hrupa ali zavoljo onesnaženja, mnogokrat pa tudi zaradi zasebnih interesov (kadar je plezalni vrtec na ozemlju, ki je zasebna last).

Iz vsega, kar je bilo o športnem plezanju povedano, je mogoče razbrati, da je to plezanje, ki je povezano z napornim treningom in strogo etiko, plezanje brez prevelike nevarnosti in tveganja, ki ga lahko poljubno prekinemo in ni vezano na določen dnevni čas.

Športno plezanje pa je po drugi strani vse bolj podobno tudi ekstremnemu alpinizmu. Smeri sedme in osme težavnostne stopnje se namreč pojavljajo tudi v velikih alpskih stenah, časi plezanja se krajšajo, najtežje (nekaj tehnične) smeri plezajo danes — prosto. Je športno plezanje alpinizem? Ni! Toda, veselje nad gibanjem pri plezanju, veselje pri premagovanju zaprek v steni, volja, preplezati smer prosto in veselje nad lastno sposobnostjo pa je enako pri prostem plezanju kot pri alpinizmu. V zadnjem času je namreč ravno prosto plezanje tisto, ki prestavlja v ekstremnem alpinizmu meje navzgor.

Če je doslej v okviru planinske organizacije veljalo prosto plezanje za dejavnost, ki ni vredna posebne pozornosti, bo treba to v prihodnje spremeniti. In v Brixnu so zato sprejeli naslednje sklepe:

— Planinska organizacija to vrsto dejavnosti priznava. Športni plezalci se ne štejejo ne za boljše in ne za slabše kot druge skupine v okviru organizacije.

— Športnim plezalcem je treba omogočiti trening (dvorana s plezalnimi zidovi, trening v telovadnicah).

— Ko bi se zgodilo, da zapro plezalne vrtnice iz naravovarstvenih razlogov, mora planinska organizacija upoštevati tudi zahteve športnih plezalcev.

— Omogočiti je treba športno-medicinske raziskave, ki bi pomagale ovrednotiti športno plezanje tudi s stališča medicine.

Za športne plezalce je to prav gotovo pomemben dosežek, čeprav si od tega, razen moralne podpore, ne morejo za zdaj obetati velike koristi. Organizacija ima že brez prostega plezanja dovolj finančnih težav in razvija dovolj dejavnosti, ki od nje zahtevajo finančno podporo. Njihov uspeh je predvsem v tem, da so si v okviru planinske organizacije vsaj formalno zagotovili prostor in priznanje.

Planinska organizacija pa je prav tako doživela hude kritike na področju odpravarstva. Očitati so ji, da je prespala moderni razvoj odpravarstva, ki se že skoraj celo desetletje vedno bolj uveljavlja v svetu. Še vedno izdatno podpira preživele oblike velikih odprav, ki v Himalaji in v drugih gorstvih sveta počasi izumirajo. Na drugi strani pa se ne zmeniti dosti za male odprave, ki se v alpskem stilu lotevajo najtežjih problemov v visokih gorah. Organizacija naj bi se v prihodnje lotevala organizacije in podpiranje manjših odprav, ki bi se v alpskem stilu lotevale še nepreplezanih sten v svetovnih gorstvih. To je namreč recept za uspehe na tem področju; tega s pridom uvajajo predvsem Američani, Angleži in Poljaki. Poleg tega pa naj bi se v prihodnje organizacija lotevala priprav šolskih odprav, na katerih bi si mladi alpinisti pridobivali izkušnje v visokih gorah.

* * *

V okviru simpozija so v Arcu ob Gardskem jezeru organizirali tudi tabor športnih plezalcev. Udeležilo se ga je okrog 50 plezalcev, med njimi tudi znana imena v športnem plezalstvu (H. Mariacher, L. Jovane, R. Fawcett, W. Güllich, A. Kubin...). Ob večerih so prikazovali filme o športnem plezanju; te predstave so bile dobro obiskane. Veliko zanimanje so vzbudile tudi športno-medicinske raziskave prof. Friedricha Falza z univerze v Innsbrucku. Pri udeležencih je testiral splošne motorične sposobnosti (ravnotežje in moč) ter specifične plezalne sposobnosti, npr. moč prstov in gibljivost. Raziskave naj bi dale osnovo za izdelavo načrta treninga športnih plezalcev.

V središču aktivnosti je bilo seveda plezanje. Medtem ko so »plezalci-zvezde« plezali smeri VII. in VIII. težavnostne stopnje, so imeli drugi udeleženci težave v iskanju smeri V. in IV. stopnje, ki jih je v okolici le malo.

Da pa športno plezanje ni le domena mladih, je dokazalo zelo živo zanimanje starejših, a še »vedno mladih« alpinistov. Fritz Wiesner in njegov sodobnik so suvereno vodili v smereh IV. težavnostne stopnje, čeprav imajo že čez 80 let in se z velikim zanimanjem zagreto pogovarjali z mladimi mojstri.

Tako drugje. Kako pa pri nas?

90 LET PLANINSKEGA VESTNIKA*

PROF. EVGEN LOVŠIN

II. Obdobje (1941—1950)

Od začetka leta 1895 pa do leta 1944 je list izhajal z imenom Planinski vestnik. V letu 1945 pa je izšel kot enoten letnik z imenom Planinski Zbornik. Bil je posvečen spominu partizanom, ki so žrtvovali svoja mlada življenja za svobodo slovenske domovine. Leta 1946 in leta 1947 je PV izhajal z nazivom Gore in ljudje, potem pa spel s starim imenom.

Razdelitev Westrovega Kazala za drugo obdobje je z manjšimi spremembami enaka Westrovemu I. obdobju. Obsegajo tri glavne skupine: A Vsebinsko Kazalo, B Avtorsko Kazalo in C Seznam slik in risb. Vsebinsko Kazalo navaja seznam vseh člankov in črtic, ki imajo značaj stvarne ali oblične enote. Članki so označeni s tekočimi številkami, tako tudi slovstvene ocene. Nova odstavka v razvrstitvi snovi sta v skupini I/3 (Planinska zgodovina), oddelek I/3 d (Iz Narodnoosvobodilne borbe) in v Seznamu slik, odstavek 13/c (Prizori iz vojne dobe).

Vsebinsko Kazalo (skupine in podskupine)

I. SPLOŠNI ČLANKI	145	
<i>Planinstvo in alpinistika</i>		30
<i>Priroda in njeni pojavi</i>		25
<i>Planinska zgodovina in narodopisje</i>		42
<i>Leposlovje</i>		48
II. POTOPISI IN OPISI	160**	
<i>Julijske Alpe, vzhodni del</i>		51
<i>Karavanke, zahodni del</i>		1
<i>Savinjske Alpe</i>		25
<i>Štajersko gorovje</i>		7
<i>Ljubljanski okoliš</i>		11
<i>Zasavje in Dolenjska</i>		20
<i>Notranjska in Kras</i>		6
<i>Primorska</i>		2
<i>Julijske Alpe, zahodni del</i>		4
<i>Koroška</i>		2
<i>Jugoslavija izven Slovenije</i>		4
<i>Ostala Evropa</i>		15
<i>Druge zemljine</i>		5
<i>Daljšje ture in potovanja</i>		4
<i>Plezalne ture</i>		3
III. SLOVSTVENI PRIKAZI IN OCENE	45	
<i>Knjige in samostojni spisi</i>		38
<i>Zborniki in časopisi</i>		7
IV. DRUŠTVENE ZADEVE	9	
<i>Osrednja organizacija</i>		2
<i>Planinski vestnik</i>		2
<i>Planinske stavbe</i>		5
V. OSEBNE VESTI	35	
<i>Prigodki in jubileji</i>		7
<i>Osmrtnice</i>		24
<i>Spomini žrtvam planin</i>		4
SKUPNO	394	

* Članek je sestavni del zapisov z naslovom »Razmišljanje o planinstvu«, ki jih je za Planinski vestnik prispeval prof. Evgen Lovšin in so objavljeni v PV 3/84, PV 4/84, PV 5/84 in PV 12/84, in je nadaljevanje članka, objavljenega v 2. št. PV 85, str. 53.

** V Planinskem vestniku 1985/2 str. 53, v članku »90 let Planinskega vestnika«, je za II. obdobje naštet 150 člankov potopisov, kar je napačno. Pravilno je 160.

»Osvobodjene pokrajine na Notranjskem, Goriškem in Primorskem so pritegnjene k očet-njavi. Na žalost so koroški in beneški slovenski predeli ostali še izven naših državnih meja.« (Iz Westrove Uvodne besede.)

Avtorsko Kazalo navaja imena pisateljev v abecednem redu, poleg njih pa tekoče številke, ki se nanašajo na ustrezne članke v Vsebinskem Kazalu.

V tem desetletju imamo opraviti s krvavo, a slavno dobo preizkušnje življenja in smrti slovenskega naroda.

Med II. svetovno vojno in v povojnih časih je prišlo do globokih sprememb našega vsakdanjega življenja, posebej kar zadeva politični in gospodarski sistem, samoupravo, zaščito in podporo duhovni in telesni kulturi v novi socialistični državi Jugoslaviji.

Planinstvo in alpinistika

Nekaj besed — o Vsebinskem kazalu, posebej o prvih treh najmočnejše zastopanih skupinah: Planinstvo in alpinistika s 145 članki, Potopisi in opisi s 160 in Slovstveni prikazi in ocene s 45, nam odkrije planinca-pisca v usodnih letih II. svetovne vojne in in v šestih povojnih letih. Samo skromna manjšina člankov (25 od 145) je izšla prva leta. Velik del po vojni izšlih pa je zmagoslavno kazal svoje veselje nad težko pričakovano svobodo in uliral nova pota slovenskemu planinstvu (Jože Pretnar, Zoran Polič, Cene Malovrh, Tine Orel, Fedor Košir, Miha Potočnik).

»Danes obnovljamo planinstvo in alpinistiko v novih pogojih, v pogojih družbe, ki gradi socializem. Slovensko meščanstvo se je v gorah iznebilo nemške konkurenta v času, ko meščanstvo po logiki družbenega razvoja že dolgo ni moglo biti nosilec napredka, ko je po svoji socialni vsebini postajalo grobokop socialne, pa tudi nacionalne svobode. Če se je v narodnoosvobodilni borbi na revolucionaren način izvršil prenos oblasti na delovno ljudstvo, če so s tem bili dani vsi pogoji, da novi oblastnik črpa rezervni fond, potem je tudi planinstvo kot del naše kulture, nujno postalo ali vsaj mora postati last delovnega ljudstva. Planinstvo je s tem vključeno v borbo za naše gospodarsko, politično in kulturno svobodo, v borbo za nove čase.« (Tine Orel: »Planinstvo v novi stvarnosti«, Plan. vestnik 1948, str. 66.)

Narava in njeni pojavi (naravoslovje, geologija in meteorologija)

V naravoslovnih vedah srečamo Viktorja Petkovška, ki se sprehaja med zaščitenim cvetjem in piše o naših volčinah, o jegličih, sviščih in lilijah (4 članki). Tu so še Josip Vandot (Od divje koze do Zlatoroga), Vid Barle (Gorjanski cvetnik), Ivan Grašič (Zasavske ptice), A. Budnar — Lipoglavček (Krvavordeča jezera in mlake v planinah) in drugi cvetličarji s svojimi vrtovi. Pavel Kunaver ima kar pet člankov geološke vsebine: Triglavski ledenik, Ledeniki drugod, Podzemni svet, Prirodni park v Kamniških Alpah. Med meteorologi je najbogatejši Marijan Čadež. V petih člankih nam pripoveduje, kdaj in zakaj pri nas sneži, kaj je novega na Kravcu o snegu in megli, o vremenski napovedi, o vremenskih višinskih opazovalnicah in o meglah po planinah, ki so naš sovražnik, če nismo nad meglenim morjem. Z naravnimi pojavi se v tej podskupini ukvarja tudi Pavel Kunaver v članku Gore in zvezde, Cene Malovrh s snegom in ledom v gorah, in drugi bistri opazovalci. Naj ne zaključim te skupine, ne da bi se spomnil Borisa Zarnika, ljubljanskega občinskega moža, ki je napisal članek »Kako se z enim pogledom prepričamo o ukrivljenosti zemeljske površine«. Priredil si je zelo povečano serijo panorame Triglava, ki jo je posnel »krasnega, brezoblačnega septemberskega« dne leta 1938. »Špik nad Policami (Montaž), gledan s Triglava, je videti točno tako visok, kakor Monte Cristallo, ki se nahaja levo od Špika nad Policami, na obzorju, dasi je Špik visok 2745 m, a Monte Cristallo 3199 m. Špik je za 109 m nižji od Triglava, gledamo torej s Triglava čezenj. Potrebno je poznati okrivljenost zemeljske površine in razdaljo obeh vrhov. Če bi bila zemlja ravna, bi se vrh Cristalla nahajal za 1325,13 višji napram Triglavu. Nekoliko logike in višje matematike je treba vedeti za take račune. Bogue, kaj so vse videli, mislili in občutili tisoči planincev in planink, ki so občudovali izreden razgled, ki se odpre s Triglava.« Zanimiv račun o razgledu v zvezi z ukrivljenostjo zemlje najdete v Planinskem vestniku, 1944, št. 1—6, str. 40.

Planinska zgodovina in narodopisje

A. T. Linhart je napisal prvo slovensko zgodovino tedaj, ko so se razsvetljenci (Hacquet, Vodnik) in Zoisovi slovenski rudarji (Kos, Korošec, Rožič) z vodjo Willomitzerjem prvi povzpeli na Triglav (l. 1778). Od tistih časov lahko govorimo o zgodovini odkrivanja naših planin. Če rečemo besedo »zgodovina«, se zavedamo, da uporabljamo izraz, ki rabi za označevanje mnogih pojmov, na primer: politična zgodovina, ki je ni brez

lastne države, obstajajo pa pokrajinske, krajevne, dinastične zgodovine. Šele doba narodnega prebujenja vzbudi mnogostransko kulturno, znanstveno, gospodarsko in socialno zgodovino. Zanimajo nas mnogostranski zgodovinski pojavi; mednje smemo šteti tudi odkrivanje gorskega sveta.

Že v prvem obdobju »90 let Planinskega vestnika«, PV 1985/2, str. 55, sem se podrobneje, vendar še ne izčrпно, lotil planinske zgodovine. Posebej nisem omenil treh obširnih del za Triglav in njegovo zgodovino. Leta 1938 smo dobili prvo, v nemškem jeziku pisano triglavsko knjigo: »Fünf Jahrhunderte Triglav«. Avtor te znamenite knjige je dr. Julius Kugy, ki je veliko hodil po Julijskih z našimi vodniki in tudi napisal več zelo branih in prikupnih knjig. »Edino Kugy je mogel sestaviti knjigo o Triglavu s prodornim učinkom; sam se v predgovoru zaveda, da je bil za to poklican. Njemu in usodi smo hvaležni, da je časovno, duhovno in telesno zmogel tako delo... (dr. Josip Tominšek).« Vsa njegova ljubezen in njegovo nagnjenje ves čas življenja veljajo goram in muziki... Dr. Kugy v bistvu ni bil samohodec, tudi ne športni alpinist v modernem smislu besede. V njegovem gorništvu je poudarjen estetski moment, poezija in prirodoslovje, tehnična plat plezanja je kljub svoji važnosti podrejena uživanju... Kot alpinist zastopa Kugy klasično smer in izvaja svoje ture v družbi vodnikov... Bilanca tega življenja je vseskozi pozitivna. Bilo je goram posvečeno in gore so mu dale toliko sreče, kolikor jo le more užiti človek v kratki dobi, ki mu je odmerjena...« (dr. Arnošt Brilej). Kugyjevo knjigo »Pet stoletij Triglava« je v lepo slovenščino prevedel Marijan Lipovšek leta 1973, tedaj po petintridesetih letih.

Seveda smo si slovenski planinci vsa leta želeli v slovenščini pisano knjigo o svojem Triglavu. Poskusila sva dva: Evgen Lovšin in M. M. Debelakova. Dr. Arnošt Brilej, takratni urednik PV in kritik (34 ocen) je ocenil enega in drugega, Debelakovo — žal — po njeni smrti leta 1948. Lovšin je izdal leta 1946 pod naslovom »V Triglavu in njegovi sosesčini« knjigo z odstavkom o padlih partizanih-planincih in z bogato bibliografijo naših planin. Dr. Brilej jo je ocenil zelo dobro: »Lovšinovo imenitno knjigo je kritika sprejela s premajhno pazljivostjo. Pred meseci je izšla že v drugi izdaji, kar priča, da je planinska publika in slovenska javnost sploh z zanimanjem in hvaležnostjo plačala avtorju večletna zamudna in naporna raziskovanja...«

»Avtor je knjigo preskromno označil kot zbirko gradiv in popisov človeka in gore v Julijskih Alpah. V resnici pa je to knjiga, polna novih dognanj o naši najvišji gori in o ljudeh, ki so se trudili po njenih poteh in njenih stenah, o nacionalnih in športnih borbah v tem gorovju in o velikem in pomembnem, da, odločilnem deležu, ki ga je imel pri odkrivanju Triglava in pristopov v njegovem območju naš preprosti gorjan, vodnik, lovec, pastir... Knjiga je umetniško delo in ji je zagotovljeno trajno častno mesto v našem slovstvu.«

Pohitimo še k naši Miri Debelakovi. Lovšinova knjiga je kmalu pričakala M. M. Debelakove Kroniko Triglava. Izhajala je v PV (Gore in ljudje leta 1947 in v Planinskem vestniku leta 1948). V uvodu nam Debelakova sporoča naslednje zanimive podatke: »Pred 15. leti sem začela zbirati razne podatke o Kroniki Triglavskega pogorja, tako planinske kakor folklorne. Leta 1937 sem se odločila zbrati pomočnike, da bi skupno izdali obsežen zbornik o Triglavu. Delo je lepo napredovalo, dokler ni prišla vojna in z njo okupacija. Tedaj smo se razpršili. Od pokojnih sodelavcev se mi je ohranilo le obsežno gradivo dr. Jože Rusa, ki je umrl v nemškem taborišču. Delo, ki ga je prevzel dr. Rus za zbornik, je bilo veliko in odgovorno. Delal pa je neumorno prav do smrti. Imam celo njegove zapiske iz taborišča...« Rus je bil v službi Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. Obsežno gradivo mu je bilo pri roki, preden so ga prijeli in odgnali. Debelakove Kronika Triglava je v veliki meri tudi Rusova. Kroniko je planinska javnost sprejela s polnim priznanjem in zasluženjem. Brilej ji je posvetil v PV 1948/11 in 12, kar 6 strani in malo je takih planinskih osmrtnic, kakor jih je izčrпно in čustveno Brilej napisal pokojni Miri. »Ko pregledujemo delo in življenje M. M. Debelakove-Deržaj, se nam polagoma, a z vso ostrino odpira spoznanje, da smo s smrtjo te izredne žene utrpeli težko izgubo. Tudi ga ni človeka našega rodu, ki bi bil toliko storil za propagando naših planin in našega planinstva v inozemstvu. Ni prazna beseda, če trdimo, da je bilo njeno prežgodaj ugaslo življenje posvečeno goram, ki so dale temu življenju glavno vsebino, pomen in cilj. Tri znamenite prvake-alpiniste nam je dala primorska zemlja — dr. Henrika Tumo, sicer rojenega Ljubljana, a po delu, življenju in čutenju pravega Primorca, goriškega rojaka dr. Klementa Juga in Miro Marko... Največji literarni načrt, ki ga je Mira Marko zasnovala v svojem življenju, je zbornik o Triglavu. Ostal je žal neizveden... v njej je namreč dozorela misel, naj bi se zbralo gradivo in izdala obširna knjiga, v kateri bi bilo vse kar vemo povedati o tem malem koščku zemlje z znanstvenih, zgodovinskih, planinskih in alpinističnih vidikov. Pridobila je za sodelavce dr. Melika, Jos. Westra, dr. Rejo, prof. Petkovška, dr. Rusa, inž. dr. Šušteršiča — in druge.*** Kronika Triglava

*** Bil sem dober tovariš Debelakove. Po izidu mojega Triglava me je ustno povabila, naj prevzamem poglavje o vodnikih v Julijskih Alpah. Žal — poslovil sem se od nje z govorom pred odprtim grobom, knjigo o vodnikih pa sem napisal šele čez nekaj let.

L Je zanimiv spis, ki obsega vso alpinistično kroniko Triglava do leta 1940... Samo dva, ki zastopata slovensko planinsko literaturo pred svetom: Miro Marko Debelakovo (Tovariši) in dr. Miho Potočnika (Gorenjska smer), je Kugy ovekovečil v svoji slavni knjigi »Pet stoletij Triglava«.

Če pogledamo v Westrovo Kazalo II. in III. poglavje: Spominski članki, Osebni spomini, Zgodovinski članki, iz narodnoosvobodilne vojne, Raznoterosti (42 člankov), najdemo mnogo zanimivih in pomembnih sporočil. V najbolj žalostne spadajo spomini na padle junake planince partizane. Pisali so o njih naslednji: Dimnik o Mihi Arihu, Vodeb o Miranu Cizlju, Lovšin o Matevžu Frelihu, Malovrh o Bogdanu Jordanu, Režek o Benu Andervaldu, Franu Ogrinu, Francu Podboršku, Cenetu Paderšiču, Ladu Marovhu, dr. Samu Lovšetu. Iz narodnoosvobodilne borbe so se oglasili Stane Terčak (Po pohorskih poteh, borbe za okupatorjem), J. Salberger (Odpor pod Storžičem), dr. Lev Svetek (Iz partizanskih romanj), »Gore in ljudje« so objavile 6 člankov), Ing. Marolt (Alpinističen podvig partizanske edinice, Bivak II), Franc Konobelj-Slovenko (Na Stolu 20. II. 1942), Ivan Zupan (Na Babji zob v aprilu 1944) itd.

Leposlovje

Wester deli podskupino Leposlovje na poezijo s 6 avtorji in na prozo z 38, kar pomeni skromen prispevek pesnikov v primeri s prozaiki. Za nevezano besedo je imel v mislih črtice in humoreske. Tu sta dva primera za občuteno branje: (Odlomek iz Zorzutove pesmi pokojnemu dr. Franu Tomišku, častnemu predsedniku Slovenskega planinskega društva.)

ZAŠLO JE SONCE ZA OJSTRICO

Tedaj, tedaj smo šli, pognali se v višave
čez Luknjo v Zlatorogovo kraljestvo,
snovali, tkali naših gor občestvo
v gore škrlatne in stoglave,
Trentar Jože, Špik, nesmrtni Mota
z menoj vsi mojstri čez grebene
pod Razor, Jalovec, v triglavske stene,
na Kriške pode Vam kraljevska pota
odprli smo, kjer steze po sledovih
lovca divjega peljale so v smeri neznane,
kot sekale bi goram srčne rane,
in se ustavile pri kočah in domovih,
kjer smo zasnuli sen, ki iz škrlata
ga tkali v glorijski smo, ko blagoslove
Aljaž rosil je v zarje nove,
in na stečaj smo Vam odprli Vrata,
odgnrili Oltarje, Kanjevce, Rokave!
Tedaj smo šli, pognali se v višave. —

PLANINE KOT JEZIKOVNO VPRAŠANJE, III. DEL

DR. VLADIMIR ŠKERLAK

C. Odlomki o planinah iz spisov o gorah

Franč CEKLIN v spisu Bohinj in Triglav, objavljenem v Planinskem vestniku 1977, seznanja bralce s tem, da je profesor Franč Ksaver Richter leta 1820 obiskal Bohinj. Prevzel je listine barona Žige ZOISA, umrlega leta 1819, ter v skrajšani obliki izdal leta 1821 Zoisove zapiske z naslovom »Die Woche in« (Bohinj). Prevod Zoisovih zapiskov v Richterjevi obdelavi je objavljen v PV št. 7/1977. Na str. 429 je zapisano:

»Nad Praprotnico in Brdi leži revir, imenovan Konjske rovni, ki je pravzaprav planina, nad katero se razprostira višje pogorje Pečana. ... Na tej planini je velika popolnoma zaprta globel ... v tokavi med obema pa planina Duplje in njeno Jezero...«;
str. 431: »Med njimi leže različne globeli in doline, kjer so pašniki in planine občin v zgornjem delu doline.«;

str. 432: »Na severni strani Vršaca ob Triglavu je planina Velo polje. Globel Pri jezerih se strmo spusti na planino Lopučnico... Na planini Krstenica... Na planini Pri jezeru... Najlepši planinski pašniki na pobočjih sredogorja so Konjščica na zahodu in Lipanca na vzhodu.«; str. 433: »proti lepemu planinskemu pašniku Konjščici.« V reviji Dom in svet iz leta 1893 je objavljen spis J. AZMANA »Koprivnik in koprivniška Vodnikovova slavnost«. Na str. 465 je zapisano:

»Značaj teh vasi je popolnoma planinski; po vsem verjetno je, da so te vasi *polagoma nastale iz planinskih in ogljarskih koč*... prvi duhovni pastir je bil Valentin Vodnik... začetek duhovnije (24. svečana 1793) je sam zapisal na čelu krstne matice s temi-le besedami: »Planinam brez cerkve nova fara skuz povele cesarja Jožefa II., plačo Bledske gosposke, železo Bistriške fužine, muko Koprivnikarjev in Gorjušmanov v l. 1791. Valentin Vodnik m. p.«

»Planinska koč« je torej pomenila koč na planini, sestavni del planine v pravem pomenu besede, planšarsko koč. »Planine brez cerkve« morejo biti samo planšarije, kajti popolnoma nesmiselno bi bilo domnevati, da je kdo hotel postaviti in ustanoviti župnijo, recimo, goram, pa da bi to ob koncu 18. stoletja plačevala blejska gosposka in da bi kaj takega odredil celo cesar!

To pomeni: Koprivnik je bil sprva planina, iz te se je razvila vas, ta pa je dobila župnijo.

Ljubljanski zvon, leto 1893, str. 491: M. CILENŠEK, Kako se branijo rastline nepoklicnih gostov:

»pušča živina za seboj... Po planinskih pašnikih, posebno okoli planinskih hišic, raste mestoma masleni grint (senecio)... ogiblje se živina tudi zelenja. Po naših planinah rase... se... razvije celó ondu, kamor zahaja živina vsak dan... Blizu pristav in planinskih koč... prežvekovalci... (str 492) hodiš po planinah... do pastirske hišice... planinska kislica, nudeč svoje velike liste prežvekovalcem...«

M. KOS, Iz Stahovice na Konja (PV št. 2, leto I., 25. II. 1895, str. 24):

»To bi bilo koristno za... *planince*, ki *pasó* po teh krajih *toliko živine*, da imajo sami čez devetdeset koč ali pastirskih stánov.«

Članek o Orožnovi koči na Črni prsti (PV št. 3, marec 1895, str. 38):

»na planini Lisec, na kateri poleti pastirji in sirarji...«

(PV št. 3, marec 1895, str. 45): »*Kamniški planini, to je, Mala in Velika planina*«.

J. HAUPTMAN, Planinskih piparjev izlet na Triglav (PV 4/1895, str. 51 in 52):

»Dospeli smo na prvo *planino*, imenovano Spodnja Frtača... »po krasni planini Velopoljski...«

Neznan pisec v PV 1895/4, Kocbekova koč na Molički planini, str. 54: »*Posestnik Moličke planine* Jurij Moličnik.«

DOLOČILA O ZAZNAMOVANJU POTOV za Slovensko planinsko društvo (PV 4/1895):

str. 60: »*Pastirske koč*e, ki leže ob zaznamovanem potu ali vsaj blizu njega, naj se označijo z napisi, na katerih je ime *planine* in nje visokost nad morsko gladino, npr.: Klemenščkova planina 1195 m.«

Fr. OROŽEN, Valentin Vodnik kot turistiški pisatelj (PV 7/1895, str. 101):

»... v mraku dospejo na *Velo Polje*, kjer *prenoče* v *planinski koč* Zoisovi...

R., Črez Zelenico (PV 7/1895, str. 106):

»Tako za Jezerci pridemo na *planino Žage*. *Zvonci pasóče živine* pozdravijo nas šele ko zagledamo nekaj mičnih kočic sredi obširnega bujnega pašnika;... ko smo se tu malo okrepčali, zaužili nekoliko izvrstnega *planinskega mleka*... pridemo do koč na *planini Zelenici* (1372 m)...«

V poročilu O OTVORITVI VODNIKOVE KOČE 19. VIII. 1895 (PV 8/1895, str. 120) je zapisano:

»Na vsaki *planini* so pozdravljali *planšarji* in *planšarice*...«

S. RUTAR, Črez Ture (PV 9/1895, str. 131):

»Engelbert je daroval okolo l. 1155 eden dvor in eno *planino* Admontu za pokoj svoje duše.« POROČILO v PV 10/1895, str. 157:

»... na planino Spittalmatte. Prod in ledene klade so pokrile *planino*... limbov in macesnov gozd je kakor obrit, vse *koče odnesene*, šest pastirjev in 150 glav *živine* pa zasutih... prišla na *planino*, da skleneta račune... škode na *planini*... živino bi bili tisti dan *gnali s planine*...«

(Da bo to poročilo še bolj nazorno, navajamo, da pomeni beseda »Matte« gorski travnik. Matterhorn je torej vrh nad gorskimi travniki. Vrh, ne rog, kajti v Švici označujejo z besedo Horn številne vrhove, (na primer, Breithorn, Silberhorn, Weisshorn, Zinalrothorn.) I. M., Skozi Luknjo in Trento v Bolc (PV 6/1896, str. 86).

»Planinsko koč sva zapustila (ker jima ni bila všeč družba prašičev)... par koz, ki so na planini... Po obeh gorah se razprostirajo lepe planine in gozdovi.«

I. C. O., Velo Polje in Vodnikova koč (PV 7/1896, str. 113 in 114): »... hriba Konjščice (1716 m) se bližamo planini istega imena... na planini Konjščica... na planino Konjščico (1444 m)... v poldrugi uri dospemo zopet na planino (opomba pod črto »NAROD

RAZUMEVA Z BESEDO »PLANINA« KRAJ, KJER SO STANOVİ (PLANŠARSKÉ KOČE), NE PA »GORE«).

Dr. Josip SERNEC, Popotne črtice (PV 9/1896, str. 145):

»Redtenbachova planina = Redtenbachalpe ... ko sem prišel do te planine, sem zastopil trkal pri raznih tamkašnih kočah ... postregla z mlekom ... še spremljala planšarica.« I. M., Na Stol! (PV 10/1896, str. 161):

»... glas zvonca ... planina ni daleč ... zagledala sva lepo žirovniško planino ... krave ... sredi planine je stalo več koč ... planšarica ... postregla s sladkim mlekom«.

Fr. KOCBEK, Na Sv. Višarje! (PV 11/1896, str. 157):

»na Višarsko planino /:1581 m/ ...«

Henrik TUMA, Planina Zapotok (v Planinskem berilu iz leta 1969, str. 162, 164, 165 in 166):

»Ta planina je sončna in obširna. Obsega ves kot Zadnje Trente ter ima strme pašnike za drobnico ... Planina Zapotok ima dobro vodo; takoj pod stanom je dober izvirek ... trdijo pa, da ima najboljši sir. Ob mojem obisku je štela 328 ovac in 277 koz. ... služnostno pravico 'rože', t. j., polnega užitka planine ... je treba strogo ločiti od planinske družbe ali, kakor jo imenujemo, 'kompanije'. To družbo tvorijo oni, ki zednijo svojo drobnico s skupno čredo ... Ni mogoče izključiti potezanja mestne gospode za planinskim lovom ... lovnine za planino Bukovec K 200, za planino v Bali K 250 ... omejitve planinske paše ... Marsikatera planina stoji danes prazna, zaprta planina v Možnici ... stroški obratovanja planine ... prišla v planinski stan ...«

Ob tem pisanju Henrika Tume zbujajo pozornost zlasti resnost in poglobljanje v gospodarsko problematiko planine. To je pomembno zlasti spričo dejstva, da so meščani ob koncu 19. in v začetku 20. stoletja gledali na pastirje kot na ljudi, ki živijo brezskrbno in celo »špaso« življenje. Zanje so bile planine pomembne zato, ker so na njih pili mleko in včasih prenočevali. Opisovali so jih z navidezno romantiko (zvončkanje itd.), torej brez poglobljanja v življenje planšarjev ter v njihove probleme.

Boris REŽEK, Svet med Grintovci (1938):

str. 16: »na planini so ždeli stanovi v zametih«; str. 71: »Ko se raztepe splašena goved po planini«; str. 84: »V planini se pase goved ...«; str. 111: »Zapahneni stanovi na planinah so kakor izumrla vas.« str. 129: »O medvedu ni čuti, odkar so odgnali živino s planin.« str. 147: »Po planinah je zasulo stanove.«

Boris REŽEK, Stene in grebeni (1959):

str. 6: »Številne planine po predgorjih in v osrednji rajdi so že v davni privabilo ljudi.«; str. 12: »gorski kmetje ... so zaganjali goved in ovce v svoje planine, ponekod pa so bile planinske srenjske; bodisi lastne, po služnostni pravici ali v najemu ...«; str. 308: »više od planin, kjer so se pasle krave ...«; str. 319: »Kamniške planine so le pašniško predgorje = Velika planina in obronki Krvavca.«

(Še Režek, Stene i grebeni, str. 322): »Na teh planinah se je prepaslo več tisoč ovac.« (pred tem našteva: na Kalcih, pod Kaško goro, v Gamsovem skretu, ... v Kamniški Beli, ... pod Mokrico ... tu so bile opuščene ovčarije.)

Evgen LOVŠIN, Gorski vodniki v Julijskih Alpah (1961):

str. 14: »Danes si je v znanstvenem svetu priborila verjetnost domneva, da so planine in planšarstvo prestaro domača institucija in da so še dolgo po prihodu Slovanov v Alpe živeli domorodni pastirji v raznih gorskih predelih, najdalje pa da so se ohranili v planinah ob Soči.« ...

str. 18: »stoletja prej so bile bohinjske planine izkoriščene na Velem polju, po Konjski planini« ... str. 21: »Po njihovih planinah je planšaril Bohinjec« ... str. 99: »izkoriščanje planin je otežkočeno tudi zato, ker so višine nad gozdno mejo preveč skalovite in strme«; str. 127: »Spričo skromnih možnosti za preskrbo zimske živinske krme v dolini, sta morala Trentar in Sočan v planino, rove na pašo in košnjo«; str. 233: »Da, nekdanje je bilo bolj živahno v planinah ... ko so klali pitane ovce ...«

Marijan LIPOVŠEK, Steze, skale in smučišča (1962):

str. 23: »... v suh gozd ... skozi katerega so se svetlikale senožeti pri Ankovi planini« ... str. 25: »na Javorniški planini še ni bilo govedi« ... str. 29: »in kljub govedi, ki se pase po planini« ... str. 30: »... kmalu dospel na planino, ki leži sredi širne dobave med samimi gozdovi« ... str. 32: »... da na planini ni govedi« ... str. 33: »Čez gorske travnike zveni smeh planinske košnje ... nismo vedeli za to planino« ... str. 55: »tam je bila nekoč planina s stanom« ... str. 58: »dol na planino Razor« ... str. 88: »... z Viševnika, ki je lepa planina« ... str. 143: »Planina Poljana leži v kotanji« ...

Tone SVETINA, Orlovo gnezdo (1963):

str. 11: »... pod planino Vršano« ... str. 40: »... bilo je že čez poldan, ko sva se skoraj zaletela v stanove neke neznane planine. Noč sva prebila v eni izmed koč« ... str. 69: »... po planinah je povsod zvončkljala živina« ... str. 81: »Mahedral je preko planine, mimo spečih staj« ... str. 83: »Na planinah je pognala slastna trava murava« ... str. 85: »Vrhovi gora so bili pobeljeni s snegom, planine pa še kopne ... Po planinah

Je odmevalo zvonjenje goničev ... na osamelo ovčjo planino ... str. 97: ... »s planine so se slišali zvonci živine« ... str. 369: ... »vrhovi so v polkrogu obkrožali planino« ... Hermann Buhl: Nanga Parbat, prevedla Lilijana AVČIN (1967):

str. 33: ... »poblisneva z očmi tja dol na zelene planine« ...; str. 245: ... »odpre se nam pogled navzdol, kjer se blešče sončne planine«.

Tone SVETINA, Borba Gradnikove brigade na Krnu (v Planinskem berilu 1969):

str. 134: ... »mimo planine Leskovic« ...

Miran MARUSSIG, Na Vogel in Rjavo skalo (planinsko berilo, 1969): str. 141: ... »poleti žene živino gor na planino« ...

Vlasto KOPAC, Velikoplaninski stan (Planinsko berilo, 1969): str. 210: ... »planinski pastirski stanovi ... planujejo: pasejo, medejo in sirijo« ...

V brošuri za razstavo ob 80-letnici slovenske »planinske« organizacije piše Tone CEVC v članku Kulturno izročilo našega gorjanca: »Glavna skrb gorskega kmeta je, da preskrbi živini dovolj krme. Zato si je V VIŠJIH PLANINAH poiskal PLANINE (!!!), niže pa 'route' (:route:), senožeti« ... (Prosim, preberite ponovno ta stavek, pa boste videli, zakaj govorimo o planinah kot jezikovnem problemu! V istem stavku beseda v dveh različnih pomenih!) »Pastir v planini je navadno kdo domačih, sin ali hči; če ni primerne človeka, najamejo pastirja.« »Pravico do paše v planinah imajo soseske, zbrane v 'roži', kot imenujejo to pašno skupnost v Trenti, ali 'pwaninščini' v Kamniških Alpah.« (Primerjajte nasprotno razlago pri Tumi v članku o Zapotoku.)

Vodnik Julijske Alpe, spisal Tine MIHELIC, Darinka PETKOVŠEK in Tone STROJIN (1974) podaja v posebnem poglavju opis Fužinskih planin (str. 93 in 94):

»Področje, ki ga na vzhodu omejuje dolina Voj in Velo polje, na zahodu pa Dolina Triglavskih jezer, imenujemo Fužinske planine.« »Gre za visokogorsko kraško planoto, ležečo tik nad gozdno, a pod drevesno mejo.« »Tu ležijo številne planine, ki so največja značilnost in mik tega področja. Nekdaj močno razvito planšarstvo danes, žal, močno propada.« (Potem našteva imena: planina Vogar, planina Vodični vrh, planina Pri jezeru, planina Viševnik, planina Dedno polje, planina Ovcarija, planina V lazu, planina Krstenica, planina Pod Mišelj vrhom, planina Velo polje.)

Miha POTOČNIK, Srečanja z gorami:

str. 31: ... »na idilično planinico Jaseni s temi gostoljubnimi seniki« ...

Pet člankov iz Planinskega vestnika št. 12/1976:

Milan CIGLAR, Bodočnost Alp:

»Pogozdovanje opuščanih planin in drugih pašnikov.«

Boris MLEKUŽ, Smučine na Kaninu:

... »na planini se ustavlja, da si iztok ogleda ostanke pastirskih staj« ...

Ivan TRTNIK, Šavje z Menine planine:

»Šel prvič na planino«, »odločitev je padla za Ovčji stan, ker je gori pastirval Stenski Drejša s precejšnjo čredo ovc« ...

Urša KOLENC, Trentarska pravljica:

... »agonija pastirskega kraljestva« ... »planina Za skalo ... ali tudi njej bijejo zadnje ure?« ... »vstopiva v stan« ... »glavni šef, kuhar, sirar, poveljnik planine« ...

Boris OSTAN:

opisuje prilog na planino Goričico, kuhanje v koči, govori o planšarstvu ...

Peter FICKO, Vodnik Kamniške in Savinjske Alpe, druga izdaja, 1977: str. 23: »V bližini teh kmetij ali više na gozdni meji so planine. To so pašniki, kjer čez poletje pasejo pastirji živino in drobnico s samotnih kmetij ali iz podgorskih vasi.« str. 199: »Se ob koncu prejšnjega stoletja je na prisojni strani na pobočju Vežice stala pastirska koča, kjer je pastir pasel živino. Danes je planina že močno zaraščena, pastirski stan je nadomestila lovski koča.«; str. 250: »Velika planina, 1666 m. Predstavlja gorsko planoto, kjer se na uravnani površini dvigajo posamezne vzpetine različnih višin, ki jih je ljudstvo v glavnem krstilo s smiselnim imenom — griči. Višji je zahodni del, kjer si v smeri sever—jug sledijo: planina Konjščica (1562 m), na začetku stoletja 108 pastirskih stanov in več sto glav živine; ... Tukaj so pasli in še pasejo v poletnem času živino kmetje iz Stahovice, Stranj in Črne ter iz drugih naselij.«

V koledarju iz leta 1978 ali 1979 sta barvni fotografiji inž. J. ŽUGMANA: »V sirarni« in »Dedno polje«. Pod slikama je besedilo: Pastirski stanovi, skromne sirarne in seniki na slovenskih planinah so svojevrstni dokumenti o stavbarstvu, ki je bilo prilagojeno specifični proizvodnji. Za planšarsko živinorejo velja, da so jo Slovenci prevzeli neposredno od staroselcev, mnogi pa mislijo, da so hkrati s planinami prevzeli tudi svojevrsten način življenja, pa tudi staro gospodarsko stavbarstvo. Ne glede na poreklo planšarske živinoreje in proizvodne postopke, ki so še v današnje dni obdržali precej arhaičnih potez, stavbarstvo na planinah izredno smotno in zato tudi polno svojske lepote.«

France AVČIN, Kjer tišina šepeta, četrta izdaja 1980:

str. 152: »Brž smo bili na Zapotoku. Takrat je planina še delovala, živela tisto čudovito starožitno življenje med ovci in sirom, ... jedli smo skuto, pili mleko« ...; str. 153: »Lepa mulatiera zapotoških pastirjev« ...; str. 191: ... »sem pastirje pod Špikom zatekel

še pri zajtrku«... »Kvartir so mi dodelili na dišečem senu nad enim izmed številnih hlevov sosednje planine Parte di mezzo.«; str. 201: »Vrnil sem se na svojo planino. Račun sem poravnal z... električno svetilko«...

Janez DOLENC, Planšarjenje na planini Razor nekdanj in danes (PV 4/1981):

»Planina Razor pod Škrbino je gotovo ena najlepših na Slovenskem in ena redkih, ki še vedno delajo sloviti tolminski sir.«

Terminološko zelo jasna in pravilna je razlaga k sliki v koledarju za leto 1982, in sicer za mesec junij. Fotografijo je napravil D. Holynski in je v arhivu Gorenjskega muzeja v Kranju. Besedilo se glasi:

»Če smo se že spomnili našega gorskega sveta, ne smemo prezreti še nečesa: gorskega pastirstva ali planšarstva. V zadnjih letih so naše planine spel nekoliko bolj oživele, seveda brez tistih značilnih sestavin pravega planšarskega življenja, ko je na gorski jasi ali kotanji zaživelo celo planšarsko naselje, cela vas. Mnoge pastirske stavbe propadajo ali se spreminjajo v počitniška prebivališča. Ob vsem tem pa verjetno pozabljamo (ali pa celo vemo!), da smo prav z dediščino naše pastirske kulture do sedaj ohranili številne prastare kulturne korenine, tudi take, ki nas povezujejo z drugimi sosednjimi narodi.«

Torej: gorski svet, gorsko pastirstvo = planšarstvo, planine so oživele, na njih so pastirske stavbe.

Janez DOLENC, Blegoš skozi čas (PV 1983, str. 278):

»Loški urbar iz leta 1630 omenja planinski pašnik na Blegošu. Navaja tudi, da so tam zaradi hudega mraza mogli pasti največ štiri tedne na leto. Čez dan je moral biti pastir stalno na preži zaradi medvedov in volkov, ponoči pa so spravljali živino v staje.« Ta odstavek je važen tudi zato, ker si z njim, v zvezi z navedbo B. Režka, da medvedov ni več, odkar ni planin, s Tumovo navedbo o lovu Za potokom, pa s člankom v Planinskem vestniku iz konca 19. stoletja, da so na Mežakli nekoč tulili divji medvedi, lahko razložimo Vrazov citat pesmi o lovcu, ki gre na medveda v divje planine. (Glej v naslednjem delu te razprave.)

Dr. Rajko PAVLOVEC, Utrinka z Menine (PV 8/1983, str. 416):

»V. Fajgelj (:Planine v vzhodnem delu Savinjskih Alp, Geografski vestnik, 1953:) pravi, da je treba pojmovati v vzhodnih Savinjskih Alpah planino kot površino, kjer se prvenstveno pase živina, ponekod pa enkrat kosijo. O planinah v Kamniških Alpah je več razpravljal E. Čerček (:Planine v južnih Kamniških Alpah, Geografski vestnik, 1949:). Pravi, da so na severni strani Menine predvsem planine za gornjegrajsko stran in okoli Luč, na južni strani pa za Tuhinjske. Ljubljanski škofje so bili povezani z Gornjim gradom, saj so imeli tam v 18. stoletju svojo rezidenco. Zato ni čudno, če so bili lastniki velikih gozdov in planin tudi na Menini. Tako imenovane 'škofovske planine' so bile Planina na Ravneh, kjer so pasli kakih 100 dni živino iz Nove Štife, Bočne in Šmartnega. Na planini je bilo okrog 80 glav živine, večinoma jalove; nekaj je bilo krav. Mleko je ostalo pastirju.«

Anka NOVAK objavlja v PV 1984 str. 211 in sl. članek Micka, Cilka in Jurč s planine Laz in etnološki film Planšarstvo v Bohinju.

Ves članek točno in nazorno kaže, kaj je planina v pravem pomenu besede. Razlaga je odveč, članek je treba prebrati od začetka do konca.

Č. Ljudska imena za planine

Kaj slovenski gorjanec misli z besedo »planina«, se vidi po tem, da je veliko več kakor 120 planin v Melikovem smislu poimenoval s takim imenom ali z besedo, ki po vsebini ustreza njegovemu pojmu planine. Pri tem so značilna zlasti taka imena, ki kažejo na lastnika oziroma na srenjo, ki ji pripadajo.

Ne da bi poskušali biti izčrpni, jih naštevamo po zemljevidih, pri čemer izpuščamo tiste, ki smo jih našli v bohinjski skupini po Vodniku za Julijske Alpe.

a) Julijske Alpe, Bohinjske in fužinske planine, Turistična karta 1 : 20 000:

Zgornja Grintovica, Spodnja Grintovica, Blato, Hebed, Lopučnica, Na kalu, Za skalo, Na kraju, Razor, Govnjač, Dobrenjščica, Pod Osojnico, Lašca, Na prodih, Javorica, Črča, Rešljeva, Plazje, V prodih, Zadnji Vogel, Storeča raven, Prvi Vogel.

b) Julijske Alpe — Vzhodni del, 1 : 50 000:

Hruševska, Lahova, Jureževa, Velika, Vrtaška, Oblek, Mežakla, Zgornji Kozjek, Strmole, Beznovec, Klek, Meja dolina, Brezovec, Brjanica, Rečiška, Kranjska dolina, Pekel, Frčkova, Brdo, Lipanca, Javornik, Zajavor, Tošč, Konjščica, Zasipska, Kranjska, V plazeh, Stador, Rut, Kuk, Grantarska, Duplje.

Zahodni del:

Trenta, Zapotok, Limerica, Višarska, Za robom, Mangrtska, Koritniška, Bala, Jezerska, Nad Sočo, Veverica, Zagreben, Zaslav, Slapnik, Leskovica, Lepoče, Za črnim vrhom, V pologu, Kašina, Kuhinja, Pretovč, Kolovrat, Kovačičeva, Slame, Laška seč, Medrja, Za steno, Rešljeva.

c) Zemljevidi Geografskega inštituta JLA 1 : 50 000 Ljubljana 1, Ljubljana 2, Bled 2: Velika, Mala, Gojska, Belšakova, Klemenškova, Logarjeva, Plesnikova, Knezova, Matkova, Štularjeva, Jenkova, Ankova, Virnikova, Pristovškova, Roblekova, Bleščica, Senkova, Zalpotok, Brsnina, Sirč, Robanova, Podbrežnikova, Mošenjska, Lipniška, Radovljiska, Ribenska, Selska, Vodiška, Lipova, Potoška, Žirovniška, Zabreška, Za šijo, Pri žagi, Pod Stolom, Poljska itd.

D. Sklepne ugotovitve o planini

1. Planina je enota gorskih pašnikov s stanovi in drugimi stavbami, potrebnimi za to sezonsko obliko življenja.
2. Beseda »planinec« je pomenila do devetdesetih let 19. stoletja samo človeka, ki živi in dela na planini.
3. Beseda »planinstvo« do devetdesetih let 19. stoletja sploh ni bila zapisana v nobenem slovarju. Ni pa bila neznana — to bomo videli v poglavju o planinskem društvu. Pomenila pa je isto kot beseda »planšarstvo«.

PLEZALNA »SCENA« IN MODNA SMRT

DIETRICH HASSE

(Prevod: Peter Ščetinin)

Alpinistični strokovnjaki v zadnjih letih večkrat izjavljajo: »Plezalec se sam in svobodno odloča, kako se bo obnašal v skali ali ledu; ali se bo varoval z vrvjo, ali bo uporabljal čelado ali bo plezal brez nje. To velja tudi za nas, ekstremiste. Nikogar ne potrebujemo, ki bi nas opozarjal na to in ono. Navsezadnje, vsak sam mora vedeti, kaj je zanj dobro. Nikomur nismo odgovorni za napačno ravnanje posameznikov, pa tudi ne za posledice takih napak.« Podobno razmišljajo tudi zagovorniki ekstremistov. Pa je to pravilno?

Med zagovorniki ekstremizma bi našli tudi nekatere urednike časopisov, založnike, filmske režiserje pa tudi tovarne športne opreme s svojimi katalogi. Ti objavljajo fotografije znanih alpinistov, kako plezajo v lahkotni obleki, s skromno opremo, so brez čelade in uporabljajo le plezalne sedeže. Ugotavljajo, da je to danes nekaj samo po sebi razumljivega, da se to pač dogaja in tega ni mogoče preprečiti, čeprav se sami zavedajo da je tako početje vprašljivo.

Med člani Nemškega planinskega društva (DAV) je bilo v zadnjih petih letih med 64 in 84 smrtnih primerov na leto; tu ne omenjamo hudo poškodovanih, neredke pa so tudi ekonomske stiske. Nesreč je v primerjavi z rastjo števila članov v DAV (boljša oprema, nove in učinkovite metode varovanja, vzgojne akcije) v odstotkih sicer manj. V te namene sta na primer odsek za varnost in oddelek za izobraževanje pri DAV vložila veliko truda in porabila veliko denarja.

Statistični podatki povedo, da se resno poškodujejo ali smrtno ponesrečijo predvsem alpinisti med osemnajstim in triindvajsetim letom! V zadnjem desetletju je med alpinisti pod 21. leti celo dvakrat več hudih poškodb in smrtnih primerov. Vzroki, ki veljajo za to skromno skupino, so v neizkušenosti in precenjevanju samega sebe, v nezadostni opremi, v pomanjkljivem varovanju in padajočem kamenju. O tem nas pouči tudi Statistika nesreč DAV 1983, str. 13.

Podrobnejša raziskovanja odseka za varnost pri DAV o naraščanju števila smrtnih nesreč, so pokazala, da so vzroki v:

- pomanjkljivi opremi (želja prihraniti na teži!),
- plezanju brez čelade (povzročilo več smrtnih nesreč),
- v navezovanju uporabljajo le plezalni sedež (najnovejša oblika, kako se je mogoče v gorah igrati z življenjem).

Trije glavni vzroki »modne smrti alpinistov« še zmeraj veljajo.

Katastrofe, ki jih povzročijo ali pomanjkljiva obleka, ali pa slaba oprema za bivač, so znane le tistemu krogu ljudi, ki se ukvarjajo z raziskovanjem nesreč.

Naj omenimo le nekaj primerov: Leta 1972 sta se smrtno ponesrečila v severovzhodni steni Badile Karel Golikow in Otto Uhl. Leta 1979 je reševalna akcija zadnji hip rešila dva pomanjkljivo oblečena alpinista iz Schmid-Krebsove smeri v Lalidererju, stroški — 60 000 DM; leta 1983 pa so v severni steni Dachla umrli zaradi vremenskega preobrata štirje mladi Dunajčani.

Smrtne primere zaradi pomanjkljive zaščite glave poznamo že dolgo. Tako si je leta 1926 v gorovju Elbsandstein razbil glavo z udarcem v skalo eden takratnih najboljših alpinistov, kljub temu, da je bil padec obvarovan z vrvjo. Prav tam se je enako ponovilo

pred dvema letoma, čeprav je ponesrečeni imel podloženo kapo, kakršno uporabljajo kolesarji na dirkah. V navedenem poročilu najdemo tudi podatke, ki govorijo, da je podobnih smrtnih primerov več tudi v drugih državah. Veliko takih nesreč so zabeležili v ZDA in v Veliki Britaniji. V Veliki Britaniji je bilo v letu 1983 več kot 90 smrtnih primerov. V Walesu na primer kar 16 alpinistov, od tega jih je pet umrlo. Znano je, da čelada ne more preprečiti vseh poškodb, povečuje pa varnost in je z njo večja možnost, da nesrečo preživimo. Šest smrtnih primerov z zadržanim padcem je v navezi uporabljalo le plezalni sedež, niso pa bili navezani tudi okrog prsnega koša, posledica — zlom hrbtenice. Eden izmed gorskih reševalcev iz Dolomitov piše:

»Grozljiv je pogled na truplo, ki visi vznak in je podobno upognjenemu žepnemu nožu, ko ima ramena v višini petla...« Znano je tudi, da pri nekontroliranem padcu in če ima udeleženec v nesreči le plezalni sedež, skoraj vedno pospešeno zaniha glava in tako lahko trdo udari ob skalo. Zato vidimo v tem še dodatno nevarnost tega modnega načina navezovanja. Prav to se je npr. zgodilo lani v začetku septembra nekemu izkušnemu nemškemu gorskemu vodniku in plezalcu v severni steni Plattenspitze v Karwendlu. Težavnostni stopnji v smeri je bil vodnik sicer kos, padec s 15 metrov višine pa je povzročil tak pospešek, da je z glavo, zaščiteno s čelado, vodnik udaril ob steno. Poškodovan se je tako hudo, da so ga dva meseca ohranjali — nezvestnega — pri življenju le z aparati. Po dveh mesecih pa je mož umrl. Tisti, ki so ponesrečenca poznali, so mnenja, da bi bil izid nesreče ugodnejši, če bi vodnik uporabil kombiniran pas okrog prsi in okrog bokov.

Povrnimo se k uvodni ugotovitvi: »V plezalstvu so danes taki primeri v navadi in teh splošno razširjenih navad ne moremo spremeniti.«

Ali se tisti, ki tako menijo sploh zavedajo, kako zapleteno je vse to? Nihče ne more resno ugovarjati češ, tako modno obnašanje med alpinisti je smrtno nevarno, njihovo razkazovanje pa neodgovorno. Mnenje, da mora navezadnje vsak posameznik sam vedeti, kaj je zanj dobro, kaj slabo, vsiljuje spoznanje, da imajo tisti, ki tako govorijo, le površno predstavo o človeku in njegovem obnašanju v takih primerih. Če bi naše alpinistične revije začele propagirati solo plezanje v najzahtevnejših smereh, bi se povečalo število takih solo podvigov. Še neoblikovana mladost se v svojem navdušenju rada odloča tudi za največji rizik, ko se navzame obnašanja, ki je značilno za določene skupine (posnemanje »rockerjev«, uživalcev mamil, starih študentskih povezav, moderne mladinske sekte itd.). V tem ni prizadeta le mladina, moda vpliva tudi na starejše. Tudi ti so odvisni od okolja in časa. Le pogledjmo nekoliko okoli sebe.

Kdo nosi rdeče dokolenke in rdeče bele kariraste srajce, kdo sivo zelene oziroma modne bele »pleskarske hlače«, kdo pleza brez srajce ali samo v majici? Pa so tu še kratkolasci in dolgolasci in tisti, ki ne morejo biti brez zvečilnega gumija, pa tisti s trakom na glavi in tako naprej. Premalo se zavedamo, koliko smo odvisni od nekakšne »uniformiranosti«. Te skupine pa se ne identificirajo le z zunanjim videzom, temveč se tako tudi obnašajo, govorijo in se v nekem smislu bolj ali manj opredeljujejo tudi ideološko. To niso samo tuje kaprice, v katere smo vpreženi. To s potrebami in pametjo nima nič opraviti, kljub temu pa smo danes skoraj brez moči izpostavljeni nasilju tistih skupin, ki se svoje odtujenosti v glavnem sploh ne zavedajo, je ne občutijo več. To velja za primere, kjer je število istomišljenikov omejeno le na ozko skupino. Med »ozke skupine« sodijo tudi aktivni alpinisti ali »ekstremisti«, saj je za posameznika skoraj nemogoče, da bi se mogel izogniti specifičnim navadam takih skupin. Posameznik je torej po svojem obnašanju le »eden izmed njih«. Če si pogledamo »svobodo v gorah« od blizu, bomo šele spoznali, da je z vseh strani omejena. To so dejstva, ki ne nastajajo le s človekovimi potrebami, temveč so povezana tudi s tistimi, ki prihajajo iz pradednine.

Tu pa se začenja odgovornost vzornikov in njihovih sponzorjev, tu se torej začenja njihova odgovornost do oblikovanja »scene«. Najsposobnejšim v tej skupni igri pripada, zaradi visokega položaja na »rang« lestvici, seveda vzorniška vloga. Nihče jih sicer ne sili v to, toda tudi sami se ne pritožujejo nad svojim položajem. Navadili smo se že, da znajo taki vzorniki svoje športne sposobnosti pretopiti v denar in marsikdo med njimi živi od svoje športne slave. Ne bi govoril o recimo tisti smešni »šnops« reklami, ki boljši v nas vzdolž avstrijskih cest (Reinhold Messner, op. Bine Mlač); ta kaže samo ozadje, namreč, da je za denar mogoče narediti vse. Zavedati se moramo, da zahteva trening dosti časa, prav tega pa primanjkuje ostalim — redno zaposlenim — udeležencem »te tekme«. Vzorniki, ki stoje v ospredju, se prodajajo z raznimi dobičkonosnimi fotografijami, ki jih prikazujejo v tipičnih položajih, sodelujejo s filmom, reklamnimi hišami, pišejo v razne ilustrirane revije in se lotevajo tudi pisanja knjig. Prav tako so nad vsemi temi aktivnostmi zainteresirani tudi trgovci športne opreme, založniki, filmski producenti in drugi. Vsi našteti želijo zaslužiti in očitno menijo, da se jim z vsako predstavo v »sceni« posreči doseči tisto, kar želijo. V zakup vzamejo celo to, da so za bolj prepričljiv modni mrlvaški ples (in za lastni žep) potrebne tudi žrtve. Njim se kaj takega ne more zgoditi. Vzorniki so izkušeni, izurjeni, zato pa so tudi manj izpostavljeni. Verjetno le malokdo od vzornikov tudi ve, da s takšnim prikazovanjem samega sebe

— predstavlja veliko nevarnost za druge. Posledice so očitne: leto za letom je več tistih, ki v tej modni igri žrtvujejo zdravje ali življenje. Tem je pripadnost »sceni« važnejša kot čelada na glavi, »stanovsko« navezovanje »okrog bokov« pa je vredno nekaj ledvenih vretenc. Žalostnih posledic svojega obnašanja se ne zavedajo. Končno se tudi vzorniki obnašajo enako, le da se ne spreminja originalnost »scene« in ostaja njen neoprijemljivi fluid. Trgovina z vzorniki gre svojo pot. Ko je Hermann von Barth njega dni zaklical: »Kdor gre z mano, mora biti pripravljen umreti!« to nikakor ni mislil resno. Šele dandanes so iz te črne šale ustvarili neodgovorno resnico.

Zastavimo si vprašanje: Ali naj se področja alpinizma res loti zakonodajalec, kot recimo pri motoristih, kjer predpisujejo obvezno uporabo čelade ali pa pri avtomobilistih, kjer moramo uporabljati varnostne pasove? Ali naj se odkloni izplačilo zavarovalnine pri skrajno malomarnem obnašanju, ali zagrozi s kaznijo tistim, ki izdajajo družbeno škodljive publikacije, da bo tako končno zmagal razum in obveljalo tovarištvo nad modnim zapeljevanjem?»

Ali mora res nastopiti družba, da bi med alpinisti uredila tisto, za kar vemo, da je škodljivo za našo skupnost? Lahko bi se zgodilo, da bi zakonodajalec posegel v »svobodo v gorah«, ko pa je, kar je samo po sebi razumljivo, zainteresiran za zdravje in življenje državljanov.

In kdo bi se lahko veselil tega?

Večina dejstev, zapisanih v člankih, objavljenih v tej številki PV (Planinstvo danes — planinstvo jutri, Plezalna scena in modna smrt, članek v rubriki Razgled po svetu — Vsakdo naj hodi v gore kot mu srce narekuje — velja tudi za naše planinske razmere. Prav zaradi tega smo te misli strnili v to številko Planinskega vestnika in to predvsem zato, da bi o teh problemih začeli javno razmišljati.

MED MITOM IN ROMANTIKO

MITJA KOŠIR

Doba, o kateri so spregovorili avtorji TV nadaljevanke o Juliusu Kugyju, sega čez mejo dveh stoletij, ki sta gradili takšne lastne vrednote, da jih sicer lahko med seboj primerjamo, ne moremo pa jih enačiti; predvsem pa so njuni miti že davno razblinjeni ali prevrednoteni. Zato je podoba o Kugyju dolgo nosila s seboj nekakšno mitično ogrinjalo, bila je povezana z odkrivanjem Julijskih Alp. Ta mož je bil priča in akter rasti slovenske planinske in alpinistične ideje, toda le ena, čeprav zelo vplivna osebnost med vodilnimi. In zdaj smo življenjsko zgodbo te osebnosti videli na televiziji, tako kot jo razbirata oba scenarista, Hellmut Andics in Željko Kozinc. Idealizirana slika do naivnosti!

Svečda je Kugy bil nesporno velika osebnost pionirske dobe odkrivanja Julijskih Alp. To so potrdili tudi avtorji nadaljevanke. Vendar so bili nesporno velike osebnosti tudi njegovi spremljevalci, česar pa iz nadaljevanke ni bilo razbrati, če ne štejemo izpričane vodniške nadmoči trentarskega divjega lovca nad vodenim »gospodom«. Potem pa z ekrana odčitujemo, da vodnika gore čustveno privlačijo, ga bogatijo, medtem ko se vodnik, kot je bilo videti, vzpenja le zaradi gmočne koristi, za denar ali pa zaradi uplenjene divjadi. In ker vodeni ni bil sam kos divjemu gorskemu brezpotju, sta se torej našla z vodnikom. Skrbno vodstvo po neznani pokrajini — to so bili Kugyjevi Trentarji, njegova Mota in Pavr (Andrej in Jože Komac), njegov Ojcinger (koroški Slovanec iz Ovčje vasi pod Višem in Poliškim Špičkom) in še vrsta drugih.

Vsi ti Kugyjevi vodniki so bili izrazite osebnosti in ne zgolj folklorne zanimivosti neke obrobne sub-kulture avstrijskega imperija. Nadaljevanke pa ni znala ali zmogla opozoriti na njihovo posebnost, na njihovo narodno samozavest, ki jo je tujerodna država le stežka krotila. Bili so gospodarji (čeprav od oblasti nepriznani) na svoji trentarski zemlji, na svojih vrhovih, zato je bil njihov odnos do tega sveta najprej izrazito racionalen, romantiko in »visoko politiko« so prepuščali vodenim »gospodom«, nič skupnega pa niso imeli z naivnostjo in služabniško ponižnostjo. Še zlasti Pavr ne, ki ga je Kugy zaradi njegove upornosti nikdar ni štel med svoje najljubše vodnike, bil pa mu je gotovo najkoristnejši zaradi velikega vodniškega znanja in moči. V svojih knjigah sam Kugy navaja dva primera, ko mu je Pavr rešil življenje: na zimskega Jalovcu in v severni steni Poliškega Špiča.

Takšni so bili trentarski (slovenski) divji lovci, kasneje slavni gorski vodniki, Kugy pa je bil Nemec. Štel se je za Nemca, čeprav slovenske matere in ponemčenega očeta

* Režija: Marjan Ciglič; scenarij: Željko Kozinc, Hellmut Andics; kamera: Rado Likon; kostumi: Marija Kobi; scena: Janez Kovič; glasba: Jani Golob; redakcija: Nina Souvan, Werner Swosil; montaža: Andrija Zalarnovič; igrajo: Manfred Luks Lurderer, Boris Cavazza, Ivo Ban, Matjež Višnar, Boris Juh, Marjan Srienz, Tone Kuntner, Kristlen Muok, Janez Vrhovec, Mira Sardoč, Maks Furijan, Vladimir Jurc, Božiderka Fraj, Monika Riha, Gerhard Svoboda... proizvodnje: RTV Ljubljana in avstrijska televizija ORF, 1984. — Članke sta bila objavljena v reviji za film in televizijo EKRAN, št. 9/10—84, str. 39—42 (z dovoljenjem avtorjev).

Foto Dokumentacija PV

sin. Mati je bila hči nacionalističnega slovenskega pesnika Jovana Vesela — Koseskega, oče pa je izhajal iz slovenske zilijske rodbine Kogojev. Kugy je seveda za svoje slovensko poreklo vedel, vendar zaradi vzgoje pozne druge polovice prejšnjega stoletja in večkrat izpovedanega sramu zaradi nepoznavanja slovenščine, tega javno ni nikdar priznaval. Vendar pa ni bil nacionalist, ampak je bil dedič visoke nemške kulture, rad je imel slovenske ljudi in slovenske gore (nekaj jih je z intervencijo celo rešil iz nacističnih taborišč), toda živel je v skladu s socialnimi normami in danostmi njegovega časa. Le-te so ga vključevale in mu hkrati narekovale pripadnost nemški (in deloma italijanski — živel je v Trstu) kulturi. Slovenska je bila takrat, zrla skozi vočinsko optiko, provincialna, celo manj razvita, omogočala je, kot pravi Taras Kermauner, manjšo kulturno senzibilnost, ožji svetovni radij, zapirala se je v geto. Tako je bil Kugy za slovenstvo izgubljen.

Kugy je bil estet, vse svoje življenje zvest humanističnim načelom (celo na vojsko se je prostovoljno javil, da bi kot vodnik reševal človeška življenja), pisal je iz duše in srca, z ljubeznijo je zapisoval in s svojimi občudovanja vrednimi knjigami postavil spomenik slovenskim goram in človeku pod njimi. Takšen Kugy je bil zgodovinska osebnost, nikakor pa ne mit. V mit ga je skušala prevrednotiti določena ideologija, ki ji je Kugy (poenostavljeno) pomenil premoč nemštva nad slovenskim in (v določenem obdobju) tudi italijanskim življenjem na stičišču treh različnih kultur. Mit duhovne nadvlade, mit omike in vitalnosti, mit germanizacije čudovitega sveta med Jadranom, Sočo in Savo. Nadaljevanje ta mit sicer izniči s poudarkom Kugyjevega kozmopolitstva, hkrati pa zamudi priložnost, ko bi enakovredno lahko spregovorila o ostalih pomembnih pionirjih v Julijcih, ki so se z besedami in dejanji bojevali za slovenski značaj slovenskih gora.

Prav gotovo je bil Kugyju enakovreden dr. Henrik Tuma. Razumnik in raziskovalec, ki nam ni zapustil leposlovnih knjig, zato pa je desetletja neumorno zapisoval krajevna in ledinska imena, iz česar je nastala pomembna študija o imenoslovju Julijskih Alp. Tuma, zvest svojemu političnemu prepričanju in narodni zavesti, Kugyju ni bil blizu, zato pa sta se oba spoštovala in si, vsaj v »športnem« smislu, nikdar nista bila tekmeča. Komaj omenjeni pa so v nadaljevanju tudi »Skalaši«, ki jim gre nesporno prvenstvo pri odkrivanju ostenij v Julijskih Alpah, pravzaprav so neposredni dediči klasične dobe, Juliusa Kugyja, Henrika Tume in njunih vodnikov. Le celovit splet teh osebnosti in dogodkov, povezanih z njimi, je lahko pravi temelj zgodbe o eni izmed njih. Vedeti namreč moramo, da je bilo vse Kugyjevo življenje podrejeno goram, vedno v senci gora, od katerih mu je bil in ostal najljubši Triglav.

Zakaj v zvezi z nadaljevanje omenjati Triglav? Zato, ker ni bil le njegova najljubša gora, ampak mu je bil vse življenje simbol njegove navezanosti na Julijce, simbol njegove planinske ljubezni (Scabiosa Trenta ga je le simbolično spominjala na mladostno privrženost botanični znanosti). Triglav zanj ni bil le gora, bil je kot kraljestvo. Ko je nekoč na svoje vprašanje, kateri so lepši, Vzhodni ali Zahodni Julijci, dobil odgovor, da Zahodni (kot navaja France Avčin), je razsodil: Schön recht, alles schön! Die Östlichen jedoch, die haben den Triglav und es gibt gar Nichts, was man dem Triglav gegenüberstellen könnte. Triglav ist kein Berg, Triglav ist ein Reich!

In še nekaj velja omeniti. Njegovo življenje — to je bilo delo, je bila glasba in so bile gore (eni njegovih knjig je naslov: Arbeit, Musik, Berge — ein Leben), vse od francoskih in švicarskih Alp do predgorij Julijcev, vse to pač ni mogoče strniti v tri kratke retrospektivne epizode, posnete na filmski trak. Potem je tu še naš pojmovni odmik od klasične dobe, naše drugačno umevanje preteklega, ki pogosto, kljub briljantnosti doseženega, ne zmore iskati v globino zaradi kratkega stika v zgodovinskem spominu. Ali kot pravi eden naših najboljših poznavalcev Kugyjevega opusa, France Avčin, primerjajoč klasično dobo s sodobnostjo: Tu bleščeče poigravanje na površini plitkih voda, tam brezdanje globine same narave; tu hiperinteligentni jazz, tam klasična Beethovnova glasba, odjek gora. Niti enega tona ne smeš prestaviti, spremeniti, da ne pokvariš absolutne mojstrovine. Tega nadaljevanje ni zmogla.

TRAGIČNI BOJEVNIK

VIKTOR KONJAR

Projekt televizijske nadaljevanke o Julijusu Kugyju, »kralju Julijcev«, je nastal po naročilu in v posebnih producentskih okoliščinah. Narekovala sta ga dogovor med ljubljansko in dunajsko (slovensko in avstrijsko) televizijo ter njuna želja, da v enakopravnem sodelovanju opravita skupno delo. Pri tem ni bila tema tista, ki bi bila spodbudila to posebno medtelevizijsko kooperacijo, pač pa je — obratno — prav izhodiščni motiv sodelovanja kot takega iskal temo in jo, kot zadevno optimalno možnost, tudi našel. »Kugy« je torej nastal po naročilu, kar pa samo po sebi ne more biti razlog za kakršnekoli negativne poene. Res je sicer, da pripisujemo umetniškim stvaritvam, nastalim iz avtorsko spontanosti, vsaj v apriornem smislu večjo veljavo kot izpeljavam od zunaj lansiranih naročil, vemo pa tudi, da se lahko ta apriorni odnos do dela ob soočenju z rezultatom umetniške procedure in svoji posteriorni sodbi sprevrže v povsem nasprotno podobo.

Razmisliti nam je, kako se je v tem pogledu obnašal pričujoči projekt. Ključnega pomena je poskus sežetega odgovora na vprašanje, kaj je tisto, kar so želeli »duhovni očetja« te nadaljevanke s Kugyjevim likom in njegovimi razmerji ter njihovo usodo izraziti ter izpovedati oziroma sporočiti. Pri tem imejmo ob pojmu »duhovni očetja« v mislih širši, ne zgolj scenaristični avtorski krog: »Kugyju« so namreč botrovali tudi in predvsem televizijski uredniki iz obeh producentskih centrov, oba scenarista sta bila tretirana prvenstveno kot dramaturzi — tehnologi. In prav v zvezi s tem se sproža vprašanje, ali sta z barvo in duhom svoje predloge ta svoj status kakorkoli prebila. Vprašanje lahko strnemo v sežeto formulo, izraženo v vprašalni obliki: Je »Kugy« samo razvito in razvidno biografsko poročilo — ali vendarle tudi umetniško sporočilo?

Lik Julijusa Kugyja ne sodi v območje dramatičnega heroizma, čeprav izkazuje celo vrsto nastavkov za pozicijo tragičnega bojnika. V sebi je nosil — kot realna oseba — neprimamljivo ljubezensko strast do neponovljivo lepega in avtentičnega geopolitičnega prostora na območju Julijskih Alp oziroma Triglavskega pogorja in njegovih dolin — ter se v zavzetosti za njeno (samo)juresničenje v specifičnih okoliščinah svojega (zgodovinskega) časa in v specifičnih mednarodnih, medideoloških, medpolitičnih in medetičnih napetostih tega tromejnega (slovensko-italijansko-avstrijskega oziroma slovansko-germansko-romanskega) območja znašel v celi vrsti osebnih stisk, preizkušenj, spopadov in torej tudi dram ali dramatičnih življenjskih epizod. A vendar ga ob vsem tem ne doživljamo kot tragično figuro, prek katere bi bilo mogoče projicirati tragično ali heroično figuro časa. In zdí se, da tega sporočilnega duha v televizijski nadaljevalki o Kugyju ni in nam ga tudi ne kaže iskati.

Ta ugotovitev seveda prav nič ne zadeva pomena samega Julijusa Kugyja za našo planinsko zgodovino in za naš odnos do gora, ki je kajpak več kot samo ljubezen do planinskih pejsažev: je tudi ali predvsem filozofija v širokem razponu, od alpinistične etike prek socialnih in nacionalnih prebojev iz ostro razslojenih v demokratično uravnane družbene in življenjske oblike pa vse tja do obče eksistencialnih oziroma globalno človeških vprašanj. Kugy je uveljavljal vizijo iste in vzvišene človečnosti, ki bodi adekvatna čistosti in vzvišenosti superiornega gorskega sveta. S svojim lastnim zgledom, s svojimi predavanji, s pisanjem, z vsem svojim sugestivnim človeškim vplivom se je postavljaj po robu nacionalno konfliktni, poniglavo prestilni, gora navredni mentaliteti, ki so jo diktirale realne zgodovinske razmere in so na prizoriščih tega in tukajšnjega sveta nevarno prevladovali. Spopad je bil hud, za Kugyja nemalokrat boleč in poniževalen, porazov je v tem svojem plemenitem prizadevanju doživljal več kot zmag in njegova fizična življenjska pot se je pravzaprav — vsemu, kar je v svoji »misli« dosegel, navkljub — končala na nični točki, ne da bi bil sam dočakal moralno

zmagoslavje svoje ideje. Vse naštetu so kajpak obeležja tragične figure, ki bi jo bilo — s potrebnimi omejitvami — mogoče postaviti ob bok ljudem tipa Mahatme Gandhija ali Martina Luthra Kinga; z omejitvami pač v tem smislu, da Kugy ni bil nikakršen ljudski tribun, kaj šele voditelj ali državnik. Prav v tej okoliščini pa je tudi klič, zavoljo katere postavljamo, vsem nastavkom tragičnih obeležij njegove usode navkljub, vprašaj nad dejansko tragično razsežnostjo njegovega človeškega in obenem zgodovinskega statusa. Nobenega dvoma ni o njegovi izjemni srčnosti, o njegovi človeški nadnacionalistični širokosrčnosti, ki je prerasla v vsestransko superiornost, o njegovih tudi osebnih zaslugah, da so naša gore (med Dunajem, Ljubljano in Trstom) postale to, kar so — oaza razumnega sožitja med pripadniki različnih narodnih skupnosti, in vendar je samo eden izmed mnogih, ki so se bojevali ter posredno ali neposredno izbojevali svoj boj z globoko zakoreninjenimi socialno-razrednimi in nacionalnimi napetostmi v tem predelu na njegovi zgodovinski prelomnici. Bil je v nasprotju s siceršnjimi protagonistami te zgodovinske katarze na naših življenjskih tleh, celo izrazit hrast samotar, kar je po tej plati znak njegove velikine, po drugi pa deficitarno obeležje njegove vloge in njegovega pomena v zgodovinskem dogajanju, ki je z velikimi valovi, z večdesetletno menjavo visoke plime in globokih osek, počasi, a vztrajno čistilo naplavine stoletij. Kugy ni bil protagonist teh dogajanj. Doživiljal jih je bolj ali manj trpno, pasivno, vdano, čeprav vselej dosledno zvest svoji viziji nadnacionalnega občestva zaljubljenec v lepote gorskega sveta, sveta brez dominacije pripadnikov ene ali druge nacionalne provenience, socialnega sloja ali ideologije nad ljudmi z druge strani zgodovinske meje. Vsej tej »historiji«¹ njegovega življenjskega procesa ter postajam njegovega križevega pota smo sledili tudi skozi potek tridelne televizijske predstave, ne da bi nas bilo gledanje osredotočalo h Kugyjevu tragičnemu bistvu. Scenarista (Željko Kozinc, vprežen v ta voz s strani ljubljanske in Hellmut Andics, angažiran s strani avstrijske televizije) sta nadrobno preštudirala Kugyjevo življenjsko gradivo, izbrala dogodke, ki so bili ali so se jima zdeli ključnega pomena za oznako življenjskega loka, dopisala, kar je manjkalo, da bi bila dramaturška linija sklenjena, in vso to materijo razporedila v več časovnih predalov, razpetih med leti 1880 in 1945, med Kugyjevo mladeniško-študentovski leta z ene in njegovo častljivo starost z druge strani. Vmes sta bili dve svetovni vojni, vmes so bile socialne in nacionalne napetosti, ki so vse te valujoče zgodovinske kataklizme sprožale in se po njihovem izteku v tako ali drugače modificirani obliki nadaljevale, vmes so bile revolucije in okupacije, eno samo neugnano valovanje zgodovinskega viharja — in scenarista sta si prizadevala, da bi v kar največjem možnem številu prizorov s te šest ali sedem desetletij trajajoče palete ponazorila in okarakterizirala odnos subjekta (Julijusa Kugyja) do objekta (obstoječih in prevladujočih, vladajočih socialnih, nacionalnih in ideološko-političnih sil na življenjskem prostoru med Alpami in Jadrantom). Ves potek dogajanj v tej biografski igri o Kugyju je osredotočen k označevanju njegovega razmerja do karakterističnih posegov zgodovinskega časa v njegovo doživljanje, v njegov svet in njegovo zavest. Pri tem je domala v celoti v ospredju predvsem Kugyjevo trpno doživljanje vnanjih okoliščin, ki ga izživajo in na katere se odziva, ne da bi jih povzročal ali hote posegal vanje sam. Kugy je intelektualac-raziskovalec-umetnik, ne aktivist. Je v bistvu samotar ter neke vrste misionar, iskanje miru in skladja in razumevanja med ljudmi dobre volje. Ta mir išče v gorah in med ljudmi, ki so eno z gori. Del te njegove filozofije odmika od prestižnih, nasilniških, nacionalistično, egoistično in subordinacijsko nastrojenih stremeljenj, ki pogujejo nenehne boje med ljudmi, je tudi iskanje Scabiose Trentae, gorske cvetlice, ki je bila nekoč nedvoumno evidentirana, a je zlepa ni več najti. Kugyjeva strast je potemtakem v sozvočju s tišino in mirom, obrnjena k humanim idealom izravnave med ljudmi ter med človekom in naravo, vendar speč ne v smislu umikanja v lupino meščanskega samozadovoljstva. Svoj in človekov eksistenčni smisel nasploh išče v posebni obliki boja. Toda ne boja z drugimi (boja zoper zlo), temveč boja v samem sebi s samim seboj (boja za dobro). In kar sta pri vsem tem skušala scenarista uveljaviti kot svojo poglavitno misel, je dokaz o superiorni moči tega Kugyjevega ravnanja: čeprav ni bil bojevnik, ki bi se bil spopadel na odprti sceni, in čeprav je s strani militantnih protagonistov zgodovinskih procesov na teh naših tleh doživiljal nenehne udarce in poraze, je njegova humana misel prav zavoljo njegove pokončne doslednosti štela in mogočno opozarjala nase.

V scenariju (in seveda tudi v njegovi realizaciji) je bila uporabljena tehnika asociativnega preskakovanja časovnih razponov v obeh smereh: iz kasnejših v predhodna in iz predhodnih v kasnejša obdobja. Šlo je za neke vrste tehniko »izklicovanja tobojskih števil«²: vsaka izmed njih je predstavila dogodek iz tega ali onega obdobja na Kugyjevi življenjski poti in s to ali ono dodatno potezo dopolnila podobo njegovega lika. Šlo je za postopno polnjenje mozaika po analitični dramaturški poti, kajti gledalca ni bilo treba informirati o tem, kako se je Kugyjeva zgodba iztekla (to mu je bilo znano že iz okvirnih življenjskih podatkov pa tudi iz začetnih sekvenc nadaljevanke same, ki je zastavila svoje fabuliranje v bližini trpkega starčevskega izteka Kugyjeve življenjske poti), pač pa o tem, kako je potekala in kaj jo je konstituiralo oziroma motiviralo.

Sam po sebi je bil pristop h gradivu smotern in nemara tudi optimalen, toda v neposredni izpeljavi vendarle nekoliko preveč konvencionalen, premalo inventiven in zares vpet v asociativne zveze. Pripovedovalci Kugyjeve zgodbe so bili bolj kot v lastno doživetje njegovega človeškega lika zazrti v podatke o njegovih življenjskih dogodkih in preizkušnjah, pa je tudi zato vsa ta njegova zgodba izzvenela bolj kot nizez biograf-skih dejstev in manj kot poskus razgrnitve neke herojsko-tragične človeške drame. Očitno tudi zato, ker je v vsem, kar je mogoče povedati o dejanskem Kugyju in njegovem svetu, premalo zares oprijemljive tragično-heroične snovi, pa bi si bilo treba, če bi hoteli strniti v dramatični succus bolj uokvirjeno in bolj pretresljivo usodo, izmisliti drugačne dimenzije junakovega človeškega lika in njegovih spopadov oziroma izravnati s soljudmi kot reprezentanti takšnih ali drugačnih teženj, med katerimi se je k svoji realizaciji prebijala njegova premo sorazmerna pot.

Ker sta se scenarista — kot jima je velevala dolžnost — opirala predvsem na verifi-cirana dejstva, ne da bi bila sama karkoli izumljala (z izjemo dramaturško neizogibnih prehodov in po svojem bistvu nepomembnih dopolnil), jima Kugyjeve karakterizacije ni uspelo sproflirati tako, da bi bila pred nami zares celovita in konsistentna. Mestoma je namreč nejasna, nenatančna, preskopo dimenzionirana, nekajkrat se nam zdi celo anemična — in se vprašamo: čemu nam je zdaj to sploh treba podoživljati? Razlog je nemara res v tem, da se scenarista (in v sosledici z njima režiser) nista opredelila za eno ali za drugo izmed obeh možnih smeri obdelave Kugyjeve motivike: bodisi za strogo dokumentirano, bodisi za izrazito fikcijsko. V obeh primerih bi se bila lahko bolj ali bolje osredotočila k označitvi Kugyjevih značajsko moralnih potez. Kombinacija obeh možnosti je vlekla pozornost stran od bistva. Lik, ki je nastopal kot rdeča nit v nadaljevanju, je sicer bil lik Kugyja, toda plasiran z določenimi zadržki, saj nam je bilo dano vedeti, da ne gledamo dokumentarne igre, temveč svobodno zdramatizirani življenjski, katerega osebe pa so vendarle realne, povzete iz dejanskosti, čeprav spet ne povsem avtentične, s Kugyjem in njegovimi prigodami vred.

Režija je, upoštevaje to kombinacijo obojega, zvesto sledila »ukazom« scenarija. Ni jih nadgrajevala ali presegla, pa tudi zaostajati ni hotela za njihovimi intencijami. Uporabila je realistično (psihološko-behavioristično) tehniko gradnje kadrov in sekvenc, prizadevaje si, da bi bila videti prizorišča in dogajanja na njih kolikor mogoče avtentična. To ji je v glavnem tudi uspevalo, zlasti v interierih, medtem ko so bili eksterieri, še posebej plezalski in trentarski kadri, izrazito šibkejši ter pod ravnilo pričakovanega, včasih celo na sami spodnji meji še dopustnega. Prizori fizične gradnje kadrov in odigranih partov do povsem diletantsko izpeljanih rešitev. To je v določeni meri posledica režiserjeve neenovite gledalčeve počutje ob sledenju poteka igre. Njen ritem je nihaj, včasih celo v skrajnih nasprotjih, segajočih od imenitno zrežiranih in odigranih partov do povsem diletantsko izpeljanih rešitev. To je v določeni meri posledica režiserjeve neenovite kondicije, a tudi posledica nihanj v scenariju, ki je med trdno zastavljene prizore vnašal papirnata mašila in tako tudi sam po sebi opozarjal na potrebo po bolj selektivnem odnosu do elementov pripovedne in dramaturške materije.

Samoumevno je, da se ta neenovitost kontur odraža tudi v igralskih deložih in v drugih prispevkih k oblikovanosti predstave. V razmeroma velikem in raznoterem igralskem ansamblu je bilo čutiti premalo režiserjeve roke. »Promet« je sicer urejala, ni pa dovolj motivirala posameznih igralskih storitev, še zlasti ne poglobljenega oblikovanja značajev in fiziognomij. Zdi se, da je zaslugo za boljše igralske dosežke mogoče pripisati predvsem posameznim igralcem samim in njihovem inventivnemu živjetju v vloge, kajti režiserjevega koncepta je pri tem čutili razmeroma malo. To pa, v določeni meri, velja tudi za igralca naslovne vloge, ki je imel izredno težko delo, saj je moral igrati Kugyja v različnih obdobjih njegovega življenja, od rosno mladeniških preko zrelo moških pa vse tja do utrujenih starčevskih let. Nalogo je, v glavnem, opravil na zelo korektni ravni in prizadevno, vendar pa tu in tam tudi pod ravnilo. Zdi se, da je bil v starčevski pozl precej bolj sugestiv in prepričljiv kot v koži mladega Kugyja.

Izjemno delo je opravila tudi scenografija, vendar tudi ona v nihajih od povsem dognanih do izrazito deficitarnih ponazoritev prostorskih ambientov. Še najmanj zadoščeni smo bili ob vstopih v skalovje, čeprav smo — ne neupravičeno — pričakovali, da bo prav v njih strnjeno jedro Kugyjevega dramatičnega doživljanja.

Nadaljevanje nas je dovolj celovito seznanilo s Kugyjevo zgodbo, s filozofijo njegovih prizadevanj ter z okoliščinami, v kakršnih je potekal njegov življenjski boj, vznemirila pa nas ni. In tudi presvetlila nas ni — kljub razgrnitvi v fašistoidnega in nacionalističnega zla, čigar mlin je mlet tudi Kugyjevo, nad vse to pritlikavo politično-zgodovinsko početje vzvišeno življenje, a ga moralno seveda ni zmlel, ker je bil Kugy s svojo jasno začrtano in vseskozi premo smerno mislijo močnejši od njega. Ne zavoljo Kugyja, ki s svojo človeško in intelektualno podobo nastavke za takšno (tudi danes aktualno) vznemirjenje ponuja, pač pa zavoljo v pričujočem zapisu naštetih odsotnosti trdne in nedvoumne avtorske sporočilne pobude v samem scenariju in po njem tudi v filmski postavitvi projekta.

PRIPOVED O ČANGU

Ramesh Raj je čokat mladenič, temne polti in s črnimi brki, je tak kot je večina prebivalcev južnih in srednjih predelov Nepala. Je asistent v oddelku za kulturo na Tribuanovi univerzi v Katmanduju. Spoznala sva se po naključju, ko sva sedela za isto mizo v restavraciji »Tibetan momo«, ki jo vodi sestra dobrega prijatelja Lakhpe Guringa iz Naur Gaona. Ramesh prihaja pogosto sem, v ta majhen in zatišen kotiček na pogovor s prijatelji, ko zraven jedo »momo«, okusno tibetansko jed, sestavljeno iz mesa in sočivja (je zvito v testo in spečeno ali kuhano), zraven pa si privoščijo čašo chhyanga (čanga) ali pa vrč tonghbe.

Govorimo o marsičem. Med drugim je Ramesh pripovedoval, kako je preživel leto dni v pokrajini Solu-Khumbu, domovini Šerp, kjer je preučeval način njihovega življenja in običaje. Na temelju teh izkušenj je napisal nekaj razprav, izmed katerih je ena posvečena »čangu«, ki smo ga skupaj srkali ob teh razgovorih. Sploh nismo slutili, koliko zanimivega je z njim povezano, koliko različnih vrst je in na kakšnem mestu je v družabnih običajih. Gre za članek »Chhyang: Its origin and importance in the Sherpa Society«, Ramesha Raj Kuwara, ki je bil objavljen v nepalskem časopisu »Himalayan Culture« (Vol. II, str. 29—32, 1981). Osnova za zapis je prav ta članek.

Čang poznajo v Nepalu že zelo dolgo. Izročilo govori, da je prišel v to deželo iz Kitajske in sicer preko Tibeta. O tem je znanih nekaj drugače. Ena izmed njih pripoveduje, da je neka kitajska princesa, ko se je poročila s tibetanskim kraljem, prinesla s seboj za dobo med drugim tudi — čang.

Druga pripoved pa pravi, da je čang pripravil prvi gurm Rimpoche ali Ugyan Rimpoche, ki ga je ljudstvo zelo cenilo. Šerpe se še danes, preden ta čaj začno piti, dotaknejo s prstancem te tekočine in kapljico trikrat otrasejo, kar pomeni simbolično ponudbo omenjenemu gurku. (Zanimivo je, da gurku Rimpocheja omenjajo tudi v zvezi z imenom vrha Kang Guru, vprašanje pa je, če gre v tem primeru prav za tega človeka, ker prevzemajo enako ime tudi lama že od nekdaj.)

Tretja pripoved pa je povezana z zidavo samostana Samya (izg.: Samje), v kateri niso bili uspešni (podobno kot pri zidanju Skadra), dokler gurk Rimpoche ni s čangom poškrbnil gradnjo, in vse dotlej, dokler graditelji niso popili skodelice čanga.

Zavoljo tega imajo to pijačo za pijačo, ki pomeni — blagoslov bogov.

Toliko o tej pijači razne pripovedi, sicer pa sama beseda chhyang ali zyang v jeziku Šerp in Tamangov pomeni — pivo. Čang pripravljajo iz raznih žit: pšenice, ječmena, koruze, prosa, v novejšem obdobju pa tudi iz riža. Riž so v Nepal prinesli in danes predstavlja čang, ki ga izdelajo iz tega žita, najljubšo pijačo Nepalcev. Vsebuje pa okoli dva do tri odstotke alkohola.

Pripravljajo pa ga takole: Zrnje vsujejo najprej v bakreno posodo, v kateri ga skuha. Med kuho ne sme biti v bližini prav nobenega gosta. Po kuhanju zrno razprostrto in ga tako posuše. Potem mu primešajo določeno količino kvasa in nekoliko pekoče paprike. Soli ne dodajajo. V košari po sušenju to zrno premešajo in ga pokrijejo z rododendronovimi vejicami, vse skupaj pa pokrijejo še z odejo iz jakove dlake. To stoji do štiri dni, ko medtem začne zrno vreti, kar spoznamo po značilnem duhu. Potem vse skupaj zvrnejo v čebrič in pokrijejo s pokrovom, ki se tesno prilega in ga še obteže s kamnom. V takem čebriču zrnje ostane šest do sedem mesecev in s fermentacijo doseže kar precejšnjo alkoholno moč. Potem zrno stresejo v pločevinasto posodo, ga prelijejo s toplo vodo in ga zgnetejo z dlanmi. Tekočino, ki jo na ta način pridobimo, imenujejo — čang. Vročo vodo vlivajo tudi naravnost na zrnje in kar se pretoči iz čebrička, imenujejo »ningar« in je najboljša vrsta čanga.

V življenju Šerp je čang spremljevalec različnih vsakdanjih priložnosti. Za nekatere izmed njih so namenjene le izbrane vrste čanga. Nekoliko primerov:

Tizyang, pivo, ponudijo ženinu, ko pride snubit nevesto.

Ningar ponudijo na svadbi.

Kemzyang vstavljajo v pokojnikovo telo na mrtvaškem odru.

Kozyang pijejo, ko opravljajo skupna vaška dela (gradijo poti, vodovod in podobno). Če je nekdo prekršil zakon, je dolžan plačati to v denarju ali s čangom, ki mu pravijo naazyang.

Dezyang je poseben čang, ki ga ponudijo nosečnicam.

Po kupčiji pijejo chhyangzyang.

Čang, ki ga nalivajo v veselih razpoloženjih v družbi in ob pesmi pa imenujejo dozyang ali chhyangthung.

Čang poznajo po vsem Nepal. Mi smo tedaj, ko smo bili v tej deželi, uživali čang, ki ga pripravljajo prebivalci doline Marsyandi, na poti na Kang Guru. To je čang, ki ga pripravljajo iz riža in pogosto niti ni odcejen. Najbrž je pridobivanje tu nekoliko drugačno, kot pa smo to zgoraj opisali. V toplih predelih okoli Phalesangua ali Bahundande ni potrebno čakati prav celih šest do sedem mesecev, da se kipenja zaključi, kot je to primer v Khumbu.

(Prevedeno iz knjige *S smučmi po Kang Guru*, Zagreb 84, avtor Boris Aleraj, prevod M. K.)

MORAČA

IZTOK KOGELEK

Nedvomno spada vožnja s kajakom po Tari, od Mojkovca do Foče, zaradi same reke Tare in njenega okolja, med najlepša kajakaška doživetja. Po krivici je reka Morača, ki teče v neposredni bližini Tare, nekoliko zapostavljena. Reka izvira v pogorju Sinjajevine, Stožca, Durmitorja, teče mimo samostana Morača, skozi skoraj 20 km dolg kanjon v ravnino, skozi Titograd in se izliva v Skadarsko jezero. Najzanimivejši del je od samostana Morača do vasi Bioče (avtobusna postaja) ali do Titograda. Navpično stene kanjona, bistra voda in okolje — vse to ne zaostaja dosti za Taro.

Vstopno mesto je ob samostanu Morača, do koder se pripeljemo z avtomobilom ali avtobusom iz Titograda ali Kolašina. Samostan Morača so ustanovili leta 1252 in šteje med najstarejše, večje, pa tudi najbolj ohranjene samostane v Črni gori. Po stirmi stezi se pod samostanom spustimo k reki. Do Titograda je po vodi približno 45 km, lahko pa izstopimo v vasi Bioče. Na začetku nas prejme 6 km dolga soteska z zanimivimi, delno zablokiranimi, vendar razmeroma lahkimi prehodi, do ustja potoka Mrvice, ki se izliva v Moračo z desne strani. Reke nismo poznali, vedeli smo le, da je čudovita. Edini domačin, ki smo ga srečali ob izlivu potoka, nam je dal »vzpodbudne« informacije: »Nemojte dalje mormci! Tamo je urnebes!« Ne razume nas, ki se iz njemu nerazumljivih vzrokov, potepamo v teh lupinah po divjih vodah. Ko opazi, da je z nami tudi dekle, mu je jasno, da nas od naše namere ne more odvrniti.

Od ustja potoka Mrvice se kakšen kilometer pred nami že vidi zoženi vhod v kanjon. Tik pod vodno gladino skrita veja, dobesedno prereže enega od gumijastih kajakov. Vreznina je meter dolga, zato smo prisiljeni na istem mestu prenočiti. Preostanek dneva izkoristimo za krpanje čolna, povzpemo se tudi na cesto in pretečemo nekaj kilometrov, zato da bi si ogledali, kje naj bi bil ta »urnebes«. Na cesto smo še lahko prišli, nato pa se dvigne 100 m in več ter se v steno vklesana spremija reka. Z reke je ni mogoče doseči, vsaj v dolžini 10 kilometrov ne. Pogledi s ceste so lepi; povsod sama navpičnost, ponekod se moraš pošteno nagniti kar čez rob, da zagledaš na dnu kanjona tanek, zeleno-moder trak reke. Ugotovili smo, kje je prehod; na videz je zelo neroden. Ob pogledu s ceste sem bil prepričan, da bomo čolne vlačili, spuščali in nosili čez to mesto, polno manjših skal. Naslednje jutro odrinemo zelo zgodaj; zjutraj je narava najlepša. Prvi del kanjona (Mijolice) tehnično ni zahteven, je pa čudovit. Kakšnih 8 m široka struga, v njej pa je umirjena, kristalno bistra voda. Visoko v steni slutimo cesto, nad nami pa se vije samo trak modrega neba. Menjavajo se mogočne, gladke stene, ki rastejo iz vode in mivkaste sipine; civilizacija je daleč, cesta nedosegljiva, povratek ni mogoč. Na enem mestu je stena počena kot velika ustnica, iz nje bruha voda, pada v slapu in prši po nas. Naslednji slap se v reko izliva postopoma iz skleda v skledo, dokler iz zadnje kotlice ne steče v reko. Norimo kot otroci. Vsak si je izbral svojo kotlico, svojo kopalnico. Kmalu pa pridemo do mesta, ki smo ga dan pred tem opazovali s ceste. Kamenje se spremeni v velike skalne bloke, vmes pa se peni voda. Od množine vode v reki je odvisno, koliko je možnih prehodov. Najvarnejši je po naših računih ob sami steni na levi strani struge, ki po 10 m pravokotno zavije v desno. Na videz zahteven, ni predstavljal nobenih težav (ocena +II). Sledi nekaj kilometrov mirnejše vode do povsem neprevoznega mesta. Sredi struge je zasajen velik skalni blok, pod katerim teče glavni tok reke. Na to mesto nas pravočasno opozori šum vode. Pristanemo na desni strani in čolne varno spustimo z vrvo oziroma jih prenesemo po udobni skalni polici in se po 10 m spet vkrcamo. 500 m nižje se reka zoži v svojo desno tretjino. Vsa količina in moč vode je združena v tem 10—15 m dolgem kataraktu (ocena V—VI). Zaključuje ga romantični tolmun, kjer smo polovili vso ropotijo, ki smo jo pogubili med prevračanjem. Tudi sam sem potolčen, vendar sem s prijateljem srečno izplaval. Temu vsemu se lahko izognemo in čolne prenesemo po levi obali čez velike bloke. Pokrajina okrog nas se odpre, kanjon je za nami. Po travnikih se pasejo konji. Težave ne presegajo III. stopnje. Počasi izgubljam občutek za čas; ves dan smo že na vodi. Pred nočjo nam visok most naznani, da je vas Bioča blizu. Tam se izkrcamo močno utrujeni, počakamo na avtobus za Titograd. Vožnjo je možno po reki nadaljevati do Titograda. Reka je plovna vse leto.

91. OBČNI ZBOR PD LJUBLJANA-MATICA

Planinci PD Ljubljana-Matica, po številu članov, obsegu planinsko-alpinistične aktivnosti in poslovno-investicijske dejavnosti največje gorniške organizacije v Jugoslaviji, so 27. marca imeli 91. občni zbor. Gradivo ugotavlja, da je društvo tudi tokrat dobro delalo. Celo več! Petletno obdobje 1981—1985 bo za Matico obdobje največjih dosežkov.

Tudi leto 1984 je bilo leto napredka in splošne gospodarske težave še niso prizadele obsega poslovanja in planinsko-alpinistične aktivnosti. Društvo pa se ni moglo izogniti problemu, ki tiči v upadanju števila članstva na 7400, kar predstavlja 9,75% padec. To je sprožilo preplah, ki odmeva tudi v sklepih občnega zbora. Z optimalno članarino in bogatenjem tiste društvene dejavnosti, zaradi katere se člani združujejo v PD Ljubljana-Matica, hočejo v prihodnje ustvariti pogoje, da se število članstva ne bi več zniževalo.

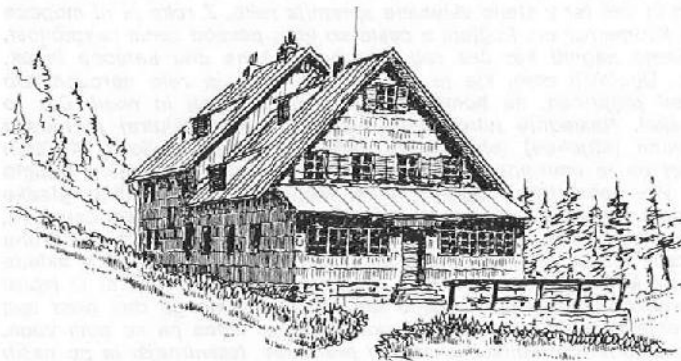
Planinstvo in alpinizem predstavljata osrednjo dejavnost društva, saj so lani opravili 1064 plezalnih tur. Največji dosežek — Manaslu, Himalaja; na njegovem vrhu je bil, skupaj s Stipetom Božičem, član Matice — Viki Grošelj. Markacisti so se lotili zimskih markacij za turno smučanje na območju postojank PD Ljubljana-Matica med Komno in Kredarico.

Mladinci so v sekcijah skrbeli za pridobivanje mladih planincev in za njihovo vzgojo, naravovarstveniki pa prispevali dodatni delež pri varovanju narave.

Izletniški in predavateljski odsek sta zaradi manjše kupne moči imela nekoliko manj udeležencev, sočasno pa je začela delati nova sekcija za popotništvo; zdaj imajo že 80 članov.

Poleg lastnih prispevkov udeležencev — izletniški, predavateljski in popotniški odsek se v celoti samofinancirajo — je društvo leta 1984 prispevalo 206 mio din, kar je nominalno 86% več od prejšnjega leta. Za stalen vir financiranja ima ta sektor celotno članarino, ki ostane društvu, in namenske dotacije ZTKO, PZS in druge.

Gospodarsko-poslovni sektor vodi pet gorskih postojank: Triglavski dom, Kočo pri Sedmerih Triglavskih jezerih, Dom na Komni, Koči pri Savici, Dom v Kamniški Bistrici in informativno-prodajni servis.

Prvi korak:
Večja koča
pri Sedmerih jezerih —
za novih 90 ležišč!

Risal
H. Drogenik

Celotni prihodek	41,2 mio din, povečanje za 48 %
Čisti dohodek	7,8 mio din, povečanje za 30 %

Delitev čistega dohodka:

za stalni sklad obratnih sredstev	3,2 mio din
za osnovna sredstva	4 mio din
za sklad skupne porabe	0,6 mio din

Investicijski sektor skrbi za obnovo in razširitev postojank.

Naložbo v povečanje in prenovo Triglavskega doma vodijo na posebnem računu. V letih 1981 do 1984, z upoštevanjem dopolnitev v letu 1985, je bilo v tem najvišjem jugo-

slovanskem gradbišču opravljeno za 110 mio din investicijskih del. Društvo je z lastno akumulacijo in amortizacijo iz poslovne dejavnosti adaptiralo tudi druge postojanke in prenovilo tovorno žičnico Savica—Komna. V letih 1983 in 1984 so v te namene vložili 4,5 mio din lastnih sredstev, povečanih z deležem pokrovitelja.

Članstvo je sprejelo za vse tri sektorje tudi zahteven plan za leto 1985. Planinsko-alpinistično področje bo od društva dobilo 215 mio din, kar realno sicer ne pomeni napredka. Z bogatenjem ponudbe se mora zato povečati število aktivnih članov v vseh odsekih, tako pa se bosta povečali tudi lastna udeležba in prispevki drugih. Novost bo organizacija turnega smučanja in zahtevnih gorskih tur doma in v tujini, ob sodelovanju izkušenih gorskih vodnikov.

Gospodarsko-poslovni sektor načrtuje povečanje skupnega prihodka na 68 mio din ali za 66%, zaradi višje amortizacije in materialnih stroškov pa naj bi čisti dohodek ostal na lanski višini. Boljša potreba pogojuje tudi uresničitev tega načrta in doseganja nadplanskega dohodka.

Investicijska dejavnost bo napravila največji skok. Proti povprečju dosežka v letih 1983 in 1984, se bodo naložbe v letu 1985 povečale za 5,4-krat. Poleg adaptacij je predviden prvi korak pri povečanju Koče pri Sedmerih Triglavskih jezerih za 90 ležišč. Vrednost skupnih investicij naj bi znašala 12,3 mio din. Pri tem niso šteta obratna sredstva in dopolnitve v Triglavskem domu. Za kočjo pri Sedmerih Triglavskih jezerih, ki ustreza vsem kriterijem, društvo računa na udeležbo PZS iz sredstev družbenega dogovora, primanjkljaj pa naj bi pokrili s pokroviteljstvom.

Nov upravni odbor (Gregor Klančnik, predsednik društva; podpredsedniki — Jože Rovnan za planinsko-alpinistični sektor, dr. Boris Kobal za gospodarsko-poslovni sektor in Saša Marinič za investicije, Jure Mušič, tajnik društva in člani Mitja Lavrič, Ante Mahkota, Marjan Novak, Jožica Potokar, Janez Urbas, Stane Vernik, Gojko Zupan in vodja delovne skupnosti Milan Čučnik) bo, ko bo uresničil 18 sprejetih sklepov, zagotovil, da bo PD Ljubljana-Matica tudi letos prispevala svoj delež k napredku slovenskega planinstva.

Gregor Klančnik

LETOS BODO BRIGADIRJI DELALI V BOHINJSKIH PLANINAH

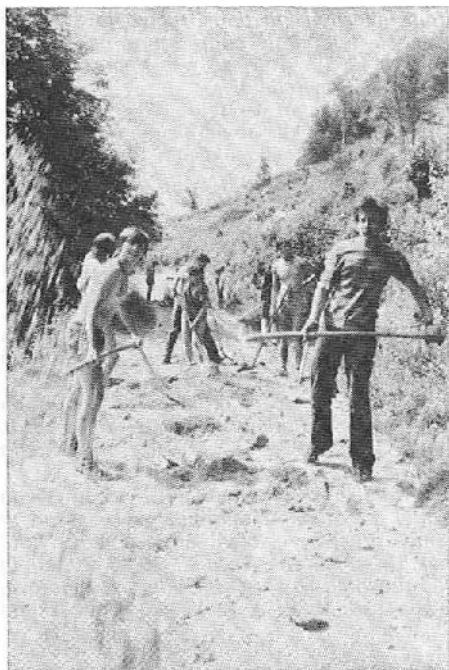
Planinska mladinska delovna brigada Triglav v naših planinah deluje od leta 1979. Začelo se je v Bavšici, v tej domala zapuščeni dolini pri Bovcu. Tam smo pomagali graditi izobraževalni center PZS. Leta 1981 smo se preselili v tolimnske planine, na planino Razor, kjer smo urejali pašnike. Naročnik vseh del je bila Temeljna organizacija kooperantov iz Tolmina, s katerimi smo sodelovali vse do letos. Naslednji dve leti (1982, 1983) je brigada delovala na Pologu. Planino smo elektrificirali in na pašnikih posekali grmovje ter postavili nove čredinke. Poleg tega smo kmetu Bleku na Javorci pomagali pri kmečkih opravilih. Zadnje leto smo bili na Uterskem vrhu in na planini Loje v Baški grapi; delali smo na kmetiji in čistili pašnike.

Letos bodo planinsko brigado sprejele bohinjske planine: Uskovnica, Praprotnica in Konjščica. Te planine postopoma spreminjajo svojo pravo podobo.

Uskovnica je največja med njimi. Stanovi in hlevi tod postajajo »vikendi« in, žal, celo stanovanjske hiše. Skodle na strehah izpodriva lesenit, »zavore« je ponekod zamenjala betonska ograja. Pred leti so buldožerji uničili še zadnji košček neokrnjene planine — v nekaterih rovtih so zravnali travnate gričke. Kmetje pravijo, da bodo tako lažje kosili travo.

Konjščica je od Uskovnice oddaljena uro hoda. Leži okrog 1400 metrov nad morjem, ujeta med Viševnik na desni in med greben Ablance. V sirarni majarjev ni več, njih delo je že davno zamrlo. Stanovi, z izjemo dveh, treh, se počasi, a vztrajno spreminjajo v neuporabno gmoto trhega lesa. Julija, avgusta, če je vreme lepo še septembra, pastir, ki je že v letih, pase jalovce. Vsako leto mu priženejo okrog sto glav živina.

Praprotnico loči od Uskovnice globoko korito Ribnice. Zgrajen je most, speljana je cesta, a je nevarna, komaj primerna za vožnjo s traktorjem. Graben je slabo ograjen in predstavlja za krave nevarno past. Kmetom še do danes ni uspelo rešiti tega problema. Tudi v Praprotnici je sirarna. Šest let že sameva in propada. Premalo je krav in premalo je mleka, da bi se tu splačalo izdelovati sir. V Praprotnico lahko pridemo z avtomobilom in sicer z dveh strani: z Rudnega polja in z Goreljka prek Zajamnikov. Med grabnom in planino je velika poseka kjer se odcepita tudi cesti za Uskovnico in planino na Šeh. Domačini temu kraku pravimo Rázpótje. Kmetje so za velik in ograjen pašnik porabili veliko denarja in naredili dovolj — škode, koristi pa bolj malo. Pravega urejenega prostora, kjer naj bi se pasle krave torej na teh planinah še ni.

Brigadirji urejajo cesto proti planini Polog, 1982

Foto J. F.

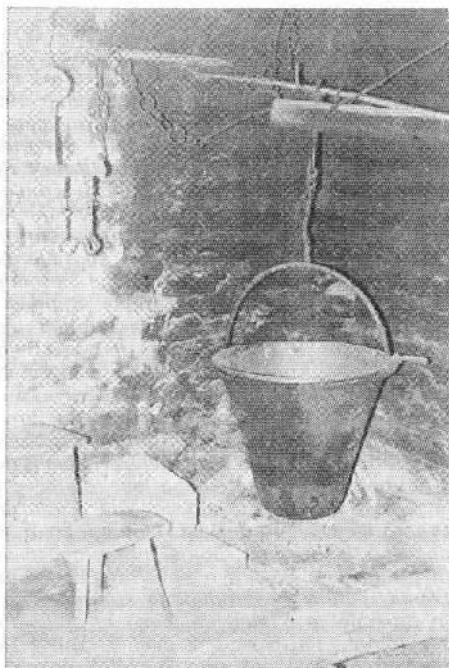
Brigadir Igor pomaga kositi na kmetiji pri Bleku nad planino Polog, 1982

Foto J. F.

Stanovi se spreminjajo v trhel les...
Planina Konjščica, 1983

Foto Dokumentacija PV

Pogled v staro sirarno na planini Polog, 1982

Foto J. F.

Delavci Gozdarsko-kmetijske zadruga in z njo Pašne skupnosti so zaskrbljeni. Krmila so se podražila in kmet je pripravljen živino prodajati. Rešitev je, da dá krave v planino, kjer naj bi ostale na paši čim dlje, tja do pozne jeseni. Ureditve pašnikov je nujno, zadruga sama pa nima dovolj denarja. Po takem stanju sodeč, naj bi planinska brigada prišla ob pravem času na pravo mesto.

In kaj bomo brigadirji delali? Odstranjevali bomo grmovje, ki se zarašča, in postavljali čredinke. Brigadi se bo pridružila tudi ekološka skupina Triglavskega narodnega parka. Pobirali bodo odpadke, ki jih odlagajo obiskovalci gora. Nekaj brigadirjev bo med delovno akcijo, ki bo trajala od 30. 6. do 29. 7. letos, prebivalo v širarni na Uskovnici, ostali pa bodo v planinski koči, kjer bo tudi celotna oskrba. Na akciji bomo organizirali interesne dejavnosti: tečaj za mladinske vodnike, tečaj gorske straže in planinsko šolo. Tudi predavanja iz orientacije in računalništva bodo, seveda če bodo za to pogoj. Za obsežno enomesečno delo je treba zbrati 70 brigadirjev, ker pa vsi ne bodo mogli delati ves mesec, jih potrebujemo mnogo več.

Domačini in tisti, ki so kakorkoli povezani z bohinjskimi planinami, imajo o naši brigadi različna mnenja in pomisleke. Nekateri zaupajo v nas in v naša prizadevanja za oživiljanje planin. Drugi spet dvomijo v to početje, naši pa so se celo taki, ki hočejo iz različnih vzrokov razvrednotiti naše delo, še preden smo akcijo sploh začeli.

Glavna dejavnost naše brigade je prostovoljno delo. Seveda mora biti uspešno, da dokažemo zmoto tistim, ki že vnaprej zmagujejo z glavami. Le s požrtvovalnostjo brigadirjev in ob pomoči strokovnjakov Bohinjske zadruga bomo izpolnili načrt — planine naj vendarle začno dobivati svoj prvobitni pomen.

Suzana Vreznik, Matej Šurc

V PROKLETIJAH

MATJAŽ ČUK

Sedimo pred hotelom v Dečanih in pijemo poceni pivo. Proklinjamo vreme, ki nam noče in noče biti naklonjeno. Že nekaj ur dežuje, domačini pa vsi veseli zatrujejo, da tod že dva meseca ni padla kaplja dežja in da smo končno le prinesli dež. Dokaj slaba tolažba za nas, ki smo prevozili 1000 kilometrov, da bi se jutri povzpeli na najvišji vrh Prokletij, 2656 m visoko Đerovico.

Opazujem dežne kaplje, ki vztrajno namakajo šotore in v misli se mi prikrađe današnje jutro, ko sem se prebudil v popolnoma mokrem šotoru. Ne, danes prav gotovo ne bo tako, vendar si o tem, kje bom spal, ne delam prav nobenih skrbi. Spalna vreča se je medtem že posušila in že ko je začelo deževati, sem si zagotovil trdo, a suho ležišče — v kotu pod streho hotela.

Domačini nam obljubljajo »igranko«, brž ko pride »struja«. Močan dež in nevihta poskrbita, da ostane le pri obljubah in kar prav je tako. Jutri nas čaka naporna tura in ker ne bo »igranke«, se nam obeta mirna noč. Da pa le ne bo ravno dolgočasna, zato pa poskrbijo drugi.

Noč je že, ko se počasi odpravimo spat. Ko pridem do spalne vreče, opazim, da sem dobil družbo. Očitno je še dvema prijetneje spati pod streho v suhih spalnih vrečah, kot v mokrem šotoru. Potiho zlezem v spalno vrečo in kljub hladni noči mi kmalu postane prijetno toplo. Nekaj časa še poslušam udarjanje dežnih kapelj po strehi, nato pa zaspiim. Zbudi me lajanje psov. No, to pravzaprav ni lajanje, je že kar pravo tuljenje in to prav nevarno blizu. Majhne in velike sence se motajo med šotori in ko začne eden, se kmalu oglasi ves zbor in nato skupaj prav nemarno tulijo. Še sreča, da sem dobrih 20 metrov proč od šotorov in se mi tako ni treba bati, da bom dobil obisk.

Ne vem, kdaj se ta koncert konča, kajti kmalu me premaga spanec. Zbudi me šele Ivo, ki pravi, naj se hitro oblečem, kajti drugi so že vsi vstali. Nerač se spravim iz tople spalne vreče, toda dežuje očitno ne več in ko pogledam v nebo, me presenetijo zvezde. Ni mi jasno odkod ta ugodna sprememba vremena, vendar se je ponoči »zgoraj« prav gotovo nekaj dogajalo. No, kakorkoli že, če lahko sodimo dan po jutru, se nam obeta prav prijeten avgustovski dan.

V strahu, da me bodo čakali, se hitro oblečem in pospravim spalno vrečo. Pri avtobusu je kljub zgodnji uri že prav živahno, tečejo še zadnje priprave na naporni vzpon. Bela nas je že včeraj opozoril, da nas čaka do vrha 7 ur naporene hoje, vendar mu je uspelo samo štiri prepričati, da so ostali doma, pri šotorih.

Tako nas je kar precej, ko po razmočeni poti, še v trdi temi, previdno stopamo za vodnikom. Neskončen mir leži nad gorami. Spokojno tišino zvezdnate noči motijo le naši koraki in rahel vetrič, ki se nagajivo poigrava z drobnimi vejicami dreves. Uga-

šajo prve zvezde; rahlo svetlikanje naznanja prihod novega dne. Noč se poslavlja, narava se počasi prebujala iz vsakdanjega sna.

V prijetnem hladu se vzpenjamo po slabem kolovozu, skritem v senci širnih prokletijskih gozdov. Drevesa se za trenutek razmaknejo, nad temnimi gozdovi se ponosno prikaže travnati vrh Đerovice. Daleč, precej daleč je še, toda nič za to, slovenski planinci smo že vsega vajeni. Za ovinkom nas prijetno preseneti žuborenje Ločanske Bistrice, ki veselo poskakuje po skalah in pri tem ustvarja lepe brzice. Za nami je že precejšen kos poti in ne moremo se upreti skušnjavi, da se ne bi vsaj malo osvežili z bistro studenčnico. Prvi oblaki se sramežljivo podijo po nebu, toda za njimi prihajajo drugi, že večji in temnejši in vse kaže, da se bo vreme poslabšalo. Sonce sicer še vedno kar precej greje, ko se po strmi poti dvigamo proti gozdni meji, toda po najvišjih vrhovih se že podijo prve meglice. Iz gozda prispemo na širna travnata pobočja Maje Borit. Smo že precej visoko, le še osamljena drevesa kljubujejo zimskemu mrazu in snežnim viharjem.

Na nasprotnem pobočju leži manjše albansko naselje. Borne koče, podobne razpadajočim pastirskim stajam na naših planinah, in pa lesena ograja, to je vse, kar imajo, in kar strese me, ko pomislim, kako mrzlo mora biti tu pozimi. Okrog 15 odraslih in pa gotovo več kot 30 otrok živi v tej revni »vasici« visoko na obronkih Đerovice. Začuda žive tu le pretežno stari ljudje, skupaj z otroci. Predvsem ni nikjer videti mladih, verjetno sta jih zaslužek in pa boljše življenje zvabila v dolino.

Z Bogdanom sva zadnja, naša vrsta pa je že kar precej raztegnjena. Gruča otrok hodi od enega do drugega in prosi za bombone. Bogdan se ustavi, odloži nahrbtnik in išče fotoaparat, da bi fotografiral. Tada ga otroci opazijo in vsa gruča se zapodi mimo mene, naravnost k njemu, misleč da ima bombone. Še preden mu uspe izvleči fotoaparat, so že pri njem in precej smešno je videti, kako kakih trideset otrok skače okrog njega in zahteva bombone. Z rokami jim pokaže, da nima ničesar, in šele ko vidijo, da z bomboni ne bo nič, ga spustijo. Više gor nas prijazno pozdravijo domačini; radovedno nas opazujejo, kajti gotovo so redki dnevi, ko v te odmaknjene gore zaidejo planinci.

Počasi se vzpenjamo po strmih travnatih pobočjih Maje Borit, na nasprotnem bregu nas pozdravlja, žal, zaprta koča na Pločicah pod Đerovico. Preden se pridružimo tovarišem, ki počivajo na mehkih zelenicah ob koči, nas na desni preseneti še eno albansko naselje. Skoraj natanko tako je, kot tisto spodaj, le da leži še okrog 200 metrov višje. Tudi za to je značilno mnogo otrok; le-te opazimo šele, ko se vzpnemo do koče in se pridružimo tovarišem pri zasluženem počitku.

Megle, ki se podijo okrog Đerovice, nam le redkokdaj odkrijejo vrh in kaže, da s tako zelenim razgledom po Prokletijah in okolici ne bo nič. Toda kljub temu se dobre volje zagrizemo v strmino, kajti vrh je že blizu in nam ne more več uiti. Dobrega razpoloženja ne pokvari niti megla, ki nas zagrne že po prvih korakih nad kočo. Vzpnemo se na grebenček, nato pa se pot za kratek čas položi. Prispemo na malo ravnico; čez širna travnata pobočja se vzpnemo na zadnji greben. Megla se dokončno zgosti in nam ne pusti, da bi uživali v pogledih na neznane lepote okoliških gora. Pred nami je še položen, skalnat greben, ki pa mu ne vidimo konca, saj se že po nekaj metrih izgubi v gosti megli. Po sedmih urah naporne, a zanimive hoje, strmina končno popusti in precej utrujeni stopimo na 2656 m visoki vrh Đerovice.

Tu si privoščimo zasluženno kosilo, usmili se nas celo megla, ki se za trenutek razredči in nam pokaže slikoviti Đerovički jezeri. To pa je tudi vse, kar nam je danes namenjeno na tem visokem prokletjskem vrhu. Nobenega razgleda v Albanijo, nič od težko pričakovanega pogleda na skrivnostno albanske gore in nepoznane lepote kosovskih vrhov.

Ko se odpočijemo in naveličamo goste kosovske megle, se počasi odpravimo z vrha. Vršni greben je kmalu za nami, po mehkih travnih blazinicah gre hitro navzdol. Med prijetnim klepetom čas hitro beži, in že stojimo na mali, travnati ravnici pred kočo. Mimo albanskih naselij se spustimo na slabo gozdno cesto, ki nam bo odslej vseskozi kazala pot v dolino.

Dolga pot opravi svoje. Nekateri so že precej utrujeni in tako je naša vrsta že močno raztegnjena. S Katarino in Ivom ubiramo dolge ovinke in strme bližnice in s pogovori o marsičem skrbimo, da pot hitreje mine. Dolgo se pripravljamo, da bo deževalo, nekaj kilometrov pred šotori pa se to le zgodi. Sprva počasi, sramežljivo, kot da se ne more odločiti, nato pa močneje, odločneje, na koncu pa že prav krepko lije. Iz nahrbtnika vzamem dežnik, kmalu se mi pod njim pridruži še Ivo, Katarina pa naju zavrne, češ da zelo rada hodi po dežju. Govoriva ji o revni in drugih tegobah, toda vse najino prizadevanje, da bi jo spravila pod stroho, ne zaleže. Zato jo pustiva v uživanju v dežju in si misliva, da jo bodo že leta izučila...

Zadnji kilometri so najdaljši, vedno bolj razmočene ceste kar noče biti konec. Končno, saj je že zadnji čas, zagledamo »ljubke« hiše in ne dolgo zatem se že grejemo in si tešimo žejo pred prijaznim hotelom v Dečanih.

ŠE ENA ALI DVE VEVNICI POBRANKOV IZPOD RETE

JANEZ LONČAR

Vračali smo se s Stola. Sneg je bil mehak in za nami je ostajala kar globoka gaz. Navzgor po žlebu pod Visoko Vrtačo so tisti spredaj menjaje orali. Na spodnji rami smo se ustavili in si ogledali vesino, čez katero je treba na sedelce ob Srednjem vrhu. Ocenili smo, da ni povsem varna. Poprek po strmem pobočju smo zato šli posamič. Nič kaj prijetno mi ni bilo, ko sem gledal levo navzgor na sneg in na gaz, ki so jo utrlj prvi. Delila je snežno belino kot siva črta, kot meja med tem kar je, in tistim, kar več ni. Tudi tokrat nam je bila gora naklonjena.

* * *

Nedeljska gneča ob žižnicah na Zelenici. Za eno ali dve vožnji sva že vztrajala pri postajanju v vrstah, potem pa sva svoji smučini obrnila v drugo smer. Po debeli in težki snežni odeji sva se spustila mimo Iskrine koče na Smokuško planino in se skozi gozd prebila do Tinčkove koče. Do tu sva se kar pošteno oznojila. Izpod koče pa je bil spust po lepi spluženi in z rahlim pršičem obloženi gozdni cesti prava pesem. Kar prehitro sva bila na dnu Završnice in v Mostah.

* * *

Tisti dan sva namenila počitku. Ko pa sem zjutraj pogledal skozi okno na Mišelj vrh, zunaj pred kočo pa še na rahlo ožarjen vrh očaka, se pa sam sebi in želji nisem mogel več upirati. Brez odvečnega nahrbtnika le z malico in sokom v žepu sem naglo ubiral pot navzgor čez Konjsko sedlo. Jutro je bilo ravno pravšnje in tam na meleh pod Planiko me je ujelo sonce. V kočo sem stopil le na čaj, potem pa hitro naprej. Znana pot, oprimki, klini, železne vrvi, pogledi nazaj na bohinjsko stran, navzdol na Kredarico in na vso rajdo sosednjih vrhov. Na Malem Triglavu sem počival. Sam sebi skoraj nisem verjel, da sem tam. Bilo je komaj leto dni, odkar sem si zlomil koleno. Oči so mi bile kar malce bolj vlažne kot običajno.

Vrhl Velikokrat sem mislil, da ga ne bom več obiskal, ga opazoval le iz doline, se spominjal vseh obiskov, od tistega prvega triglavskega dne dalje. Rad posedam tam gori, ogledujem znane sosede, grape, doline, stene, vrtače, v dalji kdaj pa kdaj tudi morje v rahlem čadu. V tišini tistega jutra, ko razen mene in še dveh planincev, na vrhu ni bilo nikogar, so se misli prosto sprehajale. Do večera bi se ne nagledal. Ker pa sem življenjski družici obljubil, da se vrnem do enih, sem se le odločil za sestop.

* * *

Begunjščica. Vsak korak z derezami v trdo zmrznjenem snegu, po strmem melišču nad domom na Zelenici, zanesljivo pomeni pridobitev na višini. Strmina se povečuje, v žlebu je cepin nujno potreben, zadnja desna vesina nad žleбом pa je že skoraj navpična. Nekoliko višje pa je bližnji vrh moč doseči brez težav.

Vračal sem se po grebenu proti vzhodu in se v dolino namenil po Velikem plazu, tistem, ki se z vrha grebena, z leve in desne spusti navzdol v severni smeri, v spodnji tretjini pa obrne proti vzhodu, do dna, kjer je srednja postaja žižnice.

Tisti dan je bilo državno mladinsko prvenstvo v voleslalomu. Vsem je na poledeneli vesini močno drselo. Gorski reševalci so tekmovalce, katerim robniki niso prijemale, in ki so drseli mimo vrat, lovili in ustavljali v napete vrvi. Opremljen z derezami pa takih težav nisem občutil.

* * *

Malokdo pohaja po okolici Doma na Zelenici. Malo je temu kriva državna meja, malo pa tudi podcenjevanje Karavank. Kozje stezice, ki se zgubljajo v ruševju ali pa v meleh, za vzpon na greben Mož niso uporabne. Zato si je za dostop treba pobočje ogledati od spodaj in izbrati pravo smer. Na konice Mož, nekateri jih nepravilno imenujejo z nemškim »Triangel«, se lahko vzpne le tisti, ki ima nekaj plezalskih izkušenj. Jaz sem ubral pot na greben zahodno od skalnih peči, ob robu delno poraščenega strmega žleba. Na vrhu žleba pa se po gamskih stečinah, meleh in skozi nizke borovce prebijem do vrha Palca. Korošci mu pravijo Zelenica. Pot navzdol (ni markirana) gre v smeri sedla med Palcem in Rjavcem, tam pa zavije levo navzdol v lepo in mirno dolinico Suho rušje. Tu se na meliščih pod Visoko Vrtačo sneg drži včasih še v poletje. Prej je po spodnjem delu te dolinice potekala planinska pot po vzhodnem razu na Visoko Vrtačo. Po skalah so ponekod še vidne sledi markacij. Slučaj pa je raz tak, da nekoliko izkušen planinec ne more zgrešiti prave smeri. Pred nekaj leti so tržiški

markacisti na novo obdelali in markirali daljšo pot, ki prečka južno pobočje gore, se vzpne na zahodno ramo, tam menja smer proti vzhodu navzgor na vršni greben, po njem pa na sam vrh. Na prvem, ki je avstrijski, je velik železen klin z vrvo, simbol plezalcev, na drugem, vzhodnem, pa je naša skrinjica. S prej omenjeno ramo je mogoče po poti, ki prečka meli, priti na sedlo nad Celovško kočo, od tam pa na markirano pot na Stol.

* * *

Pod večer sem se z Zelenice peš vračal v dolino. Žičnica se je že davno prenehala vrteti in na smučišču ni bilo nikogar več. V kotlinici sem našel polivinilasto blazinico s sedeža na žičnici. Vrh plazu sem sedel nanjo in se podričnil navzdol. Do preloma sem imel že tako hitrost, da me je zaviranje z nogama obrnilo. Blazinica je šla svojo pot, Janez pa po hrbtu do dna.

* * *

V tistih letih, ko na Križki gori še ni bilo koče, sva z Jurjem turo vedno opravila v aprilu. Takrat se tudi zgoraj narava prebuja, iz poležanih trav silijo na dan prve zelene bilke in zacveti teloh. Takrat je najlepše, gora zaživi v pričakovanju poletja. Na snežnih zaplatah so vidne sledi ruševčevega svatbenega plesa in parčki snežnih jerebov se človeku le počasi umikajo. Tistikrat nič ni motilo gorskega miru. Doline še ni zajel val motorizacije, no na cestah in ne v gozdovih, čistega ranega jutra niso motili nikakršni neprijetni zvoki civilizacije. Oglašali so se le zvonovi farnih cerkva ob vznožju gore ali pa morda še pisk lokomotive na oddaljeni železniški progi. Košuta na severu se še ni otesila snežnih gmot, Triglav je še ves zimski, le tu v hladnem pomladanskem jutru, se čuti dih pomladi...

* * *

Mirko, Dalmatinec, tistikrat še aktiven v JLA, mi je ob obisku pripovedoval, da je v Medvodju ustrelil deseterja. Začuden sem bil, kako more veselo in brez trohice obžalovanja to pripovedovati. V Medvodju je graničarska karavla, in ni mi šlo v račun, kako je moglo do tega priti. »Po nesreči?« sem ga vprašal. »Ne,« je rekel, »namenoma.« No, izkazalo se je, da je s tem mislil na jelena deseteraka, jaz pa na deseterja iz karavle.

* * *

Nahrbtnik sem »obesil« sinu, prav tako pa tudi sebe ob vstopu v vršni del strme ledene grape, ki se je nehala z dvometrsko snežno opastjo. Nekako sva tisti trdi sneg predrla, se splazila skozi luknjo, prečila še strmo snežišče na južnem pobočju in se znašla na grebenu. Naprej do vrha pa je šlo lepo in gladko. Zaslužila sva si čaj iz termovke in posnetek z vrha Begunjščice. Z nobeno od teh dveh stvari pa ni bilo nič! Na dnu nahrbtnika je v mrzlem čaju plavala moja Minolta...

* * *

Sto metrov od zahodne položnejše poti na Nanos ta čas še nekoliko kljubuje času in ujamam razpadajoča cerkvica sv. Hieronima. Letnica, vklesana v okvir lina, pove, da je bila zgrajena leta 1656. Grajena je iz klesanega kamna. Streha ladje je podrt in ostrešje visi v notranjost. Obok nad oltarjem pa še drži. Zanimiva je vrsta kritine. Kamnite plošče, položene kot strešniki, slame pa obloženo s kamnitimi kvadri. Tudi zvonik je tako pokrit, vendar pa mu je vrh tudi že udrt. Ne vem za nobeno zgradbo, ki bi bila pokrita s šest do osem centimetrov debelimi strešniki. Bi je ne kazalo zaščititi kot zgodovinski in kulturni spomenik? Cesta na Nanos gre mimo in s prevozom bi ne bilo težav.

* * *

Na »udarniški« na Dobrči, še v stari koči, ki jo je oskrboval skrbni Gustl, smo imeli golaž. Ker pa je bila udeležba pod pričakovanjem, je te dobrote ostajalo na pretek. Marjanu jo je Gustl dal v škatlo od ovomaltine, meni pa zavilo v vrečko v nahrbtnik. Mokra in ilovnata pot na šentansko stran, in še kak padec na hrbet, je naredila svoje. Pri Zajmenu sva hotela navzoče pogostiti z golažem, pa s tem ni bilo nič. Vsebinska nahrbtnika je bila namreč obilita z omako, v puloverju pa so se skrivali koščki mesa.

* * *

Na sploh je avto velika pokora. Zahteva, da se vračaš tja, kjer te čaka, in čaka navadno tam, kjer ga pustiš. Ima sicer lastnost podaljšanih nog, kar velja predvsem za planince, za ostale, ki ob prostem času žde, pa morda skrbi za povečana sedala. »Podaljšane noge« so ena od bistvenih prednosti, saj človeku omogočajo v krajšem času obhoditi veliko več, kot bi zmozel na primer z vlakom ali avtobusom.

To najino pokoro sva jeseni pustila tam nekje nad Petrovim brdom. Na Poreznu se je Toni spustila v razgovor z možakoma, ki sta do kočje prišla iz malinja nad Davčo. Rezultat tega pogovora je bil ta, da sva se z njima čez vrh vračala v Davčo. V mraku smo prišli do njenega tabora, ki ga je bilo treba še pospraviti in naložiti v kombi. V Zalem logu je bila že trda tema. Voznik je zavil v levo. Od Petrovega brda naju je še potegnil do ene vršnih kmetij. Nisem vedel, kje naj bi najin avto tičal. Naprej sem šel peš in se oddahnil šele, ko sem po nekaj sto metrih v črni temi butnil v blatnik.

Prijaznega voznika-planinca sva kasneje srečala še ob Krnskem jezeru.

POTEPANJE

ŠTEFAN REHAR

Sestra je zopet rogoviliła po hiši z nahrbtnikom in konzervami. »Gremo na tabor!« je govorila meni, mami, sestri. Oče je moral ostati doma, da je skrbel za našo štirideset-glavo živino. To se pravi trideset zajcev in deset kokoši. No, še za psa in mačko je primaknil potem kakšno kost in malo vode. Kar zavidal sem mu, da bo doma lepo v miru, ko se bomo mi gnali navkreber, sopihali pod težkimi nahrbtniki, ... Težak strah me je spremljal, ko sem v nahrbtnik tlačil vse mogoče cunje in druge drobnjarije. Že sem se videl s to težko omaro nekje visoko v skalnem bregu, moker kot miš. S čela mi kapla pot, ki se nekje zadaj združuje v majhen potok.

»Dajmo, dajmo, Štefan!« mi je govorila sestra, ki je dobro poznala moje črne slutnje in misli. »Kakšen revež pa si! Kje vse te preganjamo? Sploh nimaš miru! Ampak za kondicijo se vse pretrpi!«

»Sedaj me je pa ujela!« sem pomislil. No res, druge koristi v tem ne vidim. Ona vidi tam neke lepote, blažen mir, žarko sonce, temno modro nebo ... Vedno hitro hodi, sploh ni utrujena. Le tu in tam se ustavi. Pokaže rožo, ki ji ve ime. Potem zagleda nekje potok, ki ga vsi okupiramo in če ne bi brž odhitel naprej, bi zaradi naše žeje gotovo usahnil. Ampak: »Ne, ne, gremo naprej. Če bomo tako počivali ne pridemo nikamor!« Ukazovalno govori in to pomeni, da moramo naše ljubke kosti spet postaviti v pokončno lego in jih pomikati eno pred drugo. Najbrž sem s takimi mislimi zaspal, ker, ko so me zbudili, so te moje misli postale resničnost. Z avtobusom smo se peljali proti Jezerskem. Vožnja se je vlekla kot hudo leto. Toda to je vseeno boljše, kot hoja po stenah z osebkom, ki sploh ne zna hoditi in ga moraš stalno nositi na sebi. »O glejte, pred nami so že vidni obronki Kamniških Alp. No, kateri vrh je najvišji?« »Grintovec,« ustreli mo kot iz topov. No, takole ožarjene s soncem, nežno rožnate barve so bile, to moram priznati, res lepe. Privijugali smo se v tabor. Dobro, da je avtobus ustavil le nekaj deset metrov stran. Pometali smo se z avtobusa in se z nahrbtniki vred vrgli v šotore. Utrujene, kot smo bili, so nas poklicali na sestanek, od katerega si je vsak zapomnil le to, da bomo morali tudi na Grintovec in Kočno. Kuharica je gotovo videla naše preplašene in lačne poglede ter nam postregla z makaroni in solato. Hrana je bila res enkratna in vedno je je bilo dovolj. Danes makarončki, jutri kifeljčki, pa grah, pečeno meso, klobase, sir. Same dobrote. Vse to je bila podlaga, da smo prišli na Grintovec in na Kočno, da smo plaval po jezeru v bližini. Bilo je kot zelen smaragd sredi nežno belih sten. Zvečer smo iz šotora občudovali sončni zahod in ožarjene stene. Pozabili smo na naše utrujene kosti, na potoke potu in na težke nahrbtnike. Bili smo veseli, da smo spoznali nov delček tega lepega sveta, polnega skritih kotov in dolin, starih domačij in nepreglednih gozdov, skozi katere se je vila mreža majhnih potokov.

Vsak dan smo spoznali kaj novega. Obiskali smo starejše planšarije. Bile so opuščene in nikjer ni bilo več sledov o govedu, ki se je tu nekoč paslo. Nismo slišali veselih vriskov planšarjev in planšaric. Le stare lesene staje so govorile svojo zgodbo popotniku, ki jih je hotel poslušati. Govorile so o kotlih, polnih mleka, o kolobarjih sira, o žuljavih rokah, o bosih in popraskanih nogah, o potoku za stajo, ki nikoli ne usahne. Vse to smo slišali in videli: preluknjan kotel, prazne police, povsod je bil mir, le deske so škripale pod našimi nogami in potok je žuborel za hišo, tako kot tistikrat, ko je tu še živela planšarija, ko je v kotlu še vrelo in se sirilo mleko, ko je žuljava roka še mešala z lesenim loparjem, ki sedaj pozabljen in ves piškav leži v kotu. Zapustili smo ta svet, kjer sta se življenje in čas ustavila. Le v nas je ta svet ponovno oživel in v spominu vidim oživljeno planšarijo ter velika kolesa sira, ki jih planšariji nosijo v dolino.

Dnevi našega pohajkovanja so se približali koncu in zapustili smo ta delček Slovenije, majhen in lep, ki tiho priča o trdem življenju naših dedov in babic.

Podpisovanje SaS med DO Živila, p. dir. Janez Pegam in preds. PD Kranj Franci Ekar, o pokrovitelju AO PD Kranj. Na sliki od leve proti desni: Janez Pegam, Franci Ekar, predsednik SO Kranj Ivan Cvar, Štefan Kodrič, pred. Plavalnega kluba Triglav in Emil Sekne, pred. ZTKO Kranj ter pred. ISKRE KIBERNETIKE, ki je pokrovitelj Plavalnega kluba Triglav

Foto Franc Perdan

AKCIJA SZDL V OBČINI KRANJ ZA RAZVOJ TK NI OBŠLA ALPINIZMA!

Vse večja razlika med prihodki in stroški in med manjšo dotacijo, povzroča TK skrbi, kako ohraniti kakovost in obseg v TK in tako zagotoviti razvoj športa, tako doma kot v mednarodnih okvirih. Vse to terja ekonomska razmišljanja in postopke, da bo kar največ denarja na razpolago za neposredno aktivnost v TK. Ne le v planinski organizaciji, tudi sicer je vse več papirnatih, birokratskih, administrativnih stroškov, ki načenjajo predvsem osnovne programe. Posebno vprašanje v planinstvu pa tudi v alpinizmu, je vprašanje soudeležbe, ne samo v opremi, temveč tudi v neposrednih stroških odprav. Vedeti moramo namreč, da je npr. udeležba v himalajski odpravi najvišje priznanje, pa tudi največja nagrada. Skrbeti moramo, da so v tem udeleženi vsi in da se pri tem ne bi ponavljali. Programi naj bodo natančni predvsem tam, ko bi z družbenim ali društvenim denarjem želeli uresničevati osebne želje. Šport zahteva časovni in programski red in medsebojno prilagajanje. Alpinizem je gotovo še edina oaza v športu oziroma v TK, ko je večina odločitev prepuščena osebnemu razpoloženju, ambicijam, velikim časovnim odmikom ipd. V vsem tem je prisotna težnja, kako preskrbeti dovolj sredstev za organizirane naveze, ki predstavljajo perspektivni kader za GRS. Alpinisti pa so postavljeni pred dejstvo, da morajo pridobivati naslove v okviru vrhunskega statusa oz. v t. i. razredih vrhunskega športa. Zato je izrednega pomena, da se v vodstvih AO dogovorijo o načrtih, kako to doseči, kajti le tako lahko tudi alpinizem v občinskih ZTKO participira na sredstvih in kandidira v naslovih za

vrhunski šport. Rezultati prizadevanj kranjskega SZDL in ZTKO ter posameznikov, so samoupravni sporazumi, na podlagi katerih je v občini Kranj pokrito 90 % vseh športnih panog. To so dodatna namenska sredstva. Tako se je bila DO Živila odločila, da bo uradni pokrovitelj AO Kranj. Letošnji obseg vrednosti je 300 000,00 din, kar je pomemben dodatek k rednim sredstvom AO in ostalim sredstvom, ki jih pridobe z naslova raznih opravil ipd. Ob tem je pomembno tudi to, da je tako alpinizem enakovredno vključen v akcijo »sponzorstva«; ta je bila usmerjena tudi v to, da bo v DO, v skladu s politiko TKS kot DPO, organizirano dodeljevala sredstva in tako zmanjšala subjektivne divje odlive za interese posameznikov, podprte z mogočim in nemogočim utemeljevanjem. Jasno pa je, kdor bo želel potovati, bo moral to storiti v skladu z resničnimi programi osnovnih organizacij, kajti vse druge oblike pomenijo »črne točke« v organiziranih akcijah za razvoj TK oziroma v alpinizmu.

Franci Ekar

PLANINSKO DRUŠTVO PTT MARIBOR O SVOJEM DELU

V planinskem društvu PTT Maribor je 738 članov, med njimi 68 mladink in mladincev ter 80 pionirjev. Letos bodo še posebno skrbni pri organiziranju slovenskega zbora ptt planincev, ki bo junija na Boču. Pripraviti pa se morajo tudi na 34. zbor ptt planincev Jugoslavije v prihodnjem letu, ki ga bo organiziralo planinsko društvo ptt Maribor.

Vsekakor bodo tem nalogam kos, saj dosedanje delo planincev ptt Maribor do-

kazuje, da so resnično neustrudni. Skrbijo za Kočo na Plešivcu, za številne izlete svojih članov. Lani avgusta je njihovih 50 planincev bilo na Triglavu. Navzoči so bili domala po vseh republikah. Med drugim na 32. zboru planincev ptt Jugoslavije na Tari. Bili so na partizanskem maršu v Makedoniji in na otvoritvi planinske transverzale na Visu. Njihovih osem planincev je prehodilo Kadinjačo in trije Čačansko transverzalo. Organizirali so 6 visokogorskih in 15 drugih izletov. Pripravili pa so tudi srečanje pobratenih društev iz Tuzle, Novega Sada, Skopja in Maribora.

S. M.

PD NOVO MESTO (Občni zbor)

21. februarja so zborovali. Rezka Žibert je poročala o minulem delu po sekcijah, ki delujejo v PD ali po organizacijah ZD, mladinskih odsekih v šolah in KS. Rezultati so vzpodbudni, nekaj je pa tudi problemov, predvsem finančne narave.

Dan planincev je lani lepo uspel, saj so sodelovale delovne organizacije, JLA, in DP organizacije ter tovarna zdravil Krka, ki je bila pokrovitelj. Tistikrat je bilo na Gorjancih, na Trdinovem vrhu, spet mnogo planincev. Lani so imeli tudi 70-letnico. Počastili so jo z dvema razstavama — v Študijski knjižnici in v avli L.B. Dogovorili so se, da bodo arhiv predali v hrambo Študijski knjižnici. Predstavniki PZD Peter Lavrič je pohvalil planinsko prizadevnost ob pripravi Dneva planincev, povabil pa je tudi na naročanje Planinskega vestnika. Drugi gostje so še bili; predstavniki PD Mengeš, kot pobratimsko društvo (Janez Trdina, Mengšan in — Gorjanci!). Ob tej priložnosti so predlagali nov upravni odbor, podelili pa so tudi priznanja PZS najzaslužnejšim.

D. Vidič

PD POSTOJNA

Zadnje dni v marcu so imeli redni letni občni zbor. Poleg številnih članov je bilo na zboru tudi precej najmlajših planincev; ti so zbor prijetno poživili.

Planinci so ocenili delo in sprejeli program za prihodnje obdobje. Poročilo je prispeval predsednik Zdravko Žmitek, ki ugotavlja, da je bilo društvo aktivno, enako tudi sekcije, ki delujejo v okviru nekaterih večjih delovnih organizacij. Delovne so bile tudi komisije, še posebej mladinski odsek, ki pa je že imel svoj letni občni zbor v Prestranku. Poleg planinskega izletništva, so razvile tudi druge društvene aktivnosti. Skrbe tudi za planinski narščaj. Ta skrb se začne že v vrtcih in se

nadaljuje potem na osnovnih šolah. Pomembne so mladinske planinske šole, pa mentorji na šolah.

Na zboru so govorili tudi o finančnih vprašanjih društva. Člani alpinistične sekcije so opozorili na program svojega dela in predlagali, da bi jim finančno podporo za njihovo delo zvišali, pač v skladu s programom dela.

Ob tej priložnosti so izvolili novo vodstvo in sicer upravni odbor, nadzorni odbor, tovariško razsodišče in praporonošo. Tudi v prihodnjem obdobju bo, kot že vrsto let doslej, vodil delo PD Postojna Zdravko Žmitek iz Postojne.

Ob zaključku občnega zbora so člani alpinistične sekcije prikazali posnetke z odprave na Škotsko in v Anglijo, zanimivi so bili tudi posnetki iz Amerike, predvsem iz Kalifornije, pa iz našega Martuljka.

V. Jenček

»ORIENTACIJA« PD ŠEMPETER

V soboto, 20. 4. 1985, je PD Šempeter v Sav. dolini pripravilo in izvedlo drugo »planinsko orientacijo« za pionirje »NEKROPOLA — STRUGA 85« in za mladince, člane in družine »STRUGA — SAVINJA 85«. Udeležilo se ga je 43 P ekip (171 udeležencev; (Polzela 5 e, 14 u, Petrovče 4 e, 13 u, Zabukovica 4 e, 13 u), 7 mladinskih ekip (24 udeležencev, Polzela 1 e, 3 u, Petrovče 1 e, 3 u), dve članski ekipi (Zabukovica 3 u, Petrovče 1) in ena družina (3 u). Tekmovalna proga je šla po ravnem delu med Savinjo in Strugo in je imela 5 KT za P in 6 KT za ostale. Mladinska proga je bila nakazana s koordinatami, druge pa so bile opisane. Pripravila sta jo Miran Orožim in Božo Jordan.

Odgovori kažejo, da le malo kdo ve za najvišjo točko občine Žalec (Vel. planina, 1206 m), za Presede, kjer je lep spomenik in naj bi šla tod rimska cesta. Člani PD ne vedo za označeno pot do svojega planinskega doma (Šempeter—Hom). Mladinci ne znajo izmeriti smernega kota (5), imena sotočij vodotokov je zapisala le ena ekipa (Savinja, Bolska, Reka) in le dve ekipi sta določili zahtevano koordinato. Od 43 P ekip jih le 8 ne ve za kulturno zgodovinski spomenik »Rimsko nekropolo« (le prepisati bi morali, ker je bila tu KT!), le 5 ekip ni znalo s prospekta prepisati imena ene grobnice, 7 ekip ni vedelo za Mrzlico in 15 ne ve za njeno višino. Le 11 ekip je poznalo topografski znak za mlin in žago na vodni pogon (ena je celo prerisala — celjski grb, ki je v naslovu LK Savinje!). In kakšno je oglje za prebavne motnje: živalsko (13), kostno (5), črno (3), kamnito, olivno (verjetno olje!), jodov, trpotec, pa še ostanki gorečega lesa, bukovega? Zelo slabo poznajo tudi

drevesne vrste! Kaj vse odkriješ pri analizi odgovorov! Mnogo več bi morali delati z mladimi na teh področjih za spoznavanje svoje ožje domovine in drugih vsakdanjih, splošno znanih in koristnih reči.

Štefka Jordan

UREDNIŠTVU PLANINSKEGA VESTNIKA

Dragi prijatelji planinci!

Oglašava se iz Ilirske Bistrice, kjer imamo zelo aktivno planinsko društvo in šolsko planinsko skupino. Planinsko društvo Snežnik je v letu 1984 zabeležilo doslej največje število članov in sicer: 1180 cicibanov in pionirjev, 44 mladincev in 237 odraslih. Šolska planinska skupina na Osnovni šoli »Dragotin Kette« je zadnja leta prav tako okrepila svojo dejavnost. Zadnji dve leti smo obiskali kar precej vrhov in se udeležili marsikaterih planinske prireditve.

Ne nazadnje pa smo izdali tudi štiri številke glasila »Snežnik«. Razveselili smo se številnih pohval, ki smo jih prejeli za naše glasilo, tako od posameznikov kot od društev, najbolj pa nas je seveda razveselila pohvalna ocena v glasilu PZS — Planinskemu vestniku. Ta zapis nas je vzbudil za nadaljnje prizadevanje, za še boljšo zasnovo glasila, pa tudi drugih planinskih aktivnosti se bomo udeleževali še z večjim poletom.

Rada bi se še zahvalila vsem mentorjem in odraslim planincem domačega planinskega društva, ki nas s potrpežljivostjo in izredno naklonjenostjo podpirajo in vzpodbujajo v naših planinskih aktivnostih.

Aleš Hrvatini in Frenk Sedmak, 7. d
ŠPS Osnovne šole »Dragotin Kette«
Ilirska Bistrica

O JAKOBU NAD PREDVOROM — TOKRAT S PROBLEMSKE PLATI

Planinske postojanke so kot osnova množičnega planinstva posebnega družbenega pomena. Nudijo članstvu zavetje, prenočišče, hrano in pijačo ter so obveščevalne točke GRS, dajejo obiskovalcem potrebna obvestila in poslujejo po predpisih dobrega gospodarjenja ter po predpisih planinske organizacije, če njihovo delovanje ni urejeno s posebnimi predpisi. (Statut PZS, 101. člen, 2. odstavek.)

Med različnimi oblikami upravljanja s planinskimi kočami in oskrbovanja z njimi, so tudi take, ki jih upravljajo in jih imajo sploh na skrbi planinska društva v delovnih organizacijah in v njih uveljavljajo režim, ki je v nasprotju s planinskim statutom, ki predvideva, da so kočje v gorah,

Pogorišče kočje (nekdanje mežnarije na Jakobu nad Predvorom)

Foto Dokumentacija PV

s katerimi upravljajo planinska društva — in so torej dolžna poslovati v skladu s Statutom svojega društva oziroma Statutom Planinske zveze Slovenije, brez izjeme — odprtega tipa.

V tem smislu zanimivo, poučno in za planinsko gospodarstvo prav gotovo pomembno, je bilo srečanje, ki so ga organizirali dne 19. marca kranjski planinci v Kranju in sicer na pobudo planinske sekcije Iskra, Kranj, in pa krajanov KS Predvor. Ne gre za nekakšen lokalni pojav, kot bi lahko tudi temu rekli, gre za pojav v planinstvu, ko na primer neko planinsko društvo najde možno lokacijo za gradnjo kočje za svoje potrebe, jo dogradi, na vrata pa nabije napis, ki obvešča, da je kočja — zaprtega tipa.

Tak način je nekoč imela tudi Koča na Jakobu, last PD Žičnica iz Ljubljane. Ta je pred sedmimi leti pogorela in je potem nihče ni več obnovil. Prav zavoljo ruševin in neugledne situacije na tej izredno živahni izletniški točki v bližini Kranja pa je problem prišel tako rekoč na prvo mesto vseh, ki bi želeli to stanje urediti.

Kranjski pogovor o tem problemu je namreč odprl prav to vprašanje, ki menda niti ni osamljeno, saj so primeri, ki se razhajajo z zgoraj citirano vsebino člena v Statutu PZS, znani tudi na drugih področjih (glej PV 84, str. 183).

Francijeva koč, nedaleč od nekdanje »mežnarije« na Jakobu — običajna nedeljska izletniška točka

Foto Dokumentacija PV

Jakob je prijetna izletniška točka delovnih ljudi iz Kranja ter bližnje in daljne okolice. Pogorišče nekdanjega zavetišča zaprtega tipa, ki ga je zgradilo PD Žičnica iz Ljubljane za svoje potrebe in sicer v šestdesetih letih, ko je leta 1978 do tal pogorelo, zraven pa še cerkveni stolp v bližini zavetišča, pa že sedem let čaka na sanacijo. Sem gor namreč zahaja iz leta v leto več planincev izletnikov in rekreacije željnih občanov. Prav na tej izletniški točki, do katere se je treba potruditi, nekaterim uro, drugim malo manj, vsem pa peš po prijetnem gozdu, ko se znajdemo v planinskem okolju, ki ga ponuja obiskovalcem ta »podaljšek Potoške gore«, kjer stoji lična cerkvena, stoji omenjena podrtija oziroma pogorišče. Če vsako leto beležimo prek 15 000 obiskovalcev, ki vsi od kraja gredo mimo te neizkoriščene rekreativno-planinske možnosti, potem je odveč ugotoviti, kaj je predstavnike kranjske sekcije planincev v Iskri oziroma kranjskega PD nagovorilo, da to akcijo sprotijo. Res je, TOZD Žičnica, ki deluje v okviru SOZD Slovenijales, trenutno ne razmišlja predvsem o tem, kako bi planinske probleme reševala, ker imajo pač druge skrbi in zadrege, vsekakor pa je tudi res, da ne gre več odlašati s sanacijsko akcijo, ki bi uredila to mučno podobo, ki še kako kvari ta gorski okoliš.

Jakob pa ni zgolj priljubljena planinska točka, pač pa tudi mesto, ki sodi v staro slovansko zgodovino, v zgodovino naseljevanja naših prednikov v te kraje, v zgodovino bojev s Turki, skratka je kraj, ki ga lahko štejem za slovensko kulturno dediščino. Zato ni vseeno, kako bomo to privlačno točko v naših gorah, po razgledu in rekreativnih sposobnostih pa točko prvega razreda, uredili, da bodo zadovoljni tudi tisti, ki Jakob že dolgo poznajo. Ni vseeno ali bomo gradili nekaj metrov v stran novo zgradbo in staro poravnali z zemljo; ni vseeno ali bomo zgradili do sem gor priročno žičnico ali pa morda celo

cesto, primerno za avtomobile, kot je bila tudi navržena možnost na omenjenem sestanku. Ljudsko izročilo iz polpretekle dobe dosti pove, če vemo, da je bil na tem skromnem koščku gorske narave z izredno trdimi pogoji za življenje, некоč kmet, ki je redil pet in več glav živine, vzgojil troje otrok in je skrbel za vse tisto, kar so kmetje v dolini varovali kot izročilo z vsakoletno tako imenovano »bero« kot spomin na čase, ko je bila prav ta vzpetinica v nekem trenutku najpomembnejša, da je reševala življenja in imetje naših prednikov pred Turki; ko je na najbolj zahodnem robu zagorela grmada, kot dogovorjeno opozorilo, da je v deželi Turek in da je treba bežati...

Sploh posplošujemo take priložnosti, ko se nam ponujajo tedaj, kadar bi radi na tem ali onem pogorišču, ruševini ali pa zgolj navidezni vzpetini, ki pa skriva v sebi še neodkrito pa dragoceno domačo zgodovino, rešili to ali ono željo, ki se je porodila v sentimentalnih glavah posameznikov, ki žele zase urejevati otoke počitka na najbolj zanimivih razglednih točkah.

Upajmo, da bodo naši skupni jezik in da bodo problem rešili v dobro splošnim koristim; tudi takim, ki bodo kar najbolj avtentično začela reševati to vprašanje, ki bo v korist tako kraju kot širšim planinsko-rekreativnim in našim skupnim kulturnim obveznostim.

M. K.

Vinjeta: J. Vogelink

**CEDILNIK DANILO-DEN
IN MARJAN ZALETEL-JANČ**
— STA RAZSTAVLJALA

Skupno razstavo obeh slikarjev si je bilo mogoče ogledati in oceniti v Kulturnem domu v Guncijah, ko so s skromno slovesnostjo, posvečeno 40-letnici osvoboditve, ta slikarski pregled odprli. To se je zgodilo v sredo, 24. aprila, ob navzočnosti krajanov, znancev in prijateljev obeh slikarjev. Ambient sicer ni povsem ustrezal pričevanju slik, ki so vse od kraja prenesle v to malce premračno dvorano košček naravnih prelesti in doživetij. V izvirnih izpovednostnih linijah, v stopnjevanju robov, v razploženjskih scenah v naravi, v tihi prisotnosti človekove modrosti, ki se simbolično predstavi v polomljenem kozolcu, v grotesknem strašilu in v ostrih robovih nepristopnih vrhov, sta gledalcu predstavila svet hrepenenj in želja, svet nekdanjih doživetij, že pregnjenih in vključenih v novo tvornost. M. Zaletel-Janč vključuje v svoj motiv človeka, prisoten je v grobosti črt in barvnih ploskev, ki v sosesčini z Denovimi navdihi učinkujejo še bolj zrelo in realno, medtem ko se Den v svojih barvnih prelivih še vedno spreha v izredno tankočutnem ozačju gorskega sveta, v pomembnosti prav vsake črte, ki jo sreča ali pa mu le-ta preseka vsakdanjo pot, tudi pot v gore. In se to njegovo hrepenenje vzpenja v nedosegljivost, ki jo moremo le občutiti. Janču je svet gora, ki je dostopen tudi nam, bližji, bolj mu je domač. Prav zato se oba skupaj dopolnjujeta v barvnem in občutenem sporočilu, ki predstavi svet gora in človeka v tem okolju, dopolnjuje v harmoniji in — užitku.

To srečanje z opusom slikarjev Danila Cedilnika-Dena in Marjana Zaletele-Janča, je popestril tudi nastop Viktorja Grošlja, ki je z svojimi barvnimi diapozitivi skušal »obarvati« še eno izmed številnih že tako pričujočih črt slikarja-planinca (Zaletel) in slikarja-alpinista (Cedilnik), kar mu je vse-kakor uspelo.

M. K.

S SMUČMI PO KANG GURU, HIMAL
(Zagreb 1984, izdaja Himalajska
smučarska odprava GRS PZH,
postaja Zagreb)

Knjižica, brošura, po svoji vsebini vredna vse pozornosti. Zato jo tudi uvrščamo v to rubriko, da bi bralcem predstavili vsaj na kratko bogato vsebino, ki jo, skromna po svojem videzu, ponuja.

Odprava je šla na pot sicer že leta 1982 (14. 9.—14. 11.), vendar pa so člani uspeli

še le zdaj obdelati gradivo, da je bilo zrelo za objavo.

Knjižica ima dva dela. V prvem najdemo priložnostne zapise, v katerih obujajo člani spomine na to doživetje, hkrati pa so to prikazi življenja v Nepalju v socio-loškem, ekonomskem in etnografskem smislu. Branko Šeparović opisuje vrh, Borisav Aleraj pa je v tem delu zastopan z dvema prispevkoma — Ideja in uresničenje (lapidarni opis celotnega podjetja, ki ga je ta odprava opravila) in pa z Zgodbo o čangu. Vtisi s potovanja po Nepalju Marjana Čepelaka pa predstavljajo osebna doživetja v tej eksotični vzhodni deželi. Zanimivejši je seveda drugi del te knjižice. V tem delu najdemo vse najvažnejše in tudi do potankosti zapisano, kar se je dogajalo na odpravi, od dnevnika odprave, diagrama vzpona, poročila o izvidniški skupini na Manaslu, finančnega poročila, poročila o opremljenosti, prehrani, zdravju, področju, kjer je odprava delovala, do izkušenj v sodelovanju s Plivo, Elanom, popisa predavanj, zahvale in povzetka. Knjižico krasi tudi vinjeta z motivi iz Nepala (avtor le-teh je Marjan Čepelak) pa portreti udeležencev, ki jih je izrisal Petar Pismetrović, ter fotografije s poti, ki so jih prispevali člani odprave.

Skratka, temeljito obdelana vsebina vsega, kar je za odpravo pomembno. Tisto, kar to knjižico bogati, pa so poročila znanstvenikov-strokovnjakov za različna znanstvena področja, ki so bili tudi v sestavi te odprave, imeli pa so nalogo, da preučijo pedološke značilnosti dela doline reke Marsyandi in himalajskega gorja ter okolice Kang Guruja. To delo je opravil Boris Vrhek; obdelali so tudi značilnosti gozdnega pokrova porečja reke Marsyandi. Posebej pa pritegne tudi članek, ki govori o odnosu Nepalcev do bolezni, zdravja in ljudske medicine, ko najdemo podatke tudi o zdravstvenem stanju domačinov; podatke je prispeval Borisav Aleraj.

Opozorimo naj tudi na zapis na zadnji strani, v katerem se avtorji te knjige spominjajo Aleša Kunaverja: »... je navada med plezalci, da v spomin in na čast prijateljev, ki jih ni več, opravijo prvenstveno spominsko smer. Podobno želimo tudi mi s to knjigo, ki smo jo napolnili z gradivom, v katerega smo vliili ves trud in voljo, kot prispevek spominu na velikega človeka, plezalca, Himalajca, Aleša Kunaverja.«

M. K.

ZEMLJEVID »POHOD NA GOLOBAR«

Pred nedavnim je Planinsko društvo iz Bovca izdalo ličen in zanimiv zemljevid »Pohod na Golobar«. Zemljevid bo poslej

rabil udeležencem tradicionalnega spominskega pohoda na Golobar, ki ga vsako leto zadnje aprilsko soboto organizira PD Bovec, v sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami ter lovskimi družinami iz Bovca, Čezsoče in Kal-Koritnice. Z udeležbo na pohodu planinci, pripadniki TO, borci NOB, lovci, pripadniki JLA in mladi, obudijo spomin na 42 bojev Gradnikove brigade, ki so tragično padli na Golobarju 26. aprila 1943.

Zemljevid pa obiskovalcu Golobarja ne kaže le dobro označenih poti pohoda iz Kal-Koritnice ali Čezsoče, temveč mu postreže v zgoščenih oblikah tudi z zanimivimi podatki o pohodu. Predstavi smisel pohoda, čas in smeri pohoda, organizatorjem in ljubiteljem gora predstavi tudi delček bovškega, manj znanega sredogorja, ki je kar nekako zapostavljeno med dvatisočaki, četudi tega ne zasluži.

Prav gotovo bo zemljevid »Pohod na Golobar« dobro rabil svojemu namenu, ob njegovih prihodnjih izdajah pa bi morda kazalo izkoristiti za informacije tudi njegovo hrbtno stran, pa tudi sama oblika in velikost naj bi bili prikladnejši in predvsem trajnejši za planinsko popotniško uporabo.

Boris Mlekuž

ZBORNİK — TURA — ODMEV

Planinska aktivnost se kaže tudi v izdajanju glasil, ki si jih omislijo ali mladinski odseki v PD, planinska društva sama ob raznih jubilejih ali pa so to komisije pri Planinski zvezi Slovenije. Dejstvo je, da takih glasil med planinci kroži kar precej, vendar pa v mnogih primerih ne najdejo poti iz okvirov svoje planinske sredine. Prav zaradi tega smo v uredništvu veseli, če kakšno tako glasilo zaide tudi na uredniškovo mizo. Ta mesec se je to zgodilo trikrat. ZBORNİK mladih planincev je izdal MO PD Snežnik iz Ilirske Bistrice in sicer ob 15-letnici mladinskega odseka. (To obletnico so praznovali lani.) Na kratko najvažnejše iz vsebine: prerez delovanja MO od 1969 do 1984, 10 let akcije cici-ban-planinec, 70 let Koče v Črnem dolu, potem sledijo zapisi mladih planincev v prozi in vezani basedi. Teh je kar precej, pestré pa jih originalne otroške risbe. In še uredniški odbor: Mirjam Čeligoj, Marica Gabršnik, Dorica Kalčič, Jožica Smrdelj, Anica Božič, Ivan Valenčič in Mojmir Štefančič. Tisk: Ciklostil.

TURO pa so izdali mladi planinci iz Vipave. Vsebine je sestavljena iz samih doživetij na turah, bi lahko rekli. Naj zapisemo to, da je to planinsko zrcalo vipavskih deklet; saj v glasilu ne najdemo moškega imena. Zanimiv je tudi PLANINSKI ODMEV MO PDŽ Maribor. Izhaja že četrto leto in je prav tako tiskan v ciklo-

stilu. Z očitnimi ambicijami, da bi bilo glasilo tudi v tehničnem pogledu brezhibno, se vrste tele vsebine: Uvodnik je Finžgarjeva pesem Visoko stavi gnezdo ptica siva, potem beremo o zvezni štafeti v Vratih; Bogdan Rojs v Utrinkih niza alpinistične spomine; Danilo Puklavec opisuje turo Komna—Krn—Planina Razor—Tolmin; razmišljajo tudi o alpinizmu (Vito Tement: Alpinizem po moje), Vesna Štajnbaher doživlja Ojstrico; Petri Perko teče pero v vezani besedi in tudi prozi (Trenutki in samo trenutki... Prijatelj?), Nada Jakljevič je bila na Peci, Bojan Plevnik na Golici, Erik Kralj razmišlja o Triglavu, Tomaž Lavrenčič pa je v Vladarju višav opisal kozoroga. Uredili so to vsebino — Vito Tement, Slavko Weingerl, Vesna Štajnbaher in Bojan Urbančič.

M. K

PLAKAT »NAŠE ZAVAROVANE ŽIVALI«

Pred leti natisnjenima plakatoma o zavarovanih rastlinah v Sloveniji in v občini Nova Gorica se je letos pridružil še tretji, o slovenskih zavarovanih živalih. Plakat je pripravila revija Pionir v sodelovanju z Zavodom SRS za varstvo narave in kulturne dediščine. Prikazuje predstavnike enajstih ogroženih živalskih vrst, izmed sedem-inštiridesetih zavarovanih vrst in višjih sistematskih skupin v Sloveniji, katerim zaradi nebrzdanih posegov človeka v naravo preti, da bodo izumrle. Z barvnimi posnetki so predstavljeni hrošč alpski kozliček, človeška ribica, jež, velika uharica, smrdokavra, mala bobnarica, želva sklednica, bičja trstnica, sršenar, mačjeoka kača in metulj apolon. Da jih ohranimo, je naloga nas vseh, našega odnosa do narave, naše osveščenosti. Takšen namen osveščanja in opozarjanja ima tudi pričujoči plakat.

Plakat so financirali Založba Mladinska knjiga, Kulturna skupnost Slovenije, Ljubljanska kulturna skupnost in Prirodoslovni muzej Slovenije. Kupite ga lahko v knjigarni, na ekonomatu Planinske zveze Slovenije, nad 10 plakatov pa lahko naročite na uredništvu revije Pionir, Nazorjeva 1, 61000 Ljubljana.

Jana Vidic

PLEZALNI VODNIČEK — KRNSKA SKUPINA

Konec minulega leta je slovenska vodniško-alpinistična literatura postala bogatejša še za drobno knjižico. Izpod peresa uspešnega tolminskega alpinista, sicer člana soškega AO Eda Kozoroga, je prišel na svetlo plezalni vodniček krnske skupine. Prav razmah alpinizma na severni Primorski v zadnjih letih je narekoval izdajo ta-

kega vodnička, saj je bil Krn s svojimi ostenji ter vse ostale bolj ali manj zanimive gore, ki sodijo v krog tega ponosnega vršaca, prava bela lisa med gorami slovenskih Alp. Edo Kozorog je v vodniku, ki ga je lično opremil s skicami, domala vseh opisanih plezalnih vzponov ter grebenskim preglednim zemljevidom na zadnji strani, zbral opise za kar 50 plezalnih vzponov ter za 4 alpinistično zanimive slape nad Drežnico. Vodnik nam postreže tudi z zanimivimi geografskimi in zgodovinskimi podatki za vsako goro, prinaša podatke o planinskih objektih na tem območju, možnostih dostopov, skratka vsebuje vse, kar je za plezalca in alpinista nujno potrebno. Vodnik dopolnjujejo risbe ki kažejo ta gorski svet skozi čas vojn, pastirstva, lova, planinstva. To področje bo odslej alpinistom prav po zaslugi vodnika bližje, hkrati pa se z njim odpirajo seveda še nove možnosti. Po svoje je vodniček tudi prikaz zelo uspešnega delovanja primorskih alpinistov v te gorski skupini v zadnjem desetletju, saj so se domala vse alpinistične ture rojevale prav v zadnjih desetih letih. Širši slovenski alpinistični srenji pa predstavi samoniklo generacijo nad vse uspešnih drežniških plezalcev iz sedemdesetih let, med katerimi ne moremo mimo izrednega talenta Alojza Fona-Hulja, pa Jožeta Rakuška in Albina Kapitana ter pokojnega Silva Kraglja.

Vodnik na sicer kratek in jednat način nudi poleg skic in opisov plezalnih vzponov tudi druge, za planinske ter alpinistične kroge koristne in potrebne podatke. Prav zaradi tega lahko avtorju in tistim, ki so mu pri delu pomagali, oprostimo nekatere pomanjkljivosti. Pomembno je, da je avtor vztrajal, kljub težavam, ko je vodniček pisal, in ga zdaj imamo, da ga uporabljamo.

Boris Mlekuž

NAŠE JAME

(štev. 26/Ljubljana, 84, izdaja JZS)

Slovenska jamarska revija to pot prinaša referate 13. zborovanja slovenskih jamarjev in raziskovalcev krasa, ki je bilo lani v Lipici.

Uvodnik Srečka Šajna pospremi na pot dvajsetmilijonskega obiskovalca Postojnske jame; njena turistična zgodovina se je pričela 1818. leta.

Avtorji razprav poročajo o novih spoznanjih o Kačni jami, o vrednotenju kraških votlin v občini Sežana, obravnavajo pomen jam v NOB, objavljajo rezultate raziskav v Matarskem podpisu in poročajo o nekaterih novostih s področja jamarske raziskovalne tehnike.

Zanimiva so tudi poročila o najdbah proteusa v dolenskem krasu, pomembnejša pa je tudi razprava o speleogenezi.

Vrsta prispevkov objavlja rezultate raziskav in opazovanj; ob bližnji stoletnici slovenske jamarske organizacije pa je treba posebej omeniti prispevek z napotki za zbiranje in urejanje gradiva za zgodovino slovenskega jamarstva. Dobršen del starejših zgodovine sta obdelala že F. Habe in A. Kranjc v Zborniku za zgodovino slovenskega naravoslovja; novejši, povojni razvoj, pa še čaka na podrobnejšo obdelavo. V reviji najdemo tudi poročila z odprav v Grčijo in Kolumbijo.

Med Odmevi najdemo informacijo o proslavi stoletnice rojstva B. Brinška, o človeški ribici in o drugih zanimivostih.

Med organizacijskimi poročili najdemo še prispevek o problematiki notranjske Reke in poročilo s simpozija o novih usmeritvah v speleologiji.

Jubileji, vidnejši speleologi in knjižna poročila, tokrat kar številna, zaključujejo revijo, ki ponuja na 144 straneh dosti zanimivega branja.

D. Novak

NOV PLEZALNI VODNIČEK

Poročajo, da je izšel nov plezalni vodniček in sicer za področje doline Moznice in Loške Koritnice v Julijskih Alpah. Avtorja sta Igor Škamperle in Edo Kozorog. To gorsko področje je širši plezalni srenji manj znano, tudi sicer ni mnogo obiskano in tako ta knjižica opravlja še to nalogo, saj je ta gorski predel tudi izredno zanimiv in privlačen, čeprav na videz odmaknjen.

M. K.

GORSKI POPOTNIK

PD Integral, VI/1, febr. 85

Peto leto ga že izdajajo. Vabi jih na izlete, obvešča o delu, seznanja o novicah iz planinskega sveta in tu pa tam objavi tudi kakšen leposlovní sestavek. Tako so zapisali v uvodu. Bilten je izpolnjen s poročili o delu, iz katerih izvemo, da delujejo v okviru tega društva — gospodarski odsek, čigar najvojča skrb je zaključek del na novem Domu na planini jezero; odsek za izletništvo in izobraževanje, ko imajo po dvanajst izletov, med katerimi je srečanje s SPD Trst že tradicionalno; odsek za varstvo narave, ki je prav tako aktivno, predvsem v izobraževalnih oblikah; mladinski odsek, ki ima za vsak mesec v letu pripravljen izbran izlet ali akcijo; propagandni odsek, ki za letos načrtuje dve do tri številke Gorskega popotnika; markacijski odsek bo letos postavil še 20 smernih tabel. Društvo načrtuje tudi obisk v planinski šoli PZS.

M. K.

BORUT BERGANT

... In če te mir vse bolj polni, če ti ostane edini pravi odgovor, če te v sivem deževju namočeno cvetje češenj navda z žalostjo in trpljenjem ... Če te silni gorski prepadi poučijo o majhnosti in nemoči in te pogledi preko njihovih vrhov prežemajo z vero v sebe ... Če znaš biti sam in poln, ne da bi se zavedal samega sebe, potem si se naučil čakanja, ne da bi vedel, kaj pričakuješ ...

Iz neobjavljenega besedila N. Zaplotnika z naslovom Peter Simsenl

Borut Bergant na PZS pred odhodom v Nepal, 26. II. 1985

Foto S. Saje

Borut Bergant-Čita, doma iz Tržiča na Gorenjskem, začel alpinistično pot v letu 1971. Odtlej pa do odhoda v Nepal je opravil 450 vzponov doma in na tujem, med katerimi izstopajo predvsem Walkerjev steber v Grandes Jorasses, potem desni steber Nakra Tau v stelah Svobodne Španije; doma pa ponovitev smeri Belač-Zupan v Šitah in Severni steber Vrtače. Ponočil je »tri probleme Alp«, bil v ZDA (Diamond, Naked Edge, Dewil's Tower). Udeležil se je več odprav: na Gašerbrum leta 1977, Mount Everest leta 1979, Lotse leta 1981 in na Anapurno leta 1983. Bil je tudi na Kavkazu s kranjsko odpravo »Kavkaz 75«. Tam je bil na vrhu Elbrusa. Bil je član tržiške odprave v Karakorum leta 1977.

Rojen je bil 20. novembra 1954 in je stanoval v Tržiču na Trgu Svobode 31. Bil je poročen in je oče dveh deklic — dvojčic. Po poklicu je bil učitelj telesne vzgoje na Osnovni šoli Heroja Bračiča v Tržiču. Bil je štipendist Titovega sklada.

JALUNG KANG 85

Pismo vodje odprave »Jalung Kang 85« Toneta Škarje: 23. 3. 1985: Lep pozdrav vsem, doslej je potovanje prve skupine teklo gladko in obeta se tudi za prihodnje tri dni. Sinočnja in današnja pogajanja z Gunzami so dala ugodne cene prenosov — najnižjo na kateri koli od-

pravi. Z drugo skupino nimamo stika — puščamo jim nasvete in navodila po pozicijskih točkah. Hranimo se z domačo hrano, vse dobro bo le za na hrib. Tu je — 5°C in pisati na skali je neprijetno in zato je grda pisava. Vzdusje je o. k. Nam bodo sledili Američani prav tako na Pangpemo za vzpon na Kanč (Kangčendzen-go). (Prepisano iz rokopisa 17. 4. 85.)

Teleks: 9. 4. 85

Bazni tabor Pangpema je na višini 5050 m, tabor 1 na višini 5720 m, postavili pa so ga 1. aprila, tabor 2 je na višini 6520 m in stoji od 9. aprila. Druga skupina je prispela v bazni tabor 6. aprila. Razmišljajo o spremembi smeri, po varianti C

(glej PV 4/85, str. 185) in sicer zaradi podorov ledu. Vreme je zmerno lepo, v redu je tudi zdravje moštva. Lep pozdrav — Tone Škarja.

Teleks: 24. 4. 85

Plezamo varianto C, pozneje — varianta A, alpski stil. Tabor 2 je na višini 6520 m — dne 9. aprila, tabor 3 je na višini 7150 m, 16. aprila. Vsi zdravi, Pangpema 17. 4. — Tone Škarja.

Prepis teleksa

22. 4. Ob 6.30 Bergant in Česen iz T4 proti vrhu po kuloarju med Kanč in J. K. Bergant brez kisika, Česen s kisikom. Vrh doselega ob 16.30, zapustila ob 17.00. Vre-

me lepo, brez vetra. Ob 21.00 Bergant zdrsnil. Česen bivakiral na 8300 m.

23. 4. brez poškodbe dosegel T4 in ob 10.30 T3 — Naveza Bence, Jeglič, Podgornik. Prvi vzpon na J. K. s severa. Bergant nismo našli, končujemo odpravo. Odhod iz Pangpeme 30. 4. KTM /Katmandu — op. ur./ 15. 5. Doma predvidoma okrog 25. 5. Pozdrav T. Škarja.

Prepis teleksa (agencijski)

Katmandu 5. maj. 31-letni jugoslovanski alpinist Borut Bergant iz Tržiča se je pri spustu z 8505 m visokega Jalung Kanga v Vzhodnem Nepalju smrtno ponesrečil. To je danes sporočilo ministrstvo za turizem v Nepalju.

Borut Bergant je skupaj s 26-letnim Tomom Česnom iz Kranja prišel na vrh 22. aprila in to po severni strani.

Bergant in Česen sta sicer odšla proti vrhu že ob zori in to iz tabora 4 na višini 8100 metrov. Do vrha sta potrebovala deset ur. Tam sta se zadrževala približno 30 minut, ko sta razvila slovensko in nepalsko zastavo. Potem sta se odločila za sestop. Baza je kmalu izgubila radijsko zvezo z njima. Člani odprave so ju ponoči skušali najti pa jim to ni uspelo.

Zjutraj je Česen prišel do tabora 3, kjer se je srečal s člani odprave. Česen je poročal, da je Bergant, ki je imel s seboj tudi radijsko zvezo »toki-voki«, zdrsnil, in ni uspel odkriti njegovega trupla.

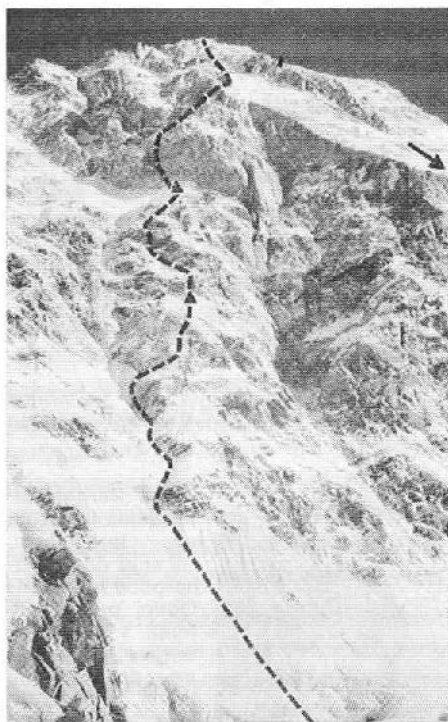
Česen je lahko nadaljeval spust šele zjutraj.

Člani odprave so šli v reševalno akcijo, da bi našli ponesrečenega Berganta, a ga niso uspeli najti. Vodja odprave, 48-letni Tone Škarja je odpravo zaključil.

POLJAKI IN HIMALAJSKO LETO 1984

Sredi poletja 1984 je poljska televizija predvajala znano francosko filmsko serijo »Velike himalajske pustolovščine«. Stvaritev Daniela Costella in Maurica Herzoga je bila poljskim gledalcem zelo všeč, vendar je imela lepotno napako: avtorja v svoji nadaljevalni sploh nista upoštevala uspehov, ki so jih v Himalaji dosegli alpinisti vzhodnoevropskih držav.

Zaradi številnih vzrokov so se alpinisti omenjenih držav razmeroma pozno vključili v dogajanja na Himalaji. Med njimi se lahko samo Poljaki ozrejo nazaj v leto 1939, ko jim je uspel prvenstveni vzpon na vzhodni vrh Nanda Davija. Jugoslovani so startali v letu 1960 s Trisulom, Čehoslovaki v letu 1969 z Nanga Parbatom, Bolgari leta 1981 z Lotsejem in Sovjetska zveza 1982 z Mount Everestom, Madžari pa so poslali svoje prvo moštvo na Satopant jeseni leta 1983. Kljub pomanjkanju daljše tradicije

Jalung Kang. J. stena z vrisano Poljsko smerjo; višinski tabor III in IV sestop: ➔

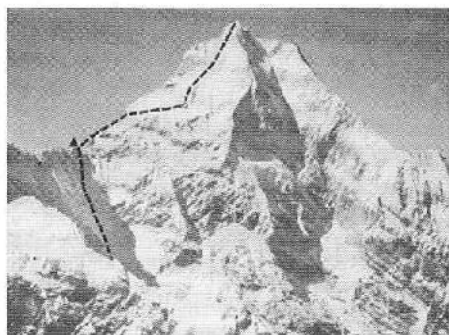
Foto Leszek Cichy

so si alpinisti vzhodnoevropskih držav v zadnjih letih zagotovili v Himalaji pomembno in danes že skoraj vodilno vlogo. Kot primer nam lahko rabi minulo leto (1984), ko se je na himalajskih osemtisočakah preizkušalo 12 odprav iz vzhodnega dela Evrope, od tega pa jih je bilo kar 11 uspešnih. Plezalske naveze teh odprav so se povzpelle na več osemtisočakov: na enega med njimi prvič pozimi, na štiri po novih in zahtevnih smereh, dvema sta se posrečili prvenstveni grebenski prečeenji in eni prvi ženski vzpon.

Kronološki pregled vseh omenjenih podvigov je naslednji:

MANASLU: (8163 m), Poljaki, 11 udeležencev, vodja Leszek Korniszewski. Bazno taborišče 4000 m, višinska taborišča 4700, 5650, 6300, 7000 in 7750 m. Na vrhu 12. 1. 1984 Maciej Berbeka in Ryszard Gajewski. Prvi zimski vzpon, hkrati pa je to tretji osemtisočak, ki je bil osvojen pozimi, in drugi v času prave koledarske zime.

MOUNT EVEREST: (8848 m), Bolgari, 24 udeležencev, vodja Avram Avramov. Bazno taborišče 5350 m, višinska taborišča na zahodnem grebenu 6050, 6770, 7170, 7250 in 8120. Vzponi na vrh: Hristo Prodanov kot samohodec in brez uporabe dodatnega

Manaslu z novo Poljsko smerjo.
▲ višinski tabor II, ○ bivak

Foto John Cleare

kisika 20. 4. 1984 (med sestopom umrl), 8. 5. (s kisikom) Metodi Savov in Ivan Valčev, 9. 5. Kiril Doskov in Nikolaj Petkov (prav tako s kisikom) — obe navezi sta 9. 5. sestopili na Južno sedlo. To je bila prva ponovitev slavite Jugoslovanske smeri po približno 10 poskusih različnih odprav, hkrati prvo prečenje tega gorskega masiva po mejnih grebenih med Nepalom in Kitajsko.

MANASLU: (8163 m), Jugoslovani, 4 udeleženci, vodja Aleš Kunaver. Bazno taborišče 4250 m, cilj: Tirolska smer od juga in zahoda. Tri višinska taborišča — tretje v višini 6500 m — in 2 bivaka (drugi v višini 7700 m). Na vrhu: 2. 5. Stipe Božić in Viktor Grošelj. Četrta ponovitev Tirolske smeri.

ČO OJU: (8201 m), mednarodna odprava, 4 udeleženci. Pet višinskih taborišč do višine 7550 m v Messnerjevi smeri skozi jugozahodno oslenje. Na vrhu 13. 5. 1984 Čehinja Margita Štěrbova in Američanka Vera Komarkova, sicer po rodu Čehinja, s Šerpama Nurujem in Ang Ritom. Prvi ženski vzpon.

LOTSE ŠAR: (8400 m), Čehoslovaki, 18 udeležencev, od tega 15 plezalcev, vodja Ivan Galfy. Bazno taborišče 5350 m. Cilj: 3000 m visoka južna stena, ki je po Messnerju »plezalski problem za leto 2000«. Šest višinskih taborišč, najvišje v višini 7900 m. Na vrhu: 20. 5. 1984 Zoltan Demjan kot samohodec, 21. 5. Jaromir Stejskal, Jozef Rakoncaj in Peter Božik — vsi brez dodatnega kisika. Prvi vzpon prek velikokrat poskušane Lotsejeve južne stene.

BROAD PEAK: (8047 m), Poljaki, 4 udeleženci, vodja Janusz Majer. Izhodiščno taborišče 4900 m. Višinska tabora 6500 m in 7200 m v normalni smeri. Na vrhu: 14. 7. Walenty Fiut, Janusz Majer in Ryszard Pawlowski. Posebej kot samohodec Krzysztof Wielicki, ki je za pot od izhodiščnega taborišča do vrha potreboval 15 ur in pol!

Prva osvojitve osemstisočaka v enem dnevu (vzpon in sestop).

BROAD PEAK: (8047 m), Poljaki, udeleženci Jerzy Kukuczka in Wojciech Kurtyka (vodja). Cilj: prečenje vseh treh vrhov (North 7600 m, Middle 8016 m in Main 8047 m). Vzpon od 13. do 18. 7. 1984, bivaki v višinah 6300 m, 7100, 7300 (Severni vrh), 7800 (Južni vrh) in med sestopom 6300 m. Nova smer, prvo prečenje, drugi vzpon na vrh 7600 m 15. 7. in na vrh 8016 m 16. 7. Celotno prečenje je bilo izvedeno v čistem alpskem slogu.

JALUNG KANG: (8505 m), Poljaki, 10 udeležencev (med njimi dva Španca), vodja Tadeusz Karolczak. Bazno taborišče 5200 m. Cilj: nova smer prek južne stene. Višinska taborišča 6250, 6700, 7450 in 7800 m. Na vrhu: 7. 10. Tadeusz Karolczak in Wojciech Wroż, 10. 10. Leszek Cichy in Przemysław Piasecki (sestop po Avstrijsko-nemški smeri). Nova smer v centralnem stebri (1500 m, V, 70°), ena najtežavnějšíh v Himalaji. Brez uporabe dodatnega kisika.

MOUNT EVEREST: (8848 m), Čehoslovaki, 24 udeležencev, vodja František Kele (med njimi 6 znanstvenikov pod vodstvom Jana Drdoša). Bazno taborišče 5300 m. Cilj: južna stena po Poljski smeri. Višinska taborišča 6050, 6400, 7200, 7780 in 8300 m. Na vrhu: 15. 10. Zoltan Demjan (drugi osemstisočak v enem letu), Jozef Psotka (s 50 leti doslej najstarejši alpinist na vrhu) in Ang Rita. Sestop na Južno sedlo — Psotka se je pri tem smrtno ponesrečil. To je bila druga popolna ponovitev Poljske smeri. Brez uporabe dodatnega kisika.

MANASLU: (8163 m), Poljaki, 8 udeležencev (med njimi en Švicar), vodja Janusz Kuliš. Bazno taborišče 4250 m, izhodiščno taborišče 4850 m. Višinski taborišči 5650 in 6750 m, bivak 7400 m. Prvenstveni vzpon na sedlo Pungen-La (6750 m) 7. 10. Krzysztof Pankiewicz. Na vrhu: 20. 10. Krzysztof Wielicki in Aleksander Lwow. Nova smer (približno 350 m V, A₁, 70 do 80°), prva naravnost z juga. Za Wielickega tretji osemstisočak, drugi v istem letu.

DAULAGIRI: (8167 m), Čehoslovaki, 18 udeležencev, vodja Jiří Novak. Cilj: prvi vzpon prek 4000 m visoke zahodne stene. Bazno taborišče 3750 m, višinska taborišča 4700, 5500, 6000, 6400 in 7400 m. Na vrhu: 23. 10. Karel Jakeš, Jaromir Stejskal in Jan Šimon (med sestopom se je smrtno ponesrečil). Prvenstveni vzpon prek ene najvišjih in najtežavnějšíh himalajskih sten. **ČO OJU:** (8201 m), Jugoslovani, 5 udeležencev, vodja Matjaž Pečovnik. Cilj: neplezani južni steber. Dva bivaka. Franček Knez je prišel do višine 7600 do 7700 metrov, potem ko je že premagal največje težave.

V celoti se je torej v letu 1984 zvrstilo 12 vzhodnoevropskih odprav na himalajske osemtisočake, od tega pa je bila le ena neuspešna. Poleg teh odprav se je v istem letu mudilo v Himalaji še nekaj čez 20 skupin iz vzhodnega dela Evrope, ki so si zastavile nižje cilje. Toda pomembne niso številke, marveč kakovost dosežkov. Brez pretiravanja bi lahko rekli, da štejejo uspehi slovanskih dežel med najboljše v tako imenovanem himalajskem letu. Smeri na Lotse Šar, Jalung Kang, Daulagiri in Manaslu so tako zahtevne, da jim je v vsej Himalaji le malo podobnih. Prečjenje, ki sta ga izvedla Kukuczka in Kurtyka v najčistejšem alpskem slogu, pa nedvomno sodi med višinske dosežke navšjega razreda. Tudi enodnevni vzpon na Broad Peak, ki ga je opravil Krzysztof Wielicki, je pomenil majhen šok za celotno himalajsko elito.

Vsa našeta moštva pa se v najvišjih gorah niso odlikovala le s športnimi dejanji. Pred nekaj leti je tako Jugoslavija podarila kraljevini Nepal kompletno alpinistično šolo za Šerpe. V poletju 1984 je na tej šoli delovalo pet jugoslovanskih inštruktorjev. Poljaki so opravili na Manasluju pomembna opazovanja in merjenja zimskega vremena. Alpinisti iz Sofije so v jeseni prav tako opravljali naravoznanska raziskovanja v dolini Langtang-Lirung. Slovaška odprava na Mount Everest je imela samostojno skupino znanstvenikov, ki je preučevala geografsko-ekološke razmere v narodnem parku Sagarmata. Žavoljo vse hujše ogroženosti tega enkratnega ozemlja imajo takšna preučevanja tudi velik praktičen pomen. Skratka: himalajsko leto je minilo v znamenju slovanske dejavnosti.

jn (prev. M. A.)

razgled po svetu

UREDNIŠKEMU ODBORU PLANINSKEGA VESTNIKA ZA RUBRIKO RAZGLED PO SVETU

V februarški številki Planinskega vestnika sem prebrala kratko obvestilo o Mrliških tablah ob poteh (M. A.). Vsebina je prevzeta po sestavku dr. Harald Schuellerja v Obvestilih Avstrijskega alpskega združenja.

Mrliške table, ki so jih v alpskih in drugih gorskih predelih postavljali ljudje v spomin umrlih na poti od gorskega prebivališča do pokopališča v dolini (Planinski vestnik št. 2 1935, str. 93), srečamo tudi v drugih delih Evrope, predvsem pa pri nas, v obmorskem pasu velebitskega gorja. To so tako imenovane »mirila«, znamenja na mestih, kjer so odložili pokojnika na tla, da bi se pogrebci in povorka odahnila na dolgi in utrujajoči poti od planinskih vasi do župne cerkve, kjer je pokojni želel biti pokopan. V pojasnilo naj omenim, da je pastirjevanje na južnih obronkih Velebita sezonsko. Del prebivalstva se v letnih mesecih seli s čredami v višje predele, kjer je boljša paša. Jeseni te letne stane spet zapuščajo in pastirji se s čredami in pridelkom vračajo v rodne vasi ob morju (ali vsaj v nižje ležeča planinska stalna prebivališča). Če torej med tem kdo umre na planini, ga pač nosijo v domačo faro.

Velebitska mirila so izklesana v kamen, za razliko od alpskih lesenih mrliških desk. Na mestu, kjer so pokojnika položili na tla, ob prvem ali pa poslednjem počiva-

lišču pred pokopališčem, so položili na tla kamnito ploščo ali pa več manjših na pol obdelanih kamnitih plošč, ki so pokrivalo vso površino tal pod truplom. Ob vzglavju, ponekod pa tudi ob nogah, so vsadili večjo in bolj obdelano ploščo, imenovano vzglavnico, ki so jo okrasili z vklesanimi geometrijskimi motivi simboličnega pomena. Mirila iz tega stoletja imajo zgornice z vklesanimi podatki o imenu, letnici rojstva in smrti pokojnega. Na mestih, kjer ta »mirila« stoje, je navadno več takih lažnih grobov, od odraslih do otroških dimenzij. Po grupaciji teh lažnih grobov lahko zasledujemo celo družinske odnose umrlih, po stilu ornamente pa presojamo starost teh spomenikov. Raziskovanje miril, njih pomen in razprostranjenost na Balkanu, spada v etnološko in arheološko vedo in tako so ti spomeniki tudi vključeni v program kompleksnih raziskovanj kulturne dediščine Velebita. Verjetno bomo čez kakih dve leti vedeli o teh spomenikih kaj več povedati.

Aleksandra Faber

TVEGANJE NA GORI?

Pri hoji po gorah ter plezanju v skali in ledu je treba razlikovati med dvema različnima vidikoma nevarnosti: med nevarnostjo, ki jo je mogoče predvideti in v katero se podajamo zavestno in nevarnostjo, ki je ne poznamo in se je zato tudi ne moremo zavedati.

Na primer: kdor se v strmi skali ali ledu povzpne 40 m visoko brez vmesnega varovanja ve, da bo ob nesreči padel 80 metrov globoko in še za toliko več, za kolikor se nategne varovalna vrvi, če seveda že pred tem ne bo treščil ob kakšni skalni ali ledeni pomol. Tveganje je v takem primeru, če ga merimo s plezalčevimi sposobnostmi (verjetnost padca), *očitno* in tako rekoč *oprijemljivo*. Vsakdo pa tudi ve, ali se je pripravljen prepustiti manjšemu ali večjemu tveganju, hkrati pa se vsakdo za kaj takega odloča zavestno in prostovoljno. Tega bi se morali s polno odgovornostjo zavedati predvsem izdelovalci športne opreme. Kupci pač upravičeno pričakujejo, da so vse izdelke, ki jih je dobiti na tržišču, praktično preizkusili v vseh razmerah.

Kdor se torej v skali zaupa varovalnemu klinu in v ledu špiralnemu zobatemu klinu — če se omejimo le na ta dva primera — ta se tveganja sploh ne zaveda. Kajti oba omenjena varovalna klina se prelomita že pri najmanjši obremenitvi med padcem, kar so nedvoumno dokazali preskusi. Plezalec v skali ali ledu se torej v obeh primerih podaja v prostovoljno tveganje, ki se ga sploh ne zaveda in se ga tudi zavedati ne more, saj tega preprosto ne ve.

Drugače je v drugem primeru: kdor uporablja v strmi skali ali ledu običajno opremo, je prepričan, da bo zdržala velike obremenitve, če bi prišlo do padca. Pričakovati je namreč, da veljajo za vse pripomočke pri plezanju in v planinstvu naploj ostrejša določila kot za modelarske železnice.

Zavestno in prostovoljno tveganje že od nekdaj ustreza človeški sli po pustolovščinah. Podobna je tudi sli pri plezalcih in planincih, da bi za vsako ceno dosegli zgornjo mejo svojih zmogljivosti. Dejstvo je tudi, da se ljudje na gori vsaj enkrat kaj radi sprijaznijo z zavestnim tveganjem. Zakaj tudi ne? Kdor je prepričan v svoje sposobnosti, se lahko upravičeno spusti predvsem v premišljeno tveganje. Vendar takih razumnih meja ne bi smeli nikoli prekoračiti, saj nam samo te zagotavljajo preživetje.

Na koncu velja k nezavestnemu in neprostovoljnemu tveganju pripomniti, da nemško alpsko združenje že od svojega obstoja sem preizkuša in tudi ocenjuje vso alpinistično tehnično opremo, da bi tako izključilo vsakršno neprostovoljno tveganje. In kljub temu bo treba prav na tem področju še veliko storiti. Kajti vsako leto prihajajo na tržišče novi pripomočki tudi iz tujine, kjer tovrstnih predpisov pogosto sploh nimajo. To pa bi bilo treba vsekakor vedeti.

(Povzetek po sestavku, ki ga je napisal Pit Schubert, objavljen pa je bil v Sporočilih nemškega alpskega združenja, 6/1984.)

**»VSAKDO NAJ HODI V GORE,
KOT MU SRCE NAREKUJE...«**
(Avstrijci, Nemci in Švitarji so v Brixnu razpravljali o vrhunskem in množičnem planinstvu)

Nad stolpi in strehami starega južnotirolskega škofijskega mesta se je zrcalilo modro septembrsko nebo. V mestni igri senc ni bilo mogoče spregledati velikih belih lepakov s tremi vzpenjajočimi se možički. Tudi v izložbi knjigarne ista podoba treh mož, otovorjenih z nahrbtniki. Prav tako v trgovini z umetninami za starodavno katedralo, kjer si je lepak zagotovil dovolj vidno mesto med oljnimi podobami in akvareli trdnih gorskih kmetij in grozečih skalnih škrbini. Na lepaku je bilo mogoče prebrati »Simpozij alpskih združenj Brixen — planinstvo danes in jutri.«

Simpozija se je udeležilo na lastne stroške 700 članov in gostov vseh treh alpskih združenj, velika večina pa je sodelovala v razpravah o današnji planinski dejavnosti. Za uvod v simpozij se je zvrstilo 11 referatov, razpravo o njih pa so udeleženci nadaljevali v 20 delovnih krožkih.

»Globoka razpoka v alpinizmu«

Nekateri preveč zagreti časniki so že po uvodnih poročilih pisali, da se kaže med mladimi in starimi globoka razpoka. Vendar do prepira in črepinj sploh ni prišlo, čeprav so v resnici posamezniki v razpravi odločno zastopali kar se da različna stališča, šlo pa je seveda za razmerje med najbolj ekstremnimi oblikami plezalstva in klasičnim planinstvom. Prevladal je torej dokaj strpen pluralizem idej. Poslušalci so namreč dojeli, da je vsem skupna navezanost na naravo, da ne gre niti pri pustolovščinah niti pri veselju nad gorskim svetom brez skupnega imenovalca. Kajti vsi današnji tako številni poganjki imajo skupne korenine. In naposled: tako strahovito nove pač niso niti najbolj ekstremne oblike plezalstva.

Časi vročinskih verskih bojev med tradicionalisti in revolucionarji so torej očitno mimo. Seveda pa ne gre zanikati grozeče sence, ki se kaže v tem, da se navdušena plezalska mladina noče kratkomalo podrediti nekolikanki zarjavelemu društvenemu življenju. Res pa je tudi, da so med sedanjimi športnimi plezalci dokajšnje razlike tako glede ciljev kot vrednotenja njihove dejavnosti.

Razvoj je pač neustavljiv in tako se je tudi klasični vrhunski alpinizem že zdavnaj poslovil od prepadnih blodnjakov, ki so bili posejani s klini, ter je športnim plezalcem v slogu in po težavnosti že tik za petami. Med novejšimi oblikami kaže posebej opozoriti na plezanje po zaledenelih slapovih, le-tega je omogočil razvoj plezalske tehnike in vse večje število takih, ki obvladujejo tudi najtežavnejše smeri.

Podobno se je zgodilo tudi z odpravami v najvišja gorstva; tudi tu ne gre več brez alpskega sloga in tudi kisika je vse manj. Vodstva pa so v tem razvoju v resnici nekoliko zaspala.

Obzorja ostanejo odprta

Nemara tudi po zaslugi gostoljubnega starinskega Brixna, ki ni skoparil z bogato kulinarčno ponudbo, se je vseh 12 delovnih krožkov, v katerih je tekla beseda o vrhunskem plezalstvu, soglasno izreklo za odpiranje in povezanost vseh različic. Zagotoviti bo le še treba več možnosti za trening, izpopolniti dosedanje oblike šolanja in poskrbeti za poklicne vzgojitelje v športnem plezalstvu.

V prihodnje bodo vsa tri združenja podpirala le takšno ekspedicijsko dejavnost, ki v resnici opravlja pionirsko delo, zato tudi ne bo nič več denarcev za počitniška popotovanja v najvišja gorstva.

V 7 delovnih krožkih so razpravljali predvsem o množičnem planinstvu, toda tudi tu ni primanjkovalo privlačnih in celo vročih tem, kot so: varstveniki narave proti planincem, zavzemanje za ohranitev nedotaknjenega gorskega sveta, o šolanju in informacijah. Tako si celo trekerji želijo strokovne spremljevalce na svojih poteh po tujih gorah, smučarji bi radi zmanjšali onesnaževanje okolja, pohodniki se pritožujejo, da je premalo poskrbljeno za družinsko in seniorsko popotništvo itd.

Na koncu je obveljalo dobro staro pravilo: »Vsakdo naj hodi v gore, kot mu srce narekuje.« Kdaj in koliko se bosta spremenila razumevanje in delo v posameznih društvih, bo pokazal šele čas, marsikatera želja pa bo — kot je to vedno bilo — ostala odvisna od gmotnih možnosti.

(Kratek povzetek po sestavku z enakim naslovom, ki ga je napisal Peter Grimm za Sporočila avstrijskega alpskega združenja, 1/1985.)

M. A.

HERZOG POSNEL MESSNERJA

Tako je. Če kdo želi videti Reinholda Messnerja na filmskem platnu, naj se poveže s firmo »Werner Herzog Filmproduktion« v Münchnu in stvar bo rešena. Nedavno tega se je nemški režiser mudil v Ljubljani, ker namerava snemati del prihodnjega filmskega projekta pri nas, hkrati pa je imel še predpremiero svojega filma Fitzcarraldo, po njej pa pogovor z občinstvom. Značilnosti v njegovi umetniški izpovedi bi bile na kratko tele: S pomočjo preproste zgodbe čim dlje zavrtati v skrivnosti našega bivanja in našega sveta. Njegovi junaki so vsi mejni junaki, skrajneži, celo blazneži, ki žele za vsako ceno doseči nekaj, kar se zdi navadnim ljudem norost in nedosegljivo. Vendar je moto Wernerja Herzoga, ki ga upošteva pri svo-

jem delu, tale: »Stvari lahko predvidevaš, a predvidevati moraš tudi naključja. Zanima me človek v premagovanju narave in njegovih zakonov omejitve. Prav to preseganje omejitev je zame izvir ekstaze.« In Ekstaza je naslov filma, ki ga je Herzog posnel v Planici, s Steinerjem v glavni vlogi. O filmu z Messnerjem je povedal tole: »Že pred časom je prišel k meni. Vedel sem, da se bova nekoč srečala in res se je zgodilo. Pokazal mi je scenarij, ki naj bi ga skupaj posnela. Ni bil kaj prida, a rekel sem si: Če bom kdaj snemal film o alpinistu, bo to gotovo Messner. To je poseben človek in velik profesionallec. Ni res, da tvega kar tja v en dan. Dobro se pripravlja na svoje podvige in nikakor noče z glavo skozi zid. Ker sem bil vedno naklonjen športu, sem se lani z ekipo odpravil z njim na Daulagiri in oba Gašerbruma. Prišli smo do približno pet tisoč metrov, potem smo bili za plezalca (Messner, Hans Kammerlander) prepočasni. Snemali smo z močnimi teleobjektivi, nekaj je snemal še Messner sam s 18 mm kamero. Vendar, nikar ne mislite, da gre za strogo alpinističen film, ki naj bi ga zanimala le tehnične težave. Ne, želel sem pokazati predvsem reakcije človeka v tem prostoru. Film ima naslov Solza bogov. Gre pravzaprav za čuden pojav; zakaj se je pričel taliti ledenik, ko so vendar temperature še vedno tako zelo nizke. Film o Messnerju mislim še snemati, za zdaj velja datum 1986, maj, junij, julij. Medtem bo Messner splezal še dva vrhova, ki jih ima v načrtu in upam, da bo takrat, poleg Himalaje, na svetu tudi on. Želim snemati z njim, tako dobro se ujemava. Tudi on ljubi predvsem svobodo. Ta ima sicer nekaj senčnih strani (za denar mora reklamirati nekaj firm), a to je treba upoštevati le kot neizogibno dejstvo. Med snemanjem smo imeli veliko avantur. Plazovi so hrumeli okoli nas, pakistanski nosači so odšli, a pomembno ni, kaj smo ob snemanju čutili mi, pomembno je le, kaj bo ostalo na platnu, kaj bodo ob filmu čutili in videli gledalci. Osebnost pa menim, da so moji filmi posebno gledanje človekove podzvesti. Ljudem kažem slike, ki so skrite v njih samih, pa tega še sami ne vedo. Moji filmi so nekakšno mrzlične sanje; pri meni je pokrajina, ki jo kažem, pravzaprav pokrajina naše notranjosti in tako bo tudi v filmu o alpinistu Messnerju.

Neva Mužič

NENAVADNA NAJDBA NA ACONCAGUI

Argentinski alpinisti, člani kluba Andino Mendoza, so v januarju 1985 obiskali Aconcagua, da bi na najvišji gori dežele (in vse celine) proslavili jubilej njihove organizacije. Ob tej priložnosti so izvedli

več vzponov v različnih smereh. Med vzponom po jugozahodnem grebenu, ta je potekal deloma po novi smeri, so naleteli na presenetljivo odkritje: v višini 5500 m so našli dobro ohranjeno mumijo nekega Indijanca, ki po vsej verjetnosti izvira še iz predkolumbovskega časa. Truplo je bilo oblečeno v skladu s takrat veljavnim mrliškim obredjem, obraz mrliča pa so poslikali z barvo. Mumijo so našli 8. januarja 1985 — kmalu zatem pa se je odpravila iz Mendoza na pot alpinistično-znanstvena odprava, ki je najdbo na kraju samem preučila in jo bo tudi skušala prenesti v dolino.

Pred veliko leti so našli na južnem vrhu Aconcague (Cumbre Sur, 6930 m) mumificiranega gvanaka, po vsej verjetnosti žrtveno žival. Odkritje je že takrat podprlo domneve, da so nekdanji prebivalci iz obrednih razlogov prišli na vrh Aconcague že stoletja pred tem, ko se je na to goro v letu 1897 kot prvi uradno povzpел Matthias Zurbriggen. Jugozahodni greben se izteka v južni vrh. Sicer velja pripomniti, da so že večkrat našli človeške mumije na drugih andskih vrhovih, na Aconcagui pa se je to zdaj zgodilo prvič.

in

PSIHOLOŠKI VIDIKI SOLANJA PLANINCEV

Za uvod v zastavljeno temo najprej ugotovitev, o kateri ne more biti nobenega dvoma: planinstvo je nevarno, v bistvu celo življenjsko nevarno šport. Zlasti vsi plezalci, ki so se v določenem razdobju posvetili temu početju in še živijo, so ljudje, ki so med drugim preživeli številne hude nevarnosti med svojimi vzponi. O tem si moramo biti torej na jasnem. K temu se pridružuje, da moramo ljudje kot ceno za našo svobodo mišljenja, čustvanja in delovanja, hkrati prenašati tudi prirojeno in neizbrisno nagnjenje, da delamo napake.

Zakaj potemtako sploh hodimo v gore, če pri tem pogosto in tako očitno ravnamo v nasprotju z biološkim bistvom našega življenja: preživetjem naše vrste? Morda, ker vemo, da bo človeštvo tudi brez nas preživelo in da se lahko tudi brez naše pomoči uniči? Ali preprosto zato, ker gore so, kot je nekdanji odgovoril Mallory, da bi enkrat za vselej opravil z zoprnim sprševanjem? Seveda pa so vzroki za tako naše početje bolj individualni in neprimerno bolj različni.

Prav zato je mogoče o tej temi tako lepo razpravljati. Vsi namreč vemo, da je življenje, ki je namenjeno zgolj zagotovitvi eksistence, za večino ljudi kaj malo vabljivo. V mestnih zdruzbah, ki jim daje pečat industrija, si je življenje milijonov ljudi privzelo natančno takšno obliko. Miševanje dnevoj jim določajo, ker so pač iztrgani z naravno potekajočega življenja

skega ritma, odtujeni delovni procesi, le-te pa opravljajo zgolj zato, da si sploh lahko zagotovijo lastno eksistenco. Za regeneracijo delovnih sposobnosti je treba poklicati na pomoč večino razpoložljivega prostega časa. Pravi hudičev ris.

Nič čudnega torej, da skuša že od začetkov industrijske družbe ubežati monotoni in dolgočasju vse več in več ljudi — seveda le za nekaj časa — in se prepustiti skrajnim mejam, da bi tamkaj preskusili in zmerili svoje moči in sposobnosti. Slast je, če se lahko upremo tako prvinskim stvarim, kot so led, skala, veter in divjina. Za tako doživetje kaj radi prostovoljno vzamemo nase večje ali manjše nevarnosti, saj se le tako zavemo celotnosti našega obstoja. Slast iskanja in spoznanja naših meja je tista, ki vzdržuje prvinski nagon po varnosti v razmeroma ozkih mejah. Smo torej za osvojitve naše najbolj zoprne gore pripravljeni žrtvovati palec na nogi, stopalo, vso nogo ali več? Neprizadeto preživetje ima očitno precejšnjo vrednost. Toda k temu sodijo izkušnje, znanje, spretnost in morda tudi kanček sreče, pri slednjem gre seveda le za instinktivno pravilno ravnanje, odzivno hitrost in pravočasno pomoč. Pomudimo se torej ob stvareh, ki jih lahko sami obvladamo. Planinstvo obsega številne možnosti, ki so lahko različno lahke ali težavne, udobne ali trde, nenevarne ali hudo tvegane. Kdor najraje telovadi na manjših skalnih blokih, pravzaprav ne potrebuje drugega kot svojo naravno okretnost, smisel za ravnotežje in potrebno moč. Na drugi strani je hoja po nadelanih gorskih stezah sicer možna brez posebnega tveganja, kljub temu prihaja prav tu vedno znova do hudih in smrtnih nesreč.

Če bi presodili na splošno, velja, da zahteva planinstvo, če želimo zmanjšati tveganje na najmanjšo možno mero, v vsaki zvrsti veliko znanja in izkušenj ter dolgo in temeljito učno dobo. Začetnik naj bi se zato ne čutil toliko šolarja, ki sprejema znanje od učiteljev, ampak bolj kot vajenec, ki sledi svojemu mojstru in se podreja v dobrem pomenu njegovi avtoriteti. Tako se lahko nauči pravil, ki se jih tudi mojster niti več ne zaveda, ker pač instinktivno pravilno ravna.

Posamezniki pogosto vse življenje izpopolnjujejo svojo umetnost, ki je za preživetje v bistvu prav tako brez koristi kot hoja v gore, vendar neprimerno manj nevarna. V planinskih vrstah pa je vse več mladih navdušencev, ki bi se radi do popolnosti izšolali na dvotedenskih tečajih, v tem času pa naj bi se naučili pravilne presoje področja, vremena, razmer, porabe časa, ravnanja z opremo, pravilne izbire hrane. K vsemu temu se pridružijo še sestava skupine in izbira soplezalca, različno znanje, trenutna razpoložljivost, prioravljnost na tveganje, stremušstvo, večja ali manjša bojazljivost in še nekateri drugi spremen-

ljivi vplivi. Da bi vse to povezali v trdno celoto, potrebujemo seveda veliko, veliko časa in izkušenj.

Če so nam stvari prešle v meso in kri, nam pač ne bo treba pri vsakem koraku premisliti vsakega posameznega giba. To bi bilo utrudljivo, pogosto škodljivo in včasih celo nevarno. Vsekakor pa se moramo zavedati, da je do uskladenega in s tem najbolj učinkovitega delovanja praviloma zelo dolga pot.

(To je zelo kratek povzetek obširnega sestavka z enakim naslovom, ki ga je napisal psiholog in alpinist Martin Lutterjohann, objavljen pa je bil v Sporočilih nemškega alpskega združenja, 6/1984.)

M. A.

PREVENTIVA JE NAJBOLJŠI PRIPOMOČEK ZOPER PLAZ

Stoenainšestdeset mrtvih zaradi plazov v eni sami zimi in ugotovitev, da so v zadnjih desetih letih rešili zasute, ki so nesrečo preživeli, v velikanski večini kar njihovi tovariši in ne reševalci GRS, potrjujejo naša prizadevanja, da bomo z vsemi možnimi sredstvi preprečevali nesreče. Seveda ob tem spet in spet ponavljamo že znane stvari, kar ni prijetno. Vendar pomislimo, da prizadeti prav tako spet in spet ponavljajo iste usodne napake. Je že tako, da na dan prihajajo vedno novi ljudje, da stari mački pozabljajo na nauke iz preteklosti in da marsikdo postane sčasoma tudi preveč samozavesten, če so mu lep čas ni primerilo nič hudega.

I. Splošni ukrepi

1. Izogibajmo se svetu okrog teptanih smučišč. Upoštevajmo nasvete poznavalcev, domačinov, oskrbnikov koč. Ne pozabimo na vplive vetra, spremembe temperature, na sončno sevanje in drugo.

2. Če gremo na turno smučanje ali smo namenjeni na vrh, ne pozabimo na lavinsko vrvico in lopato; če je priložnost, si nabavimo lavinsko žolno!

II. Kako prečkamo ozemlje, kjer se utegne sprožiti plaz

1. Poglejmo v notranjost snežne odeje in ugotovimo, kakšna je njena stabilnost. Ne zaupajmo, plaz se lahko sproži tudi tam, kjer ga ne pomnijo niti najstarejši ljudje.
2. Če imamo pri sebi lavinsko žolno, pazimo, da bo vključena na oddajo, sicer pa navežimo lavinsko vrvico. Prepričajmo se, če lavinska žolna deluje.

III. Ukrepi med prečenjem ali med vožnjo v nevarnem svetu

1. Pazimo, da bomo drug od drugega ustrezno razmaknjeni.

2. Vozimo preudarno, da ne bo padcev. Obračajmo brez nepotrebne sile; ne poskakujmo.

3. Roki snemimo iz zank, popustimo vezi nahrbtnika in vezi na smučeh.

IV. Ukrepi po nesreči, takojšnja medsebojna pomoč

1. Ohranimo mirno kri in ukrepajmo preudarno.

2. Lavinsko žolno preklopimo na sprejem ter takoj preglejmo plazovino. Oprezajmo za pogrešanimi, morda opazimo del telesa, ki štrli iz plazu. Prisluškujmo, kličimo pogrešanega.

2. Če v lavinski žolni zaslišimo signal zasutega, ukrepajmo nemudoma po znanim postopku in sistematično sledimo signalu, dokler ne pridemo do kraja, kjer je zasuti. Tam je žolna najbolj glasna!
3. Oprezajmo za lavinsko vrvico, če te ni, se lotimo preiskovanja plazovine s smučarskimi palicami in drugimi pomožnimi pripomočki — smučmi, palicami iz bližnjega grmovja ipd.

4. Če ne moremo računati na skorajšnjo tujo pomoč in kadar menimo, da bo potrebno več časa, da jo priključimo, nadaljujmo z ukrepi, ki smo jih že opisali. Mudi se, življenje v plazu naglo ugaša!

5. Kadar se odločimo, da bomo šli še po tujo pomoč, dobro zaznamujmo kraj nesreče; če imamo pri roki karto, vršimo nahajališče kar najbolj natančno, da bodo reševalci lahko takoj začeli reševati oziroma, da bodo lahko našli kraj, kjer se je pripetila nesreča.

Navodilo seveda ni povsem popolno, dodati bi mogli še to ali ono. No, gre za osnovno vodilo, da se bomo znašli, če nas doleti preizkušnja.

Ne pozabimo prisluhniti opozorilu o nevarnosti plazov, saj nam je to na voljo doma in tudi v vseh alpskih deželah, če nas pot zanese v tuje gore in smučišča. Bodimo potrpežljivi! Ne odklanjajmo vnaprej tujih nasvetov, češ »da so časi, ko so oskrbniki in domačini še nekaj vedeli o nevarnostih okolja, kjer žive, že davno minili«. To marsikje v celoti drži, drugod, zlasti pa v tujih gorah, pa taki oskrbniki še živijo in o razmerah, kjer živijo, tudi veliko vedo. Upoštevajmo torej dober nasvet!

Prirejeno po Informaciji IKAR
1985/II — P. Segula

TIBET ODPIRA MEJE

LR Kitajska namerava v naslednjih letih omogočiti planincem iz vsega sveta, da se bodo lahko preskusili v strminah doslej neosvojenih vrhov v Tibetu. To naj bi veljalo za več kot 40 nad 7000 m visokih gora. Večina izmed teh neosvojenih gorskih orjakov je bila vse doslej za tujce sploh prepovedana. Da bo potekalo sproščanje postopoma, je mogoče razbrati iz uradnega sporočila, ki pravi, da bo treba

vse te vrhove poprej natančno preučiti, preden bodo tujci lahko dobili dovoljenja za dostop. Planinsko združenje Tibeta načrtuje v zvezi s tem tudi ureditev visokogorskega športnega središča, kjer bodo tuji turisti lahko v prihodnje tudi jahali, jadrali ali hodili na lov. Poleg tega naj bi organizirali tudi krožne polete nad Tibetom. Vlada v Pekingu je leta 1980 prvič dovolila tujim planincem dostop na nekatere vrhove; med njimi je bila tudi severna stran Mount Everesta.

(Po »ALPIN«, 2/1985.)

M. A.

BOTIJCI — LJUDSTVO NA SEVERNEM ROBU HIMALAJE

Prvi sončni žarki porajajočega se dneva so osvetlili vrh Pisang Peaka kot dolge, srebne puščice. V široki visokogorski dolini Nar Kola je še ležala siva zmrzal pozno oktobrskega jutra, a tleskajoči ropot težkih cepcev se je že lomil ob temnačnem skalovju. Jaki so poležavali kot veliki črni granitni bloki na rjavih požetih njivah. Nad prostornimi kamnitimi hišami, ki se stiskajo na skalnem pomolu, se je vil tenak modrikast dim. Tudi njihove ravne strehe so oživele. Na gumnih ob robu trdnjavi podobnega naselja mlatijo že od ranega jutra. Moški in ženske v rdečih ali sivih, doma stkanih dolgih plaščih, ki stojijo nasproti v dveh vrstah. Izmenjaje vihtijo v vedno enakem ritmu doma izdelane cepi. Stare ženske v pisano progastih predpasnikih prinašajo v črnih trebušastih posodah vroč masleni čaj, s katerim se mlatiči od časa do časa okrepčajo.

Znova živim za nekaj tednov v vaseh plemen ali ljudstva Botia na severnem robu Himalaje. To prijazno in samozavestno gorsko ljudstvo sem prvič spoznal pred desetimi leti in od takrat naprej občudujem življenjske navade prebivalcev v notranjosti Himalaje prav tako kot mogočna gorovja te dežele.

Serpe pozna vsakdo, toda le malo je tistih, ki bi vedeli kaj več o Botijcih, čeprav sta si obe ljudstvi zelo podobni tako glede navad in gospodarstva kot po veri in prebivališčih. Vasi in polja približno 400 000 Botijcev je najti v ozkih visokogorskih dolinah v višinah okoli 4000 m. Zaradi izrazito neodvisnega načina življenja in močne verske navezanosti na Tibet, so jih zadodni vplivi še niso dotaknili.

Na prostranem in skoraj puščavskem višavju severozahodnega dela Nepala, predvsem v pokrajini Dolpo, živijo izključno Botijci. To področje sodi med najvišje ležeča ozemlja, ki so poseljena skozi vse leto. Botijci živijo tudi v nekoč napol samostojni kraljevini Mustang vzdolžno od tod in na področju pod severnimi odlomi masiva Anapurne.

Botia je nepalska beseda in pomeni Tibe-tanca. Vendar je treba ostro razlikovati med tistimi Tibetanci, ki so po vdoru Kitajcev v Tibet prebežali na nepalsko ozemlje, in Botijci, ki že dolga stoletja poseljujejo skrajni severni del dežele. Dokler meje med obema deželama še niso bile dokončno začrtane in ko vladarji v katmandujski dolini tega ljudstva še sploh niso upoštevali, so Botijci trgovali predvsem s takratnim svobodnim Tibetom ter se tudi v veri in navadah navezovali na to deželo.

Na tem področju skozi osem mesecev v letu ponoči zmrzuje, snežiti pa utegne kadarkoli. Pozimi so številne vasi zaradi izredno visokega snega na povezovalnih sedlih povsem odrezane od ostalega sveta. Kljub trdim življenjskim razmeram Botijci živijo in preživijo. Dolgi in doma izdelani volneni plašči jih varujejo pred ostrim mrazom, za hojo po snegu pa uporabljajo škornje iz polsti in jakovega usnja, vanje pa zatlačijo tudi nokaj sena. Zavetje jim dajejo velike, sive in kamnite hiše, ki imajo majhna in pogosto umetelno izrezljana okna. Strogost tibetanskih naselij je tod še močnejše poudarjena z nešteti ozkimi molilnimi zastavicami, ki plapolajo na visokih drogovih ob vsaki hiši. Od daleč so nekatera naselja podobna pravcatim srednjeveškim utrdbam. Toda takega vtisa se hitro znebiš, če prideš kot povabljen gost v katero koli družinsko skupnost. V zadimljenih notranjih prostorih tujcu ponudijo najboljši prostor ob odprtem ognjišču in ga postrežejo z maslenim čajem.

Na vsakem koščku skope zemlje, ki jo je sploh mogoče namakati, pridelujejo ječmen in krompir. Vendar pridelka ni toliko, da bi bilo za vse dovolj. Zato je jak poglavitna opora gospodarstva, od njega dobivajo mleko, volno, meso in usnje, predvsem pa dragoceno blato za kurjavo, kajti do najbližjega lesa je v teh višavah zelo daleč. Poleg tega imajo Botijci dokaj velike črede koz in ovac.

V notranjosti pokrajine Dolpo je mogoče srečati karavane od 50 do 100 jakov, ki so težko otovorjeni z balami volne in vrečami soli. Na poljih delajo tako ženske kot moški, pozimi pa se moški posvečajo menjalni trgovini: jakovo maslo in volno za riž in začimbe. V nekaterih vaseh nosijo ženske čudovit srebrni nakit z vložnimi koralami in tirkizi.

Ni posebno prijetno ugibati, koliko časa bodo Botijci še vzdržali na svojih višinskih samotah. Serpe nam ponujajo dober primer za to, kako hitro se lahko spremenijo starodavna družbena ureditev. Ko bodo skope njivice opustele, bodo s tem izginili še zadnji ostanki stare himalajske kulture. (Povzetek po sestavku, ki ga je napisal Reinhold Obster, objavljen pa je bil v Sporočilih nemškega alpskega združenja, 6/1984.)

M. A.

Yosemite Valley je del Nacionalnega parka Yosemite in pogorja Sierra Nevada neda-lež od San Franciska, Los Angelesa in Sacramenta, ob zahodni obali ZDA. Dolino so odkrili pozno, šele leta 1851, naši alpinisti pa šele v sedemdesetih letih, potem ko jim je bilo dano, da se preizkušajo v silovitih stenah vrhov kot so El Capitan, Half Dome in drugi.

Kaj več o dolini ne vemo in se tudi iz tele beleške ne bomo naučili, naj pa omenim to in ono zanimivost, ob kateri nam bo ta svet postal bližji ali vsaj vzbudil željo, da bi ga tako ali drugače bolje spoznali.

Kot del vsakega nacionalnega parka ima tudi Yosemite težave z množicami in navalom, ki prinaša v gozdove pod vrhovi vse tegobe civilizacije, vštevši narkomanijo in kriminal. Preseneča podatek o nasilju in več sto aretiranih na leto. Pa to je pač posledica masovnih gibanj. Zlikovci slede množici, ker se jim tako ponuja priložnost, da poceni pridejo na svoj račun.

Med »zlikovce« drugе vrste sodijo — črni medvedje. Ni znano, da bi kateri teh kdajkoli prizadejal kako telesno poškodbo ljudem, vemo pa, da plezajo medvedje celo na drevesa in tam ukradejo hrano, če jo turisti pred njimi skrivajo visoko v veje. »Vlom« v šotor pa je nekaj vsakdanjega, saj obiskovalci navadno ne ubogajo navodil uprave parka, naj ne puščajo hrane v svojih začasnih bivališčih.

Letenje z zmaji z vrhov je v parku dovoljeno, vendar se je treba poprej prijaviti in spoštovati pravila varnega letenja in posebej krajevne vremenske razmere.

Največ je preglavic s padalci. Njihov šport je tu prepovedan, zato navadno skačejo pred sončnim vzhodom ali potem, ko se sonce skriva na zahodu. Mnogo se jih pobije ali poškoduje, številni z ranami obleže v skalah, saj jih nihče ne išče. Preživelim zaplenijo padalo, oprava imajo s sodnikom in zaporom, končno pa morajo plačati še krepko kazen.

Alpinisti so tu vsakdanja prikazen, številni prihajajo povsem nepripravljeni. Na leto se poškoduje kakih petdeset oseb, od tega je več kot deset mrtvih. Akcije so dostikrat zahtevne in drage, helikopterji imajo tu pogosto glavno besedo.

Alpinistom sicer očitajo, da preveč tvegajo, da se brez pravega znanja lotevajo celo prvenstvenih smeri, vendar jih grajajo predvsem zaradi nesnage, ki jo puščajo za seboj v taborih. Očitajo jim, »da jim okolje ni preveč pri srcu« in da z nesnago ne prizanašajo niti gori sami. Komur pa je do tega, da zve kaj več o Mekl alpinistov, naj si ogleda prispevek Yosemite-Forever? v reviji National Geographic 1/1985.

Tek na smučeh velja za izredno zdrav šport. Zdravniki prisojajo tej telesni dejavnosti prav tolikšen pomen, kot denimo plavanju ali gozdnemu teku. Ali je torej smučski tek dejansko tako koristen za zdravje in ali smučarji-tekači v resnici živijo dlje?

Smučski tek bi mogli uvrstiti med tiste športe, ki vplivajo na celotno telo, povečujejo vzdržljivost ter krepijo srce, krvni obtok in dihalni sistem. Tudi z ortopedskega vidika je tek na smučeh neprimerno koristnejši kot, denimo, smuka po strminah. Tek krepi predvsem tisto mišičevje, ki podpira hrbtenico. Zato je tek na smučeh izvrsten dopolnilni šport predvsem za vse tiste, ki opravljajo svoj poklic sede. Športni zdravniki radi govorijo o tem teku kot pravcati gimnastiki za hrbtenico, saj je z njim mogoče odpraviti celo kronične bolezni.

Tek na smučeh se dodatno odlikuje po tem, da pospešuje zaradi drsenja skladno gibanje vsega telesa. Kdor ima težave s sklepi in se mora zato odreči gozdnemu teku, lahko pozimi še vedno brez posebnih težav drsi po ozki snežni smučini. Nadalje je tek na smučeh koristen tudi za vse tiste, ki imajo sladkorno ali težave s prekrvavitvijo. Zelo primeren je smučski tek kot rehabilitacijski šport za tiste, ki so preboleli srčni infarkt, seveda pa se ga lahko lotijo le z dovoljenjem zdravnika.

Vendar bi v tej zvezi seveda ne smeli zamolčati, da se lahko pri teku na smučeh pojavijo določene zdravstvene težave. Tako so znani primeri, ko so tekači na progi nenadoma doživeli zlom in umrli za infarktom. Pri tem je bila in še je pogosto v igri nespamet. Tudi za smučski tek namreč velja zlato pravilo, da je treba zanj redno in skrbno vaditi. In še nekaj: pomembna je tudi pravilna prehrana. Jejte predvsem lahko hrano in še te ne preveč, zato pa smete pogosteje kaj malega prigrizniti. Vsekakor se je treba izogibati temu, da bi se na smučsko progo podali sestradani.

Posebna nevarnost so slabo pripravljene tekaške proge. To velja predvsem za preveč strme in napačno speljane spuste, za preostre ovinke in tudi za preozke proge, saj lahko na njih pride do bolečih padcev ali celo naletov z drugimi tekači. Premalo tudi upoštevamo, da lahko postane najboljše proga izredno nevarna, ko poledení. Na srečo so poškodbe pri smučškem teku v primeravi z alpsko smučarijo še vedno zelo maloštevilne. In četudi je bilo slišati v zadnjem času nekaj kritičnih glasov o zdravstveni vrednosti teka na smučeh — še vedno velja, »da tekači živijo dlje«!

(Po sestavku z istim naslovom, ki ga je napisal dr. Hans Jacomet za revijo »ALPIN«, 2/1985.)

M. A.

PLANINSKI POHOD NA DOBROVLJE

Šesti pohod na partizansko Dobrovlje je bil v soboto, 13. aprila. Organizira ga PD Polzela. Pohod začenja v Braslovčah, gre mimo Hlasteja, Strojanska, Brezovnika, k spomeniku in naprej do Destovnika. Tokrat se je pohoda udeležilo 300 pohodnikov, podelili so 26 bronastih, šest srebrnih in šest zlatih značk. Našitek za letošnji pohod je preskrbel Nandi Glavnik. Pohod je spremljala GRS iz Celja.

B. J.

PLANINSKA SKUPINA OŠ BLANCA

Ena izmed delovnih planinskih skupin je tudi na Osnovni šoli v Blanci, ki jo vodi Tonka Krošelj. V svojem programu so letos pomladi imeli tudi priložnost poslušati Jakca Čopa, ki jim je z diapozitivi pričaral svet Zlatoroga in pravljico o njem. Spis, ki nam ga je poslala Alenka Mešiček, pa dokazuje, kako velik vtis je napravila pripoved Jakca Čopa na mlade šolarje — planince.

M. K.

NEKAJ IZ PROGRAMA TRBOVELJSKIH PLANINCEV V NASLEDNJIH MESECIH:

Junija predvidevajo izlet na Paški Kozjak, na Peco in turo čez Pohorje. Julija bo kot običajno Planinski tabor PD Trbovlje, pa tudi pohod 100 družin na Mrzlico.

Avgust je predviden za številne zahtevne ture: na Mangart, na Vrščič—Razor—Škratico—Vrata; posebna tura Potočka zijalka—Olševa—Bukovnik.

September so si rezervirali za »Dan planincev na Rogli«, za Tabor ljudske fronte na Mrzlci in pa za turo Krnica—Špik.

Oktobra bodo imeli letni zbor PLV, izlet na Nanos ter obisk planinskega društva v zamejstvu (Italiji).

Ob Dnevu republike 29. 11. bo izlet na Mrzlico.

Decembra pa bo spominski izlet na Tisje.

S. M.

IZLETI »PD KUM«

Za junij načrtujejo dva izleta: Slovenj Gradec—Poštarski dom—Dom na Plešivcu—Andrejev dom na Slemenu—Smrekovec—Ljubno. In izlet na Sljeme.

Julija bodo šli na pohod: Jezersko—Ledine—Mrzla gora—Okrešelj—Logarska dolina; avgusta pa: Šija—Vogel—Razor pl.—Škrbina—Komna. Drugi izlet pa: Vrščič—Prisojnik—Razor—Kriški podi—Vrata.

S. M.

KOČA NA PESKU SPET VABI

Planinsko društvo Oplotnica spet vabi planince na Pesek, 1423 m. Koča je na 1367 m in je do nje mogoč dostop po poti iz Oplotnice, 18 km, iz Lovrenca na Pohorju, 13 km, peš pa po »Slovenski planinski poti«. V koči je tudi žig SPP.

V koči je 56 ležišč, cena prenočišča je 250 din za nečlane in 200 din za člane PD. Gostinski del ima 35 sedežev. Koča na Pesku je še vedno trdno v rokah oplotniških planincev, toda bližina Rogle in ponudbe denarno močnejšega, lahko stori marsikaj.

S. M.

PLANINSKO DRUŠTVO DOMŽALE VABI CICIBANE

Člani Mladinskega odseka PD Domžale imajo vsako drugo soboto v mesecu izlet za cicibane v okviru akcije PZS »ciciban-planinec«. Te izlete za cicibane organizirajo v Domžalah že peto leto. Doslej je bilo na takih izletih že nad 200 cicibanov. Vsak vpisan ciciban dobi brezplačno knjižico »Ringa-raja«. Vanjo vpišejo opravljene izlete in svoje vtise. Program izletov je pisan in starši se lahko prepričajo, informirajo in vpišejo svoje malčke vsak torek ob 20. uri v društveni sobi v Domu ZTKO Domžale.

S. M.

SKUPŠČINA PD SCT

(Slovenija ceste-Tehnika-Obnova)

Planinci tega društva so imeli februarja osmo redno letno skupščino. Udeležba je bila dokaj slaba, saj se jih je zbralo komaj 55 — to pa je le tretjina članstva. Pregledali so svoje delo, poslušali poročila in sprejeli program dela za leto. Ogledali pa so si dva lepa alpinistična filma: Vzpon na Aconcagua in Plezanje v naših Alpah.

S. M.

Slovensko planinsko pot številka 1 od Maribora do Kopra je doslej prehodilo skupaj 3666 planincev in sicer:

SLOVENIJA:

	Planinsko društvo
Aero Celje	4
Ajdovščina	2, 3
APD	8
Bled	3
Srednja vas	1
Boh. Bistrica	3
Bohor	12
Bovec	8
Brezice	5
Celje	116
Cerkno	5
Crna	4
Črnuče	12
Delo	5
Dol pri Hrastniku	16
Domžale	33
Dončka gora	1
Dovje-Mojstrana	1
Drago Bregar	2
Dravograd	1
Fram	1
Gorje	5
Gornik	1
Gornja Radgona	3
Cornji Grad	2
Gozd Martuljek	1
Gradis	7
Hrastnik	42
Idrija	49
Ilirska Bistrica	7
IMP	4
IMPOL	2
Iskra	1
Iskra — Kranj	6
Janez Trdina — Mengeš	24
Javornik	14
Jesenice	22
Jezersko	3
Jugobanka	2
Kamnik	63
Kočevo	18
Kobarid	3
Kozjak	2
Kranj	198
Križe	3
Kum	19
Krško	10
Lisica	24
Litija	19
Litostroj	22
Ljubljanske mlekarne	1
Ljubno	6
Ljubljana-Matica	664
Ljutomer	4
Loče	1
Logatec	9
Lovrenc na Pohorju	2
Majšperk	7
Maribor-Matica	291
Mariborski tisk	20
Medvode	13
Mežica	14
Mozirje	14
Mura	14
MTT Maribor	21
Murska Sobota-Matica	11
Nova Gorica	61
Novo mesto	8
Obalno Koper	44
Obtnik	5
Opolnica	1
Ormož	2
Podbrdo	6
Podpeč — Preserje	1
Poljčane	15
Polzela	9
Postojna	24
Prebold	10
Prevalje	18
PTT Ljubljana	69

PTT Maribor	20
Ptuj	23
Radeče	13
Radovljica	52
Rašica	28
Ravno	15
Rečica	1
Rimske Toplice	8
Rogaška Slatina	8
Ruše	33
Saturnus	10
SČT	1
Sežana	7
Slovenj Gradec	15
Slovenske Konjice	2
Solčava	1
Sovodolj	6
Šentjur pri Celju	11
Skofja Loka	85
Šmarna gora	7
Šoštanj	19
Štore — Železarna	9
TAM Maribor	83
Titovo Velenje	78
Tolmin	51
Tomos Koper	17
Trbovlje	34
Trzin	27
Vevče	12
Vrašar (Integral)	21
Vrhovnik	2
Vipava	4
Vrhanje	1
Vransko	3
Vrhnika	18
Vuzenica	6
Zabukovica	54
Zagorje	59
Zreče	1
Zalec	7
Železničar Celje	6
Železničar Ljubljana	46
Železničar Maribor	34
Železniki	15
Zičnica	4
Ziri	16

Slovenija	3178
Hrvaška	225
BiH	28
Črna gora	5
Vojvodina	31
Srbija	94

Iz drugih držav:

Italija	25
Avstrija	43
ČSSR	7
Poljska	2
Nizozemska	15
ZR Nemčija	6

Razširjeno Slovensko planinsko pot pa je skupaj prehodilo 311 planincev.

Pot prijateljstva pa je prehodilo: 15 vrhov 255 planincev, 30 vrhov pa 157 planincev.

Ljubljana, dne 12. 4. 1985

Podatke je zbrala:

Mimi Košmerlj

**VREME NA KREDARICI
V ZIMI 1984/1985**

Pravkar minila zima je precej odstopala od normalnih vrednosti. V padavinskem pogledu sta bila prva dva zimska meseca (december 1984 in januar 1985) prekomerno namočena, zadnji zimski mesec (februar 1985) pa je prejel premalo padavin. V temperaturnem pogledu je bil december pretopel, druga dva meseca pa sta bila prehladna, pri čemer je bil januar ekstremno mrzel.

Podrobnosti so naslednje:

Decembrski temperaturni popreček je znašal $-6,1^{\circ}$ in je bil za $0,8^{\circ}$ nad normalno vrednostjo (t. j. popreček obdobja 1956 do 1975). Velik negativen odklon izkazuje januar 1985, katerega mesečni temperaturni popreček znaša $-12,8^{\circ}$ in je kar za $4,6^{\circ}$ pod normalno vrednostjo. Tudi februarški temperaturni popreček, ki je znašal $-8,9^{\circ}$, je bil za $0,2^{\circ}$ pod normalno vrednostjo ($-8,7^{\circ}$).

Najvišje temperature (t. j. maksimalne temperature) posameznih mesecev so bile pozitivne. Decembrski temperaturni maksimum je znašal $7,0^{\circ}$ (dne 8. dec. 1984) in je bil samo za $0,9^{\circ}$ nižji od doslej najvišje decembrske temperature Kredarice ($7,9^{\circ}$, dne 12. dec. 1983). Januarska maksimalna temperatura je znašala samo $0,8^{\circ}$ (30. jan. 1985). Dosedanja najvišja znana januarska temperatura je $6,2^{\circ}$ (dne 9. jan. 1957). Absolutni februarški temperaturni maksimum na Kredarici je bil izmerjen 18. feb. 1961, znašal je $7,3^{\circ}$. Letošnji februarški temperaturni maksimum je bil z $2,2^{\circ}$ (dne 25. feb. 1985) znatno nižji.

Bolj zanimive od maksimalnih temperatur so bile najnižje temperature posameznih mesecev. Decembrska minimalna temperatura je znašala $-19,4^{\circ}$ (dne 31. dec. 1984). Dosedanja najnižja decembrska temperatura Kredarice je bila izmerjena 23. dec. 1962, znašala je $-25,8^{\circ}$. Dosedanja januarska najnižja temperatura Kredarice je $-28,0^{\circ}$, zabeležena je bila 22. januarja 1963. Ta vrednost je bila v letošnjem januarju prekoračena. Absolutna minimalna temperatura Kredarice je sedaj $-28,3^{\circ}$ — izmerjena pa je bila 7. januarja letos.

To je tudi najnižja na Kredarici zabeležena temperatura po 1. avg. 1954, po datumu, ko je začela na Kredarici delovati najvišja slovenska meteorološka postaja.

Februarški temperaturni minimum je znašal $-21,3^{\circ}$ (dne 18. feb. 1985). Dosedanja najnižja februarska temperatura Kredarice, ki je bila izmerjena 15. februarja 1956, znaša pa $-27,7^{\circ}$.

Množina padavin je v vzročni povezavi z oblačnostjo in s trajanjem sončnega sija.

Decembrski mesečni popreček oblačnosti na Kredarici (5,5) je bil nad dolgoletnim poprečkom (5,3). Prav tako je januarski mesečni popreček oblačnosti (6,4) zelo presegal ustrezno normalno vrednost (5,5). Temu nasprotno je bila februarska poprečna mesečna oblačnost (4,4) znatno pod dolgoletnim februarskim poprečkom (5,7). Oblačnostnim razmeram ustrezno je tudi heliograf na Kredarici registriral v decembru 1984 samo 96 ur sončnega sija, kar je 35 % njegovega maksimalnega možnega trajanja. V januarju je sonce obsevalo Kredarico 85 ur, kar je 37 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija. Znižana februarska stopnja mesečne oblačnosti je omogočala daljši sončni sij, pa tudi dnevi so že za spoznanje daljši. Kljub temu, da je februar najkrajši mesec leta, je heliograf na Kredarici registriral kar 160 ur sončnega sija, kar je 55 % od njegovega maksimalnega možnega trajanja.

V decembru je v 14 padavinskih dneh padlo 268 mm padavin, kar je 241 % od za ta mesec normalne množine. Januarja je v 15 padavinskih dneh padlo 249 mm padavin, kar je 271 % od normalne vrednosti. Močno se je znižala februarska množina padavin. V sedmih padavinskih dneh je padlo samo 29 mm padavin, kar je komaj 34 % za ta mesec normalne množine padavin. Padavine vseh treh zimskih mesecev so padle kot sneg. Snežna odeja je tudi vse tri zimske mesece prekrivala Kredarico. Njena največja decembrska debelina je merila 160 cm (20. in 31. dec.) Januarska maksimalna debelina snežne odeje je znašala 275 cm (27. jan.) februarska pa 285 cm (10. feb.).

Iz navedenih podatkov lahko zaključimo, da zima planincem ni bila naklonjena pač zaradi obilnih padavin (december in januar) in zaradi ekstremno nizkih temperatur (januar). Najugodnejši mesec je bil februar.

Vsekakor je bil najhladnejši dan na Kredarici letošnji 6. januar. Tega dne je znašala najnižja temperatura $-28,2^{\circ}$, najvišja pa $-25,0^{\circ}$.

F. Bernot

VABILO K SODELOVANJU

Sosvet osrednjega planinskega muzeja v Ljubljani vabi vse člane, planinska društva in planinske fotoamaterje, ki imajo starejše slike planinskih postojank (razglednice, fotonegative, plošče) ter pomembnih planinskih dogodkov (otvoritev koč, jubilejev, pohodov, pomembnih osebnosti ipd.), da jih odstopijo planinskemu muzeju (v originalu ali kopiji) z ustreznimi opisnimi podatki za razstavo in objavo.

Obenem vabimo fotoamaterje, ki so sposobni narediti kopije s starih foto-plošč, da nam proti odškodnini pomagajo odkrivati zgodovinske motive v že zbranim muzejskem gradivu.

Naslov: Osrednji planinski muzej v Ljubljani, PZS, Dvořakova 9.

Predsednik sosveta:
Jože Gasparič

Čičev grič pod grebenom Žirovskega vrha, od koder je lep razgled na Žiri. Fotografirano v decembru 1984 z aparatom Praktica L, Orwo 22°, zasl. 16,250

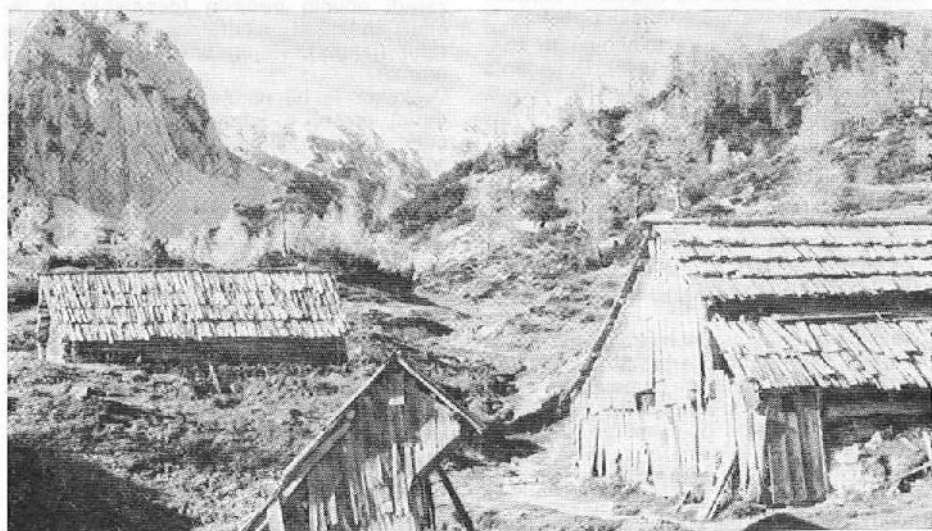
Foto Franc Temelj

FOTSEKCIJA V ŽIREH

Malo je planinskih društev, ki bi imelo v svojem okrilju tako marljivo fotosekcijo, kot jo imajo žirovski planinci. Zato vam jo predstavljamo. Najprej kot zapis, potem pa tudi za vzpodbudo drugim, ki imajo veselje in predvsem pogoje za negovanje planinske fotografske motivike. Fotosekcija so osnovali 1979, vodi pa jo Marjan Poljanšek. Imajo okrog 10 članov, njihov mentor pa je Vlastja Simončič, znani mednarodni mojster fotografije. Svoje »delovne prostore« imajo v OŠ »padlih prvoborcev« v Žireh, prej so bili pa na Goropekah, (dokler je bil planinski dom še pod skrbjo PD Žiri). Doslej so imeli štiri samostojne

razstave (Gorenja vas, Žiri, Goropeke, Ljubljana), sodelujejo pa tudi v okviru štirih klubov škofjeloške občine, ko skupaj z njimi razstavljajo svoje fotografije. Lani so imeli tako razstavo v Gorenji vasi, letos so pa na vrsti Železniki. Skrbe tudi za pomlad. S tečaja, ki so ga zanje organizirali, je prišlo 15 novih mladih radovednežev. Sicer se sprva raztepejo, kmalu pa se spet večina vrne in začenja globlje spoznavati lepote umetniške fotografije. S to predstavitev želimo vzpodbuditi tudi druge take skupine, ki morda delujejo pa se doslej še niso predstavili javnosti. Veseli bomo takega glasu.

M. K.

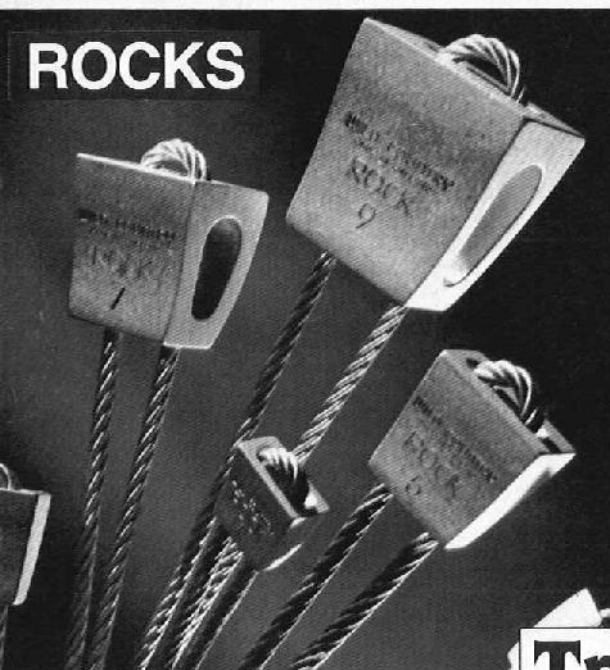

Planina Krstenica, posneto 1984, novembra z aparatom Praktica MTL 3, KB 21°, zasl. 125,8

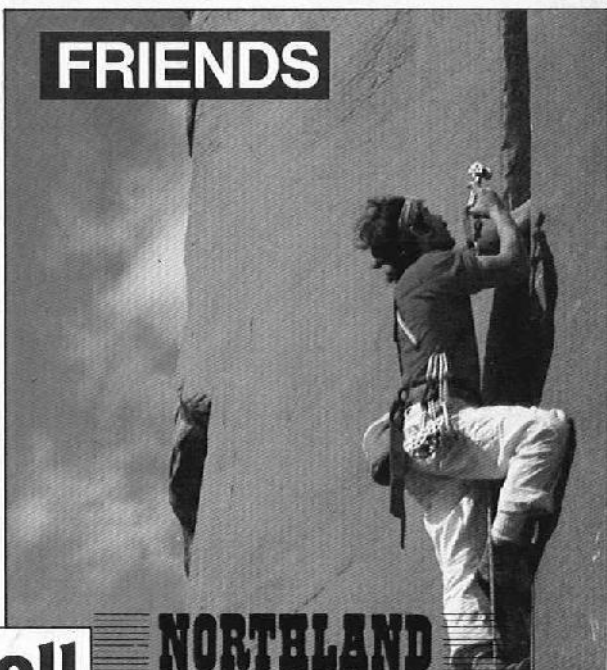
Foto Marjan Poljanšek

FIRÉ · SLICKS

ROCKS

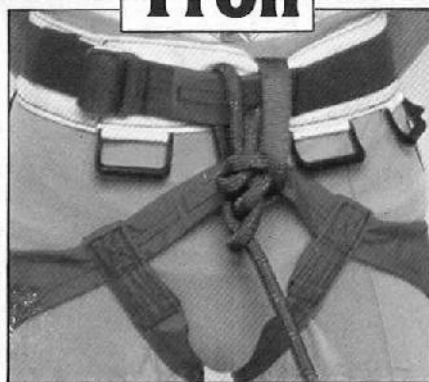

FRIENDS

Troll

NORTELAND

**2000 planinskih
artiklov
na zalogi v Grazu!**

TROLL MARK 6

SPORT IMPORT Ges.m.b.H.
A-8020 GRAZ, AUSTRIA
ELISABETHINERGASSE 22
☎ 0316/91-41-77, ☎ 03-2327

KUPON
PLANINSKI VESTNIK

S tem odrezkom lahko v Gradcu
plačate z dinarji. Navedene cene so neto
cene v dinarjih brez prometnega davka.

